

Utjecaj vanjskotrgovinske politike Europske unije na vanjsku trgovinu Republike Hrvatske

Telebuh, Ina

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:077470>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-07**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

INA TELEBUH

**UTJECAJ VANJSKOTRGOVINSKE POLITIKE
EUROPSKE UNIJE NA VANJSKU TRGOVINU
REPUBLIKE HRVATSKE**

Diplomski rad

Pula, 2016.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

INA TELEBUH

**UTJECAJ VANJSKOTRGOVINSKE POLITIKE
EUROPSKE UNIJE NA VANJSKU TRGOVINU
REPUBLIKE HRVATSKE**

Diplomski rad

JMBAG: 0145031707, redoviti student

Studijski smjer: Management i poduzetništvo

Predmet: Gospodarstvo Europske unije

Znanstveno područje: društvene znanosti

Znanstveno polje: ekonomija

Znanstvena grana: međunarodna ekonomija

Mentor: prof. dr. sc. Ines Kersan Škabić

Pula, rujan 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani INA TELEBUH, kandidat za magistra ekonomije/poslovne ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, 23. rujna, 2016. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, INA TELEBUH dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom „UTJECAJ VANJSKOTRGOVINSKE POLITIKE EUROPSKE UNIJE NA VANJSKU TRGOVINU REPUBLIKE HRVATSKE“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 23.09.2016.

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	3
2. TRGOVINSKA POLITIKA EUROPSKE UNIJE	4
2.1. Nastanak Europske ekonomske zajednice i zajedničke trgovinske politike	4
2.2. Uloga Europske unije u svjetskoj trgovini	5
2.3. Zajednička poljoprivredna politika (Common Agricultural Policy - CAP) i trgovačka politika Europske unije	10
2.4. Sustav općih preferencija (General System of Preferences – GSP)	15
2.5. Sve osim oružja (Everything But Arms – EBA).....	16
2.6. Ugovori o slobodnoj trgovini (Free Trade Agreement - FTA)	16
2.6.1. <i>Europska unija i razvoj Ugovora o slobodnoj trgovini</i>	17
2.6.2. <i>Mediterranska regija</i>	18
2.6.3. <i>Zapadni Balkan</i>	21
2.6.4. <i>Zemlje Afrike, Meksiko i Irak</i>	23
2.6.5. <i>Rusija</i>	26
2.7. Partnerstvo za transatlantsku trgovinu i ulaganja (Transatlantic Trade and Investment Partnership - TTIP)	28
2.8. Sveobuhvatni gospodarski i trgovinski sporazum (CETA – Comprehensive Economic and Trade Agreement).....	31
3. VANJSKA TRGOVINA EUROPSKE UNIJE	35
3.1. Ekstra-EU trgovina	38
3.1.1. <i>EU – SAD</i>	44
3.1.2. <i>EU i Kina</i>	45
3.1.3. <i>EU i Švicarska</i>	46
3.1.4. <i>EU i Rusija</i>	46
3.1.5. <i>EU i Turska</i>	47
3.1.6. <i>EU i Norveška</i>	49
3.1.7. <i>EU i Japan</i>	50
3.2. Intra-EU trgovina.....	51

4. HRVATSKA TRGOVINA PRIJE PRISTUPANJA EUROPSKOJ UNIJI	55
5. HRVATSKA NAKON PRISTUPANJA EUROPSKOJ UNIJI	66
5.1. Hrvatska vanjska trgovina nakon ulaska u Europsku uniju	70
5.1.1 Hrvatska i SAD	73
5.1.2. Hrvatska i Kina.....	74
5.1.3. Hrvatska i Švicarska	75
5.1.4. Hrvatska i Rusija	75
5.1.5. Hrvatska i Turska	76
6. ZAKLJUČAK	78
7. LITERTURA	80
POPIS TABLICA, GRAFOVA I SLIKA	83

1. UVOD

Republika Hrvatska postala je 01.07.2013. godine 28. punopravna članica Europske unije. Pristupanjem toj grupaciji prihvatila je razna prava i obveze u svom poslovanju s trećim zemljama, pri donošenju proračuna, sudjelovanju u različitim trgovinskim sporazumima i nastupanju na tržištu dobara i usluga, bilo s drugim zemljama članicama ili nečlanicama, te održavanja trgovinskih odnosa sa zemljama kao dio EU.

Cilj ovog rada je analizirati kako je ulazak Hrvatske u EU i primjena zajedničke vanjskotrgovinske politike Europske unije utjecala na kretanja u vanjskoj trgovini Republike Hrvatske.

Rad se sastoji od uvoda, četiri poglavlja, zaključka te popisa literature koja je korištena u izradi rada. Prvo od tih poglavlja ukratko prikazuje nastanak Europske unije te njenu ulogu unutar svjetskog tržišta i njene politike koje se tiču vanjske trgovine. Drugo poglavlje analizira rezultate trgovine unutar i izvan Europske unije, tzv. ekstra- i intra-EU trgovinu. Treće poglavlje prikazuje kakve je Hrvatska rezultate u vanjskoj trgovini bilježila prije ulaska u članstvo Europske unije dok se četvrto poglavlje odnosi na rezultate hrvatske vanjske trgovine nakon ulaska u Europsku uniju.

U izradi diplomskog rada korištene su metode analize, interpretacije i sistematiziranja podataka iz korištenih izvora literature.

2. TRGOVINSKA POLITIKA EUROPSKE UNIJE

Kraj Drugog svjetskog rata označavao je prekretnicu u svjetskoj politici a samim time i političkoj ekonomiji, kako Sjedinjenih Američkih Država tako i ratom pogođene Europe. Jedan on načina da se zemlje oporave pronađen je i u osnivanju zajednice zemalja koja bi poticala njihovu gospodarsku suradnju. Ideja je bila da zemlje koje međusobno trguju ovise jedna o drugoj i da će za vlastitu, i za dobrobit trgovačkih partnera, izbjegavati daljnje vojne sukobe. Iz tog dogovora 1958. godine proizašla je Europska ekonomska zajednica (EEZ) koja je 1993. postala današnja gospodarska sila, Europska unija (EU).

2.1. Nastanak Europske ekonomske zajednice i zajedničke trgovinske politike

Osim želje za prekidom sukoba između zemalja, Zajednica je osnovana i s idejom o zajedničkom tržištu na kojem bi se države članice mogle natjecati za dio tržišta i približiti se ogromnom broju potencijalnih kupaca izvan svojih granica, zajednički nastupati prema trećim trgovačkim partnerima te stvoriti osjećaj zajedništva građana svih zemalja unutar Zajednice. Cilj zajedničke trgovačke politike zajednice zemalja također je i približiti mjere liberalizacije tržišta svih zemalja na istu razinu i pružati trgovinsku zaštitu. Prvu prepreku tome predstavljale su carine, koje će kasnije biti ili u potpunosti ukinute ili minimalne za trgovinu između svih zemalja članica prvo EEZ-a, a danas i EU-a. Za pojedinačne zemlje članice carine predstavljaju osiguranje i zaštitu vlastitih proizvođača i ponuđača te veliki prihod za domaći proračun. Stoga se ukidanje i smanjivanje carina provodilo postupno i kroz dugačak vremenski period u kojem je zemljama dano vremena da se prilagode na novu situaciju. Ukidanje carina predstavlja veliki utjecaj na pravila trgovanja koja nova zemlja članica EU prihvaća u odnosu na starije zemlje članice te podrazumijeva veliku prilagodbu. Iako je ukidanje carina zamišljeno kao mjera izjednačavanja mogućnosti svih zemalja i položaja na tržištu, u praksi je malim zemljama puno teže nastupiti na tržištu s jednakom snagom kako to rade velike zemlje. Početkom zajedničke trgovinske politike EU smatramo osnivanje carinske unije zemalja EEZ 1968. godine. Time se postiglo da zemlje članice imaju privilegije u međusobnoj robnoj razmjeni no prema zemljama koje nisu članice Zajednice ponašaju se diskriminatorno, najčešće u pitanju uvoza njihove robe. Europska unija je zapravo skup

mnogo velikih, srednjih i malih pojedinačnih tržišta s različitim klimama (umjereno topla, umjereno kontinentalna, sredozemna, polarna pa čak i stepska), reljefom, termalnim vodama, obnovljivim izvorima energije te prirodnim nalazištima ruda, nafte i plina. To omogućava samostalno bavljenje industrijama koje su neophodne (poljoprivreda), profitabilne i osiguravaju dobit (nafta i zemni plin), no veliko tržište zahtijeva i veliku količinu istih. Nažalost, EU u mnogočemu nije u mogućnosti namiriti potrebe svojih otprilike 510 milijuna stanovnika, pa uvozi potrebno.

Europskoj uniji jedan od ciljeva je i proširenje svjetske trgovine, razvoj novih tržišta i partnera i jačanje već postojećih, a inkluzija zemalja s više kontinenata i gospodarstava koja bilježe brzi rast samo pomaže ostvarenju tih zacrtanih ciljeva. Europska unija je na globalnom tržištu velik igrač s puno utjecaja, ne samo zbog svoje površine i broja stanovnika, jakih gospodarstava koja je vode i pomažu manje razvijenim članicama da dosegnu svoje potencijale već i zbog ideala za koje se zalaže. To je vidljivo i na slučaju Rusije, čija trgovina s europskim zemljama, kao i sa svijetom, iako još uvijek poprilično visoka, pada zbog političkih razloga i pritisaka, jedan od kojih su i ekonomske sankcije od strane EU-a.

2.2. Uloga Europske unije u svjetskoj trgovini

Okupljene u jednu integraciju, 28 zemalja članica EU zajednički su najznačajniji svjetski uvoznik i izvoznik, točnije najveća svjetska trgovinska ekonomija.¹ To je postignuto činjenicom da EU prema partnerima nastupa zajednički, umjesto da postoji 28 različitih strategija. Tržište Europske unije prostire se na 4,324,782 km² i ima više od 500 milijuna stanovnika.² Pravila poslovanja i trgovine između zemalja članica i sa zemljama ne članicama jasno su određena i kršenja se kažnjavaju od strane europskih institucija. Također, EU je najznačajniji partner zemalja u razvoju te osigurava 25% njihovog uvoza, stavljajući se iznad SADA po važnosti. Izuzevši naftu, EU uveze više iz zemalja u razvoju od SADA, Kanade, Japana i Kine zajedno.³ Vanjskotrgovinska bilanca EU-a prema trećim zemljama do 2003. godine bilježila je

¹ Europska komisija (2015); <http://ec.europa.eu/trade/policy/eu-position-in-world-trade>, (19.05.2015.)

² Europska komisija (2015); http://europa.eu/about-eu/countries/index_hr.htm, (19.05.2015.)

³ Kandžija, Vinko: Gospodarski sustav Europske unije, Rijeka, 2003

deficit od tek 1% ukupnog izvoza. Povećanje tog deficita na 6% može se objasniti priključenjem 10 novih zemalja članica koje su u vlastitim vanjsko trgovinskim bilancama bilježile osjetno veći uvoz od izvoza i osjetno su manje razvijena gospodarstva od starih 15 članica.

Pravila odvijanja trgovine na globalnoj razini određena su politikom Svjetske trgovinske organizacije (World Trade Organization – WTO) koja se bavi pravilima trgovine između zemalja, rješava konflikte i služi kao forum za bilateralne i multilateralne pregovore. Također, vodi statistiku o razini razmjene robe i komercijalnih usluga. U svrhu ovog rada, više pažnje će biti posvećeno robnoj razmjeni.

Tablica 1: Lista vodećih zemalja uvoznica/izvoznica robe 2014.;

Izvoznici	Vrijednost u mlrd €	Udio u ukupnom svjetskom izvozu	Godišnja postotna promjena	Uvoznici	Vrijednost u mlrd €	Udio u ukupnom svjetskom izvozu	Godišnja postotna promjena
Kina	2342	12.3	6	SAD	2413	12.6	4
SAD	1621	8.5	3	Kina	1959	10.3	0
Njemačka	1508	7.9	4	Njemačka	1216	6.4	2
Japan	684	3.6	-4	Japan	822	4.3	-1
Nizozemska	672	3.5	0	Ujedinjeno Kraljevstvo	684	3.6	4
Francuska	583	3.1	0	Francuska	678	3.5	-1
Republika Koreja	573	3	2	Hong-Kong	601	3.1	-3
Italija	529	2.8	2	Nizozemska	588	3.1	0
Hong-Kong	524	2.8	-2	Republika Koreja	426	2.8	2
Ujedinjeno Kraljevstvo	506	2.7	-7	Kanada	475	2.5	0
Ruska Federacija	498	2.6	-5	Italija	472	2.5	-2
Kanada	475	2.5	4	Indija	462	2.4	-1
Belgija	471	2.5	1	Belgija	452	2.4	0
Singapur	410	2.2	0	Meksiko	412	2.2	5
Meksiko	398	2.1	5	Singapur	366	1.9	-2

Izvor: Izrada autorice prema podacima International Trade Statistics 2015.

Prikazana tablica govori nam koje su zemlje vodeći uvoznici i izvoznici na svjetskom tržištu ako zemlje koje su članice Europske unije promatramo kao zasebne trgovce. Prikazana je vrijednost u milijardama američkih dolara, udio u ukupnoj svjetskoj trgovini i postotna promjena u odnosu na godinu ranije. Unutar prvih 5 izvoznika su EU članice

Njemačka i Nizozemska, dok su među 5 najvećih uvoznika Njemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo.

Očekivano, obje liste predvode Kina, SAD i Japan, iako je jedino Japan zabilježio pad razine trgovine; Kina i SAD bilježe rast ili stagnaciju. Uključenje Nizozemske na listu (5. najveći izvoznik i 8. najveći uvoznik) uvelike se može pripisati činjenici da je luka Rotterdam treća najveća i najzaposlenija luka svijeta iza Singapura i Šangaja i da proizvodi kojima je krajnja destinacija neka druga zemlja EU ulaze u Nizozemsku kao prvu zemlju članicu i prema pravilima EU-a bilježe se kao nizozemski izvozni proizvodi kada izlaze na daljnje tržište. To je poznato kao „Rotterdam efekt“. Iz tablice vidimo da tri zemlje zajedno drže gotovo 30% ukupne razine svjetske trgovine te stoga i ne čudi da se te zemlje gleda kao na pokretače svjetske ekonomije. Primjećujemo da je na listi od 15 najvećih zemalja izvoznica/uvoznica svih 7 članica ekskluzivne ekonomske skupine G7, od čega su četiri od sedam članica ujedno i članice Europske unije.⁴

⁴ Kanada, Francuska, Italija, Njemačka, Japan, Ujedinjeno Kraljevstvo, Sjedinjene Američke Države

Tablica 2: Lista vodećih zemalja uvoznica/izvoznica robe 2014.

Izvoznici	Vrijednost u mlrd €	Udio u ukupnom svjetskom izvozu	Godišnja postotna promjena
Kina	2342	12.3	6
Europska unija	2262	15	-2
SAD	1621	10.7	3
Japan	684	4.5	-4
Republika Koreja	573	3.8	2
Hong-Kong	524	3.5	-2
Ruska Federacija	498	3.3	-5
Kanada	475	3.1	4
Singapur	410	2.7	0
Meksiko	398	2.6	5
Ujedinjeni Arapski Emirati	360	2.4	-5
Saudijska Arabija	354	2.4	-6
Indija	322	2.1	3
Kineski Taipei – Tajvan	314	2.1	3
Švicarska	311	2.1	-13

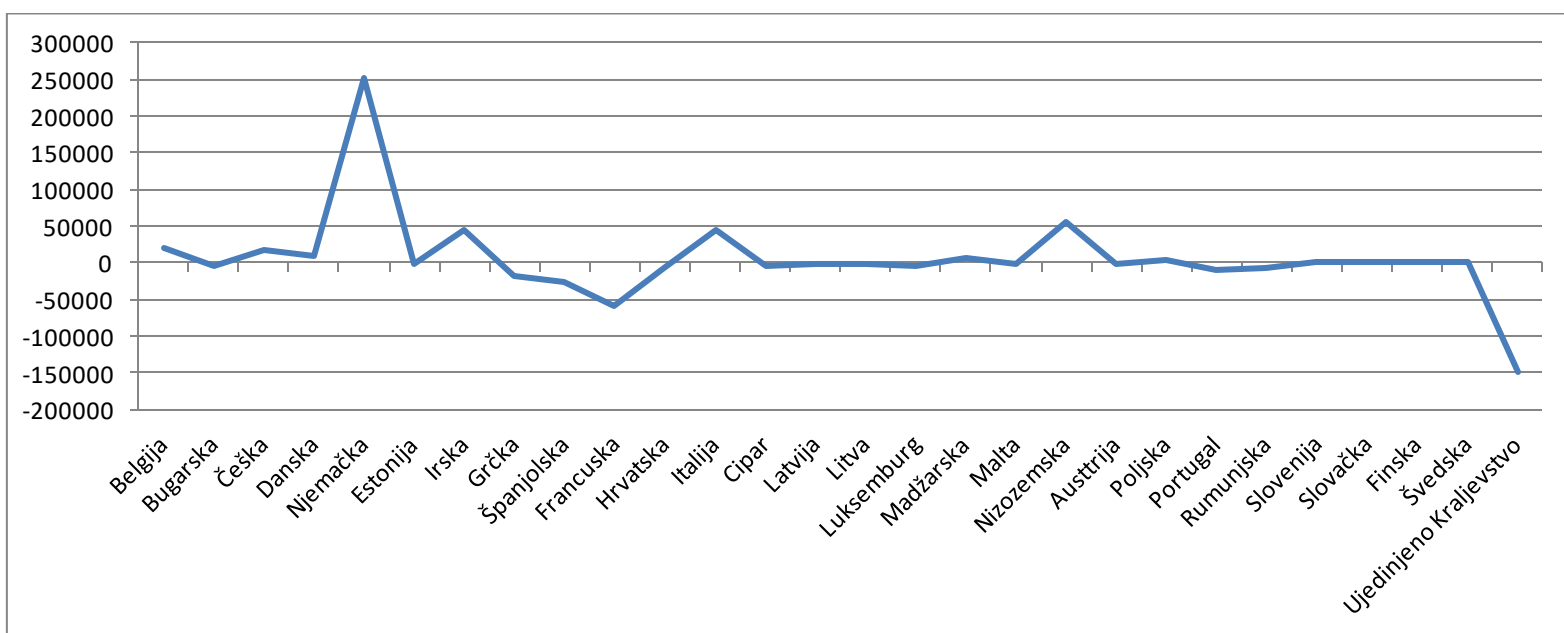
Uvoznici	Vrijednost u mlrd €	Udio u ukupnom svjetskom izvozu	Godišnja postotna promjena
SAD	2413	15.9	4
Europska unija	2232	14.7	0
Kina	1959	12.9	0
Japan	822	5.4	-1
Hong-Kong	601	4	-3
Republika Koreja	526	3.5	2
Kanada	475	3.1	0
Indija	463	3	-1
Meksiko	412	2.7	5
Singapur	366	2.4	-2
Ruska Federacija	308	2	-10
Švicarska	276	1.8	-14
Kineski Taipei – Tajvan	274	1.8	2
Ujedinjeni Arapski Emirati	262	1.7	4
Turska	242	1.6	-4

Izvor: Izrada autorice prema podacima International Trade Statistics 2015.

Tablica 2 obuhvaća iste podatke koji su vidljivi i u Tablici 1, ali ne predstavlja zemlje članice kao pojedinačna tržišta, već ih prikazuje pod okriljem EU28 i svu međusobnu trgovinu između zemalja članica tretira kao trgovinu unutar jedne zemlje. To poprilično mijenja izgled tablice, pozicije određenih zemalja, pa čak i udio na ukupnom tržištu. Tako je EU28 postala drugi najveći svjetski izvoznik i uvoznik, s udjelom na tržištu od 15 i 14.7%. Također vidimo ulazak u top 15 nekih zemalja koje su članice malo inkluzivnije grupe, G20, a koje nisu toliko jake ako se članice EU promatraju kao zasebna tržišta. Također, na listi koju prikazuje Tablica 2 možemo pronaći gotovo sve najbitnije trgovinske partnere EU28, izuzev Norveške u potpunosti s kojom EU28 nažalost ostvaruje negativnu trgovinsku bilancu, a koja u promatranoj godini čini 2.9% ukupnog izvoza i 5% ukupnog uvoza. Ukoliko bismo podacima prikazanim za EU28 dodali

ostvarene rezultate u intra-EU trgovini, EU28 zasjela bi na vrh obiju tablica prikazanih u Tablici 2 i predstavljala bi 35% ukupnog svjetskog izvoza i 36% uvoza. Moguće je i samu Europsku uniju gledati kao svijet u malom; predstavlja veliko tržište, različite nacije i različite stupnjeve razvijenosti gospodarstava. U svijetu postoje neka gospodarstva koja su bogata, stabilna, prosperitetna, potiču ostala u razvoju, a ima i onih koja treba spašavati, koja nemaju potencijal, koja nemaju stabilno vodstvo i ovise više o drugima no o sebi. Takva je situacija i unutar Europske unije; ima onih koji stimuliraju razvoj a ima i onih koja su u začaranim krugovima deficita, dugova i negativnih salda i računaju na dobru volju finansijskih i političkih institucija da ih se spasi od bankrota.

Graf 1: Saldo trgovinske blance za EU28 zemlje za 2015. godinu u mil €

Izvor: Izrada autorice prema podacima Eurostata

Vidljivo je iz Grafa 1 da se velika većina zemalja u svojoj bilanci trgovanja kreće oko nule, no ipak prevladavaju one koje su s njene negativne strane. Odskaču Belgija, Češka, Irska, Italija i Nizozemska koje osjetno pozitivno trguju, Mađarska i Poljska se održavaju, no 19 zemalja članica ostvaruje veći uvoz od izvoza u svjetskoj trgovini. Ekstremne situacije Njemačke i Ujedinjenog Kraljevstva smatramo 'outlierima' u ovoj

situaciji, iako se Njemačku smatra glavnim pokretačem ekonomskih promjena i oporavka ekonomije EU-a nakon globalne krize. U ovim trenucima bi Ujedinjeno Kraljevstvo mogli smatrati najvećim ekonomskim problemom unutar EU, što je distinkcija koja inače pripada Grčkoj, zbog referenduma o ostanku ili izlasku Ujedinjenog Kraljevstva iz članstva u EU te mogućeg ekonomskog utjecaja na UK i na ostalih 27 zemalja članica EU-a, te i samu snagu EU-a kao stabilnog tržišta i gospodarstva.⁵ Europska unija ima više načina kako da ostvari sve svoje trgovinske ciljeve; dakle ne samo prodaja i kupnja roba i usluga već pomoć manje razvijenim područjima da se natječu na globalnom tržištu i postanu stabilni i prosperitetni partneri u budućnosti. Od začetka ekonomskog grupiranja koje je kasnije stasalo u današnju EU ti su se načini razvijali, dopunjavali i kretali u korak s vremenom i uvjetima na svjetskom tržištu.

2.3. Zajednička poljoprivredna politika (Common Agricultural Policy - CAP) i trgovačka politika Europske unije

Jedan od načina da se smanje nameti carina bilo je osnivanje Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije (Common Agricultural Policy, CAP) 1962. godine s početnom namjenom osiguranja dovoljne količine hrane za originalne članice EEZ-a. Od tada je CAP doživio mnogobrojne promjene i dopune te je veliki dio politike ruralnog razvoja koju EU zagovara. Poljoprivreda je uvijek bila od posebne važnosti za EU te je obujam poljoprivredne trgovine, dozvoljena proizvodnja i ostvareni prihod uvijek bio pod povećalom. Poljoprivredni proizvodi su također bili među prvima na koje su drastično smanjene ili ukinute carine, što ih čini važnom robom međunarodnog trgovanja zemalja članica. Iako se od Urugvajске runde pregovora nove kvote na poljoprivredne proizvode ne uvode, postojeće kvote se zadržavaju. One ne ograničavaju količinu uvoza već za uvoz preko određene količine primjenjuju više, a ne povlaštene carine. Novoosnovana Europska ekonomska zajednica smatrala je poljoprivredu iznimno bitnom i osjetljivom temom u svom daljnjem razvoju, počevši od njene važnosti kao fundamentalne grane razvoja svake zemlje, a tek kasnije zbog njenih tržišnih mogućnosti. U poslijeratnom

⁵ Popularno zvan Brexit referendum (Britain/British + exit) održan je 23.06.2016. i odlučeno je da će Ujedinjeno Kraljevstvo istupiti iz članstva u Europskoj uniji

razdoblju bilo je iznimno bitno da se osigura dovoljno hrane za zbrinjavanje potreba vlastitog stanovništva a već su trajali razgovori o osnivanju ekonomske zajednice. Trebalo je odlučiti hoće li se i poljoprivreda uključiti u novo, zajedničko tržište. Francuska je kao jedan od uvjeta priključenja samoj EEZ istaknula uključivanje poljoprivrede u zajedničko tržište kako bi subvencioniranje poljoprivrede palo na teret nove zajednice, a ne pojedinačnih vlada. Tako su postavljeni temelji Zajedničke poljoprivredne politike EU-a, a 1962. uspostavljeno je 6 zajedničkih poljoprivrednih tržišta; to su bile žitarice, voće i povrće, meso svinja, jaja, meso peradi i vina. Uspostavio se raspored za uzgoj govedine, teletine, proizvodnju mliječnih proizvoda i šećera te druge mjere koje bi pomogle trgovini unutar Zajednice. Također je za financiranje CAP-a osnovan i Europski fond za usmjeravanje i jamstva u poljoprivredi (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund, EAGGF) sa svoje dvije sekcije; sekcijom jamstva (koja je bila zadužena za cijene) i sekcijom usmjeravanja (čiji je posao bio poboljšati infrastrukturu kako bi postavljeni ciljevi CAP-a mogli biti ostvareni). Krajem 1960.-ih predstavljen je tzv. Mansholtov plan reformi CAP-a.⁶ Kao ciljevi istaknute su ideje o modernizaciji poljoprivrednih poduzeća, niže otkupne cijene proizvoda i rano umirovljenje velikog broja malih poljoprivrednika kako bi se njihova zemlja eventualno distribuirala velikim poduzećima koja bi mogla osigurati količinu potrebne proizvodnje i prosječne godišnje prihode usporedive s prihodom drugih radnika u regiji. Krajem 1970.-ih uveden je namet „suodgovornosti“ za poljoprivrednike koji su prekomjerno proizvodili, najviše u mliječarskom sektoru. To je dovelo do širenja proizvodnih kvota na šećer i na mlijeko u 1984. godini u pokušaju da se ograniči prekomjerna proizvodnja. Zajednička poljoprivredna politika upala je u krizu tijekom 1980.-ih godina i kako bi se stabilizirale cijene i količina proizvodnje donijet je plan Delors I. Najbitnija stavka tog plana je dogovor o ograničenju troškova kako se proračunska kriza nebi produbljivala. Jedan od načina je bilo uvođenje tržišnih stabilizatora, točnije maksimalno ograničenje količina za koje se garantira otkupna cijena i potpora dok višak dovodi do smanjenja cijena. Delorsov plan nije polučio veliki uspjeh, CAP je i dalje bio skup a kritike od zemalja izvan EEZ o protekcionizmu bile su sve glasnije. Velika reforma došla je tek 1992. godine, kada je Irac Ray MacSharry želio povećati učinkovitost CAP-a.

⁶ Europska komisija, <http://ec.europa.eu/agriculture/cap-history>, (04.09.2016.)

MacSharrijeva reforma prebacila je potpore s cijena na izravne potpore, interventne cijene za žitarice smanjene su za ukupno 33% a za goveđe meso 15%. Također su uvedene prateće mjere za ruralni razvoj, pošumljavanje i diverzifikaciju. Reforma je ograničila prekomjerni rast proizvodnje, smanjenje zaliha, povećanje konkurentnosti i prihoda poljoprivrednika. Očekivano veliko proširenje Unije 2004. godine već je 1997. dovelo da se krene u novu reformu CAP-a. Zamišljena kao nastavak MacSharrijeve reforme, Agenda 2000 kao ciljeve označava pojačanu tržišnu orijentaciju i konkurentnost, sigurnost i kvaliteta hrane, stabilizacija poljoprivrednih prihoda, integracija brige za okoliš u poljoprivredne politike, razvitak ruralnih područja, simplifikacija i ojačana decentralizacija. Rezultati koje je ta reforma postigla bili su skromni i nisu doveli do smanjenja razine protekcionizma EU-a, ali pozitivna posljedica je povećana skrb i pažnja na zaštitu okoliša i sigurnost hrane. Reforma CAP-a nastavila se 2003. godine Fischlerovom reformom i drugačijim pristupom intervencijama koje se ograničavaju samo na kritične slučajeve, dohodovne potpore čija isplata nije moguća bez dokaza o poštivanju normi o sigurnosti i kvaliteti hrane, održivosti proizvodnje te kvaliteti uvjeta uzgoja životinja.⁷ Ova reforma je i smanjila udjel CAP-a u zajedničkom proračunu EU-a s 45% iz 2006. na 31% u 2013. godini (što je veliki pomak s 85% u 1972. ili 70% iz 1985. godine), iako je realni iznos novca veći zbog povećanja samog proračuna.⁸ Napredak posljednje reforme provjeren je 2008. godine kroz 'health-check', točnije pripremu na nove izazove u poljoprivredi (klimatske promjene, GMO, bio uzgoj i sl.), efikasnije i jednostavnije uređenje isplata izravnih potpora te napuštanje potpora vezanih uz količinu proizvodnje (posebice na mlijeko do 2015.). Također, od 2012. izravne isplate su smanjene za ukupno 10%.⁹ Europska unija do 2012. bilježila je negativnu trgovinsku bilancu u trgovini hranom i pićima, što govori da europski poljoprivrednici nisu mogli proizvoditi dovoljno proizvoda da se namire potrebe europskih stanovnika, no u protekle 3 godine EU više izvozi hrane nego uvozi. Određenih poljoprivrednih proizvoda nema dovoljno unutar EU te ih je potrebno uvesti. Neki od njih ograničeni su uvoznim kvotama i carinama. Tako se riža, hmelj, uljarice i pamuk mogu uvesti bez dodatnim nameta, pšenica je tek po potrebi opterećena

⁷ Mintas-Hodak, Lj. (ur.), *Europska unija*, Zagreb, Mate d.o.o., 2010.

⁸ Mintas-Hodak, Lj. (ur.), *Uvod u Europsku uniju*, Zagreb, Mate d.o.o., 2004.

⁹ Europska komisija, <http://ec.europa.eu/agriculture/healthcheck>, (04.09.2016.)

carinama, isto kao i žive biljke i cvjećarski proizvodi za koje se ta mjera vrlo rijetko koristi. Uvoz vina u zemlje EU-a uređen je sa zemljama izvoznicama unutar svakog FTA ugovora posebno, dok za maslinovo ulje, čiji je EU najveći proizvođač, korisnik i izvoznik, postoji posebna uvozna kvota samo za Tunis (35000 tona u 2016. godini).¹⁰ Europska unija svojom politikom želi pomoći zemljama u razvoju i siromašnijim regijama u gospodarskom rastu i razvoju, te iako nije u mogućnosti proizvesti proizvod, u ovom slučaju banane, ugovorima se obvezuje smanjiti svoju uvoznju tarifu od €176/t u 2009. godini na €114/t do najkasnije 2019. godine. No, nije samo uvoz ograničen, kako bi se spriječila prekomjerna proizvodnja, EU svojim poljoprivrednicima izdaje i izvozne kvote. Najbolji primjer je šećer od šećerne repe, iako EU uvozi najviše šećerne trske za rafiniranje u svijetu. Proizvodna kvota šećera iznosi 13.5 milijuna tona uz dozvoljeni višak od 1374 milijuna tona koji se može izvesti za biogorivo i ostale nehranjive koristi. Također, EU propisuje minimalnu cijenu koju proizvođači šećera od šećerne repe moraju platiti farmerima za proizvodnju unutar kvote i ona iznosi €26.29/t.¹¹ Europska unija najviše štiti svoje proizvođače mlijeka i mliječnih proizvoda, šećera te pića i duhana koji imaju najviše carine na uvoz, što je i vidljivo u Tablici 3. Prosjek prikazanih carina iznosi 15.4% a iznad tog prosjeka još su i životinjski proizvodi te žitarice.¹²

Tablica 3: Prosječne carine EU–a na poljoprivredne proizvode u 2015. godini

Proizvod	Prosječna carina 2015. (%)
Životinjski proizvodi	20.4
Mliječni proizvodi	45.3
Voće, povrće, biljke	10.4
Kava, čaj	6.1
Žitarice	19.4
Uljarice, masti, ulja	6.8
Šećer, bomboni	25.6
Pića i duhan	20.8
Pamuk	0.0
Riba i riblji proizvodi	11.0
Ostali poljoprivredni proizvodi	3.5

Izvor: Izrada autorice prema podacima WTO-a

¹⁰ Europska komisija, <http://ec.europa.eu/agriculture/olive-oil>, (04.09.2016.)

¹¹ Europska komisija, <http://ec.europa.eu/agriculture/sugar>, (04.09.2016.)

¹² Svjetska trgovinska organizacija, http://stat.wto.org/TariffProfiles/E28_e.htm, (14.09.2016.)

Nakon 2013. CAP je doživio još jednu veliku promjenu, a nova pravila i kvote za Republiku Hrvatsku postaju još važnije zbog njenog pristupanja EU. Iako su hrvatski poljoprivrednici dobili veliko novo tržište na kojem se mogu natjecati, broj konkurenata, kvote i opadajuće cijene poljoprivrednih proizvoda na domaćem tržištu bili su razlozi za njihovo nezadovoljstvo. Hrvatska je zemlja s velikim poljoprivrednim potencijalom, no ipak je mala zemlja koja hranu uvozi, iako se smatra da zbog klime i geografske pozicije ima mogućnosti proizvesti dovoljno hrane za svoje stanovništvo. Uzmemo li u obzir da je Hrvatska uvezla ukupno 14.6 milijardi kuna hrane i živih životinja u 2014. godini a izvezla 7.8 milijardi, ideja o proizvodnji dovoljne količine hrane izrazito je primamljiva a s financijske strane čini se kao vrijedan cilj kojem bi hrvatski proizvođači hrane trebali težiti.¹³ No, nije u potpunosti pošteno kriviti zakone i propise EU-a za nekonkurentnost hrvatskih poljoprivrednih proizvoda, i domaći propisi znaju stvarati probleme i nejasnoće, što odvraća poljoprivrednike od određenih nasada, vrsta i kultura koje bi mogle povećati njihovu konkurentnost na ovom velikom tržištu koje im je odnedavno otvoreno. Zbog političke situacije koja dva desetljeća nije izrazito otvorena i usredotočena na budućnost, već se bavi nekim manje bitnim stvarima, poljoprivrednicima u Hrvatskoj vrlo je teško planirati poslovanje dugoročno. Nije to samo jer su po samoj prirodi posla ovisni o vremenskim uvjetima, već i zbog činjenice da su navikli na sustav izdašnih subvencija koji nije kontroliran i koje nisu izdavane po količini proizvodnje već po kvadraturi zemlje dostupne za proizvodnju, što je podložno za manipulaciju. Ulaskom Hrvatske u EU te subvencije postaju manje i podložne većoj kontroli, na što dio domaćih proizvođača nije navikao. Vanjska trgovina poljoprivrednim proizvodima s članicama EU-a ostala je relativno ista, i uvoz i izvoz su u malom ali stalnom rastu, dok je trgovina s drugom najvažnijom grupacijom, CEFTA-om, ostvarila mali pad uvoza i gotovo zanemarivu stopu rasta izvoza. Iako, takvi podaci su se i očekivali zbog novih pravila u međusobnoj trgovini između Republike Hrvatske i zemalja CEFTA-e koja su stupila na snagu prelaskom Hrvatske iz redova CEFTA-e u puno članstvo u EU.

¹³ Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2015., Državni zavod za statistiku, Zagreb, prosinac 2015.

2.4. Sustav općih preferencija (General System of Preferences – GSP)

Pomoć zemljama u razvoju je i Sustav općih preferencija (General System of Preferences, GSP) koji omogućava smanjenje ili potpuno ukidanje carina na izvoz njihove robe na tržište EU. Sustav općih preferencija stvoren je 1971. godine na preporuku Konferencije Ujedinjenih naroda o trgovini i razvoju (United Nations Conference on Trade and Development - UNCTAD). Nakon što se nekolicina zemalja u razvoju žalilo da ih načelo najpovlaštenije nacije stavlja u nepovoljniji položaj u trgovini s većim i razvijenijim zemljama od drugih zemalja kojima su smanjene carine na njihove proizvode, tadašnji Opći sporazum o carinama i trgovini (General Agreement on Tariffs and Trade – GATT) donio je odluku da se dopušta odricanje načela najpovlaštenije nacije na deset godina koje je omogućavalo carinske povlastice na uvoz dobara iz zemalja u razvoju. Od 1979. godine na snazi je klauzula koja omogućava trajno izuzeće od načela najpovlaštenije nacije, što je u konačnici dovelo do usvajanja sustava preferencija u trgovini koji jamči generalizirane i nediskriminatorne uvjete pristupanja tržištu svim zemljama u razvoju koje se žele natjecati na tom tržištu.

Takav sustav preferencija omogućio je da 80% afričkih izvoznika ulazi na tržište EU uz preferencijalne ili nulte carinske stope. Time se podržava razvoj regije, a bogatiji gospodarski partneri za EU znače i veći obujam trgovine u budućnosti. Sustav općih preferencija dizajniran je samo s jednom dimenzijom i ne bavi se ostalim problemima koje zemlje možda imaju; jedini cilj je pojednostaviti trgovinu i olakšati trgovinu i daljnji razvoj siromašnijim zemljama. Standardni ugovor za GSP traži smanjenje visine carina za 66% svim korisnicima, kojih je u listopadu 2014. godine bilo 34¹⁴. Postoje 3 glavne verzije ugovora; GSP standardni ugovor koji osigurava smanjene carine za zemlje u razvoju, GSP+ ugovor koji u potpunosti uklanja carine na iste proizvode na koje ih generalni sporazum smanjuje i „Sve osim oružja (Everything But Arms - EBA)“.

¹⁴ http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/generalised-scheme-of-preferences/index_en.htm, "The EU's Generalised Scheme of Preferences (GSP)"[pdf], (22.05.2015.)

2.5. Sve osim oružja (Everything But Arms – EBA)

Integracija najslabije razvijenih zemalja u globalnu ekonomiju i njihovo osnaživanje, samim time postajanje jakim i stabilnim trgovačkim partnerima, je jedan od ciljeva EU i stoga je Unija na čelu svjetskih inicijativa da se tim zemljama to i omogući. Prilagođen upravo toj skupini zemalja, sporazum „Sve osim oružja (Everything But Arms - EBA)“ omogućava pristup tržištu Europske unije bez carinskih kvota svim proizvodima osim oružja i municije. Trenutačno je 49 zemalja korisnica te verzije sporazuma. Zbog manjka restrikcija EBA je najizdašniji oblik preferencijalnih sporazuma. Korisnici sporazuma EBA su 2011. ostvarili €10.5 milijardi izvoza što je činilo 12% ukupnog izvoza ostvarenog pod okriljem GSP-a¹⁵. Trenutačno EBA sporazum koristi 49 zemalja, sporazum stupa na snagu automatski proglašenjem zemlje unutar skupine najslabije razvijenih, a prestaje važiti preklasifikacijom zemlje van iz te skupine (iako EU zemlji daje 3 godine poslovanja s istim uvjetima da se lakše privikne). Vremenskog ograničenja za trajanje sporazuma nema.

2.6. Ugovori o slobodnoj trgovini (Free Trade Agreement - FTA)

Ugovori o slobodnoj trgovini su suradnja najmanje dviju zemalja, koje čine područje slobodne trgovine, sa svrhom smanjenja trgovinskih barijera (uvozne carine i kvote) te povećanja trgovine robom i uslugama. Cilj ugovora o slobodnoj trgovini je ukloniti 4 glavne prepreke slobodnoj trgovini:

- izvozne carine,
- uvozne carine,
- količinska ograničenja i mjere s jednakim učinkom,
- diskriminacijsko oporezivanje.

Europska unija trenutačno ima 34 FTA ugovora na snazi, 3 koja čekaju ratifikaciju i 8 tekućih pregovora.

¹⁵ http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/generalised-scheme-of-preferences/index_en.htm, "Everything But Arms – Who Benefits?"[pdf], (23.05.2015.)

2.6.1. *Europska unija i razvoj Ugovora o slobodnoj trgovini*

Neke od prvih FTA ugovora EU je potpisala još 1973., i oni su još uvijek na snazi. Ti su ugovori potpisani s Norveškom, Islandom i Švicarskom. Ugovor s Farskim Otcima potpisan je 1997., 34 godine nakon prvog ugovora ali je sadržaj ugovora gotovo jednak.¹⁶ Prema Sporazumu koji su Norveška, Island i Švicarska potpisale s tadašnjom Europskom ekonomskom zajednicom novih uvoznih ili izvoznih carina, kvantitativnih ograničenja i pristojbi s ekvivalentnim učinkom nema a one već postojeće su se ukidale.¹⁷ Ukidanje carina učinjeno je progresivno, stupanjem Sporazuma na snagu, 01.01.1973. godine, uvozne carine su se smanjile na 80% iznosa osnovne carine, a prvog dana svake četiri sljedeće godine dodatnih 20%. Sporazum se ne odnosi na poljoprivredne proizvode i naftne derivate te proizvode od aluminija u trgovini s Irskom. Na te proizvode postoji godišnji količinski strop uvoza koji se povećava, od 1974.-1976. za 3%, 1977.-1978. za 5% i 1979.-1981. za 10% godišnje. Sporazum koji je potpisan između Europske unije i Farskih Otoka ima vrlo sličan tekst ugovora kao i ugovor s Norveškom, Islandom i Švicarskom.¹⁸ Jednake su odredbe o ukidanju postojećih i uvođenju novih carina, pristojbi i kvantitativnih ograničenja na trgovinu između potpisnika te je određeno da će se EU i Farski Otoki međusobno tretirati po principu najpovlaštenije nacije u skladu s odredbama GATT-a iz 1994. godine. Na zahtjev Farskih Otoka zbog važnosti ribarstva za domaće gospodarstvo uključila se odredba o uključanju novih vrsta ribarskih proizvoda ulovljenih u domaćim vodama u trgovinu bez carina, iako su ribarski proizvodi isključeni iz teksta Sporazuma. Unija je na to pristala ali zadržala pravo da uvede carinu ukoliko bude smatrala da je uvezeno previše istog.

Ovakav ugovor s EU je instrument koji zemlju približava prema tržištu EU-a gotovo u potpunosti ali bez da se zemlja priključi članstvu. To je vrlo očito u slučaju Švicarske, koja nije imala želju priključiti se EU 1973., stav koji je i danas aktualan. S druge strane, Norveška i Island ušle su u FTA kako bi, u slučaju da se žele priključiti EU, bile što

¹⁶ Za svaki sljedeći spomenuti Sporazum vrijedi da se navedene stope ne odnose na voće i povrće, kakao, šećer, duhan, uljarice i žitarice, pića, vina, kavu mlijeko i žive životinje te proizvode od navedenih namirnica

¹⁷ Europska komisija, [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21997A0222\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21997A0222(01):EN:HTML), (05.09.2016.)

¹⁸ Europska komisija, [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21997A0222\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21997A0222(01):EN:HTML), (05.09.2016.)

spremnije i što bliže zakonima i trgovinskoj politici EU-a. Norveška nije, i ne želi biti članica EU-a, dok je Island svoje pregovore koji su započeli 2010. godine zamrznuo u ožujku 2015.¹⁹ Iako nisu članice, Island i Norveška su dio EU tržišta i Schengenskog prostora.

2.6.2. Mediteranska regija

Prvi veliki korak u evoluciji ugovora o slobodnoj trgovini EU-a bio je potpisivanje ugovora sa skupinom mediteranskih zemalja (Alžir, Egipat, Izrael, Jordan, Libanon, Maroko, Okupirani Palestinski Teritorij, Sirija, Tunis i Turska, koja jedina ima carinsku uniju).²⁰ Prvenstvena motivacija za te ugovore bila je političke naravi; iako je Uniji stalo do gospodarskog razvoja tih zemalja glavni cilj potpisivanja FTA ugovora je bio politički; EU je željela mirno susjedstvo bez velikog broja ilegalnih imigranata, sa stalnim ekonomskim rastom i konstantnim povećanjem broja potrošača roba i usluga koje EU nudi. Ti su ugovori potpisivani od 1977. do 2005. godine i predstavljali su volju svih uključenih zemalja za razvojem i suradnjom, a uz to svaki od ugovora obvezuje zemlje potpisnice na politički dijalog.

Tim ugovorima dogovoreno je sljedeće:

- Alžir (2005.) – carine i pristojbe s jednakim učinkom na proizvode iz Alžira koji ulaze na tržište EU-a se ukidaju. Ukidanje carina na proizvode iz EU-a koji ulaze na tržište u Alžiru progresivno se odvijalo kroz 7 godina od stupanja Ugovora na snagu, smanjujući se na godišnjoj razini 10 – 20%. Za industrijske (mineralne, kemijske, tekstilne, gumene, željezne i čelične) proizvode rok je 12 godina. Poljoprivredni proizvodi mogu se cariniti između 5% i 30% te se mogu uvesti preferencijalne kvote.²¹

¹⁹ Euractiv, <http://www.euractiv.com/sections/enlargement/iceland-officially-drops-eu-membership-bid-312877>

²⁰ Katunar, M., Maljak, M., Martinić, S.; *The Evolution of the EU's Foreign Trade Policy*, Pravnik, vol. 47, no. 96, 2014

²¹ Eur-Lex – pristup zakonodavstvu Europske unije, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:L:2005:265:FULL&from=en>, (05.09.2016.)

- Egipat (2004.) – za proizvode iz Egipta koji dolaze na tržište EU-a ukidaju se već postojeće carine i pristojbe a nove se neće uvoditi. Za industrijske proizvode koje EU izvozi u Egipat s danom stupanja Ugovora na snagu spuštaju se carine na 75% vrijednosti osnovne carine, godinu dana kasnije na 50%, dvije godine kasnije na 25% da bi nakon 3 godine one u potpunosti bile ukinute. Za pristojbe s jednakim učinkom maksimalni vremenski period je 15 godina.²²
- Libanon (2003.) – Libanon također za svoje proizvode na tržištu EU-a neće dobiti nove carine a već postojeće će se ukinuti. Carine na proizvode koje EU izvozi u Libanon progresivno će se ukidati do potpuno slobodne trgovine najkasnije 12 godina od stupanja Ugovora na snagu, uz poček od 5 godina.²³
- Jordan (2002.) – u potpunosti se omogućava trgovina jordanskih proizvoda na tržištu EU-a bez opterećenja carinama i pristojbama ali carina na europske poljoprivredne proizvode, uz 4 godine počeka, najkasnije 8 godina od stupanja Ugovora na snagu mora biti smanjena na 50% osnovne carine. Jordanu i Europskoj uniji trebat će najviše 12 godina da ostvare zonu slobodne trgovine.²⁴
- Izrael (2000.) – postojeće carine, nameti i pristojbe s jednakim učinkom će se se ukinuti a novih neće biti, a trgovina poljoprivrednih proizvoda između potpisnica će se liberalizirati, iako Izrael zadržava pravo uvođenja ad valorem carina na poljoprivredne proizvode iz EU-a.²⁵
- Maroko (2000.) – Maroko i Europska unija ovim Ugovorom su odredili da će se kroz najviše 12 godina između njih uspostaviti zona slobodne trgovine, da se neće uvoditi nove carine ili ekvivalenti njima a postojeće će se ukinuti. Pristup tržištu EU-a za proizvode iz Maroka neće biti opterećen carinama. S druge strane, izvoz europskih poljoprivrednih proizvoda

²² Europska komisija, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2004/june/tradoc_117680.pdf, (05.09.2016.)

²³ Europska služba za vanjsko djelovanje,

http://www.eeas.europa.eu/lebanon/docs/euro_mediterranean_agreement_en.pdf, (05.09.2016.)

²⁴ Europska komisija, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2004/june/tradoc_117712.pdf, (05.09.2016.)

²⁵ Europska komisija, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/april/tradoc_146089.pdf, (05.09.2016.)

prema Maroku u prve četiri godine ovog Ugovora carinjen je po već postojećoj stopi. Najkasnije 12 godina nakon stupanja Ugovora na snagu EU i Maroko trgovinu poljoprivrednim proizvodima obavljat će bez carina.²⁶

- Tunis (1998.) – nove carine neće se uvoditi, već postojeće carine će se ukinuti najkasnije 12 godina od stupanja Ugovora na snagu i uspostaviti će se slobodna trgovina svih proizvoda iako Tunis zadržava pravo uvesti ad valorem ili fiksne carine na određene poljoprivredne proizvode zbog velikih razlika u cijeni na tržištima Tunisa i EU-a.²⁷
- Okupirani Palestinski Teritorij (1997.) – nema novih carina ili pristojbi s istim učinkom a stupanjem Ugovora na snagu Palestina smije uvesti namet ne veći od 25% vrijednosti proizvoda, no najkasnije 5 godina od stupanja na snagu ti nameti moraju biti ukinuti. Tim nametom smiju se opteretiti određeni prehrambeni (čokolada, keksi bomboni i čips) i tekstilni proizvodi (frotirni ogrtači i ručnici).²⁸
- Sirija (1977.) – najstariji Ugovor o slobodnoj trgovini između EU-a i neke od zemalja Mediterana. Zabranjene su nove carine i pristojbe a ukinute su već postojeće. Europska ekonomska zajednica zadržala je pravo na uvođenje količinskog stropa na uvoz kemijskih proizvoda od rijetkih metala, gnojiva, fosfata, rezanih vlakana te aluminijskih i proizvoda od aluminijskih iz Sirije. Količinski strop godišnje se može povećati za najviše 5% ali mora se ukinuti najkasnije 31.12.1979. godine.²⁹
- Turska (1995.) – za razliku od gore spomenutih zemalja, Turska i Europska unija nisu potpisale Ugovor o slobodnoj trgovini već su osnovale Carinsku uniju. Danom stupanja na snagu Carinske unije sve uvozne i izvozne carine na industrijske proizvode su ukinute u potpunosti a nove se ne smiju uvoditi. Za poljoprivredne proizvode Europska unija je smatrala da se Turskoj mora omogućiti „razumno vremensko razdoblje“ kako bi se

²⁶ Europska komisija, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/march/tradoc_127906.pdf, (05.09.2016.)

²⁷ Europska komisija, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/march/tradoc_127986.pdf, (05.09.2016.)

²⁸ Europska komisija, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2004/june/tradoc_117751.pdf, (05.09.2016)

²⁹ Eur-Lex, [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21977A0118\(05\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21977A0118(05):EN:HTML), (05.09.2016.)

prilagodila na novo nastalu situaciju prije nego se u potpunosti ostvari slobodan tok proizvoda. Carinska unija određuje da se u trgovini između potpisnica i s trećim zemljama s kojima jedna od strana ima ugovor o slobodnoj trgovini, odvija po istim uvjetima i po Zajedničkoj carinskoj tarifi koju se Turska obvezala prihvatiti.³⁰

Europskoj uniji uvijek je bio cilj pomoći u razvoju gospodarstava s kojima trguje iako neke od mediteranskih zemalja nisu toliko ovisne o europskom koliko o svjetskom tržištu (izvoznik nafte Alžir). Za ove zemlje jedan od načina za ostvarenje cilja bio je i osnivanje Sredozemne unije 2008. godine.³¹ Prijedlog je došao od francuskog predsjednika N. Sarkozya i djeluje kako bi potakla ekonomsku integraciju i reforme prema većem stupnju demokracije u zemljama Mediterana, Afrike i Bliskog Istoka. Arapsko proljeće koje je izbilo 2011. (i neizravno je odgovorno za povećan broj izbjeglica i političkih migranata) potaklo je Europsku komisiju da prema tim zemljama uvede sustav „*more-for-more*“ koji zapravo znači nagrađivanje napretka u demokratizaciji društva povećanjem potpora, mobilnosti i olakšanje ulaska na europsko tržište. Iako je cilj EU-a uvijek bio gospodarski razvoj partnera, suradnja se uvijek temeljila i na želji za zdravim i demokratskim sustavima.

Početak izbjegličke krize iz, između ostalih zemalja i Sirije sredinom 2015. godine ideja EU-a o mirnom susjedstvu i trgovinskim partnerima u razvoju pretvara se u mrtvo slovo na papiru i veliki test demokracije, poštivanja ljudskih prava i humanosti Europljana i EU-a.

2.6.3. Zapadni Balkan

Zemlje Zapadnog Balkana predstavljale su sljedeći korak u razvoju FTA ugovora za EU. Ta skupina zemalja već je na trećoj generaciji ugovora, te je glavni cilj pripremiti zemlje na ulazak u EU. Europska unija to radi preko Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (Stabilisation and Association Agreement – SAA), koji je zapravo razrađeni FTA ugovor

³⁰ Eur-Lex, [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21996D0213\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21996D0213(01):EN:HTML), (05.09.2016.)

³¹ Kersan – Škabić, I., Perspektive gospodarske suradnje Hrvatske i mediteranskih zemalja u okviru Europske politike susjedstva, Političke analize 6/22, 2015, str.8-15

s dodatkom odredbi o suradnji i razvoju određenih područja koja se smatraju bitnima (ljudska prava, pravosuđe i sl.) na snazi su ugovori s Albanijom (2009.), Crnom Gorom (2010.), Bivšom Jugoslavenskom Republikom Makedonijom (2004.), Kosovom (2016.) i Srbijom (2013.).³² Za Bosnu i Hercegovinu (2015.) vrijedi Privremeni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima, jer je stupanje na snagu već potpisanog i ratificiranog SAA ugovora odgođeno dok BiH ne ispuni preduvjete koje je EU postavila.

Sve zemlje Zapadnog Balkana ugovorile su jednake osnovne odredbe o ukidanju uvoznih i izvoznih carina i pristojbi s jednakim učinkom za većinu industrijskih proizvoda, osim za one koji su posebno naznačeni u tekstu pojedinačnog ugovora, no i tim proizvodima se ukidaju carine nakon određenog vremenskog razdoblja s progresivnim smanjenjem svake godine. Albanija ostvaruje poseban status u trgovini željezom i čelikom a za poljoprivredne proizvode koje uvozi iz EU-a koristi kvote.³³ Količinu proizvoda uvezenu izvan kvote carini do 70% vrijednosti carine najpovlaštenije nacije.³⁴ Crna Gora za poljoprivredne proizvode sa stupanjem Ugovora na snagu ukida carine i ograničenja a industrijskim proizvodima se progresivno ona smanjuju do najviše 5 godina nakon što Ugovor postane važeći.³⁵ Kosovo se još i obvezalo prihvatiti primjenu Kombinirane nomenklature i Zajedničku carinsku tarifu u trgovini s EU-om te provoditi ugovorene stavke iz CEFTA-e.³⁶ Srbija na određene poljoprivredne proizvode koje uvozi iz EU-a mora smanjiti carine između 5% i 25% godišnje dok ih nakon 6 godina u potpunosti ne ukine.³⁷ Bosna i Hercegovina samo 2 godine od stupanja Ugovora na snagu mora ukinuti carine na uvoz industrijskih proizvoda, a rok za poljoprivredne je 5 godina.³⁸ Vrijedi spomenuti da su BiH i Srbija potpisale s EU-om Ugovor o stabilizaciji i pridruživanju dok su ostale potpisale Ugovor o slobodnoj trgovini.

Ugovor o slobodnoj trgovini između EU-a i zemalja Zapadnog Balkana na snazi je od 2000. godine, uz produživanje 2005. i 2011., te osigurava gotovo svim proizvodima s

³² Tekst Ugovora EU-a s Makedonijom nije digitalno dostupan

³³ Europska komisija, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/albania/st08164.06_en.pdf, (05.09.2016.)

³⁴ Za svaku vrstu proizvoda iz Poglavlja 1 – 24 Kombinirane nomenklature označena je kvota i stopa carine za najpovlašteniju naciju

³⁵ Eur-Lex, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF>, (05.09.2016.)

³⁶ Eur-Lex, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF>, (05.09.2016.)

³⁷ Eur-Lex, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF>, (05.09.2016.)

³⁸ Eur-Lex, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF>, (05.09.2016.)

područja ulazak na EU tržište bez carina, kvota ili potrebe za karantenom. Određeni proizvodi mogu se izvesti s preferencijalnim tretmanom. Sve zemlje Zapadnog Balkana tako na tržište EU-a mogu plasirati 50000 hl vina s maksimalnim alkoholnim udjelom od 15% (isključujući pjenušce) bez carina, dok Kosovo industrijske i prehrambeno-poljoprivredne proizvode u EU izvozi po nultoj stopi carine a uvozi po osnovnoj (najpovlaštenija nacija).

2.6.4. Zemlje Afrike, Meksiko i Irak³⁹

Nakon uspješnih rezultata nakon potpisivanja FTA ugovora s mediteranskim zemljama, EU se okrenula poboljšanju uvjeta trgovine s ostalim ciljnim regijama. Iako potpisani nakon ugovora sa zemljama Zapadnog Balkana, ne mogu se smatrati razvijenijim ili sljedećim korakom razvoja FTA ugovora.

Afričke zemlje spadaju pod okrilje ugovora između EU i ACP (Africa, Caribbean and Pacific) zemalja koji obuhvaćaju 79 zemalja u 7 regija.⁴⁰ Ugovori s ovom skupinom zemalja nazivaju se Ugovori o ekonomskom partnerstvu (Economic Partnership Agreement – EPA). Ovakvi ugovori osim ekonomske suradnju promoviraju i politički razvoj i dijalog, održivi rast i razvoj, smanjenje siromaštva, bolje upravljanje i postupnu integraciju ACP zemalja u svjetsko gospodarstvo. Budući da su su EPA ugovori primarno fokusirani na razvoj ACP zemalja, ugovori s EU daju im i određene dodatne povlastice. Zemlje ACP mogu postupno, u 15 do 25 godina, postupno otvarati svoja tržišta i u isto vrijeme zadržati trajnu zaštitu za najranjivijih 20% uvoza, što zapravo znači da izvoznici iz tih zemalja nemaju carine ni kvote za plasiranje svojih roba ili usluga na tržištu od pola milijarde ljudi. Za ovakvu vrstu ugovora, EPA, smatra se da su „najizdašniji ugovor partnerstva koje je EU ponudila bilo kojem partneru. Pruža u

³⁹ Ova skupina ugovora nema zajedničke stavke kakve imaju recimo zemlje Zapadnog Balkana; ne mogu se smatrati zajedničkim stavom jer se zemlje razlikuju u stupnju razvijenosti, EU ima drugačije političke i ekonomske ciljeve u suradnji s tim zemljama, što i nije čudno s obzirom na njihovu geografsku poziciju, a i rječnik ugovora se razlikuje.

⁴⁰ Katunar, M., Maljak, M., Martinić, S.; *The Evolution of the EU's Foreign Trade Policy*, Pravnik, vol. 47, no. 96, 2014

potpunosti slobodan pristup tržištu EU-a uz asimetrične razine obaveza, fleksibilnost u primjeni i odredbe po mjeri razvojnih potreba ACP zemalja.“⁴¹

Meksiko je prva zemlja Središnje Amerike koja je potpisala FTA ugovor s EU i prvi transatlantski ugovor za EU. Ugovor je na snazi od 01.07.2000. godine i njegov oblik je ekonomsko partnerstvo. Za Meksiko je EU drugo najveće izvozno tržište (iza SAD-a) i treći najveći uvoznik (iza SAD-a i Kine), a značajan je i protok investicija. Iako dugotrajni partneri, razmjena između EU-a i Meksika naglo je pala tijekom 1990.-ih; prvenstveno zbog pristupanja Meksika NAFTA-i⁴² te se može pretpostaviti da EU ovim ugovorom želi neutralizirati skretanje trgovine prema SAD-u i Kanadi i da želi jednak pristup meksičkom tržištu kakav imaju i zemlje NAFTA-e. Ugovor EU-a i Meksika razmatra se svake dvije godine kako bi se vidjelo jesu li potrebne promjene u uvjetima Ugovora. Prolaskom godina od stupanja Ugovora na snagu progresivno se smanjuju carine a povisuju količinska ograničenja na uvoz proizvoda iz EU-a.⁴³ Meksiko je korisnik sustava općih preferencija.

Irak i EU prvi ugovorni odnos ostvaruju tek 2012. godine putem Sporazuma o partnerstvu i suradnji a EU je brzo postala važan trgovinski partner Iraku, odmah iza SAD-a, s izvozom nafte kao najvažnijom stavkom. To Irak čini bitnim strateškim energetske partnerom za EU. Ovaj sporazum se izdvaja zbog podjele na dva aspekta; prvi ne-trgovinski i drugi koji regulira trgovinu i investicije. Uz poglavlja vezana uz politički dijalog, dodatna su i poglavlja o sprječavanju korištenja, stvaranja i preprodaje oružja za masovno uništenje. Uz to, EU i Irak pristale su se međusobno smatrati najpovlaštenijom nacijom. Prema Ugovoru, Irak svoje proizvode u EU izvozi po carinskoj stopi za najpovlašteniju naciju a iz EU-a uvozi s carinom koja ne prelazi 5%.⁴⁴ Ovaj ugovor morao je uključivati i nepovlaštenu, jednostavni trgovinski sporazum s osnovnim pravilima Svjetske trgovinske organizacije, čiji Irak još nije član a ovaj sporazum im može pomoći kod pristupanja. Jedina novost predstavljena u ovom

⁴¹ de Gucht, K.; Economic Partnership Agreements – State of Play; Govor 13/812, 2013.; http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13.812_en.pdf

⁴²The North American Free Trade Agreement; (Sjevernoamerički sporazum o slobodnoj trgovini) je ugovor koji su potpisale Kanada, Meksiko i SAD koji je na snazi od 01.01.1994.

⁴³ Eur-Lex, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:276:0045:0061:EN:PDF>, (05.09.2016.)

⁴⁴ Europska komisija, http://trade.ec.europa.eu/dodib/docs/2012/november/tradoc_150084.pdf, (05.09.2016.)

sporazumu je preferencijalni status poduzeća u svim postupcima javne nabave, osim u izričito navedenim slučajevima. Ugovor nalaže da će obje potpisnice, uključujući naručitelje, ponuđače iz druge strane tretirati „prema uvjetima ne manje povoljnim od onih danih domaćim dobrima, uslugama i ponuđačima“⁴⁵

*Slika 1: Prikaz ugovora o slobodnoj trgovini i ostalih trgovinskih sporazuma koje je EU potpisala*⁴⁶

Izvor: Europska komisija,

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/june/tradoc_149622.jpg (15.09.2015.)

Slika 1 prikazuje s kojim zemljama u svijetu EU ima potpisane ugovore o slobodnoj trgovini (crvena boja), s kojima pregovara ili čeka konačnu ratifikaciju (tamno siva), zemlje s kojima se razmatra moguće otvaranje pregovora (oker), i Kina s kojom EU

⁴⁵ Katunar, M., Maljak, M., Martinić, S.; The Evolution of the EU's Foreign Trade Policy, *Pravnik*, vol. 47, no. 96, 2014

⁴⁶ Zaključno s početkom 2016. godine

pregovara o samostalnom ugovoru o investicijama (bijela s iscrtanim uzorkom). Bijelom bojom prikazane su zemlje s kojima EU trguje (Australija – Ugovor o okviru partnerstva; Novi Zeland – Zajednička deklaracija o odnosima i suradnji i dr.), s kojima tek uspostavlja trgovinu ili želi poboljšati odnose (Kuba, Jemen, Venezuela), zemlje Središnje Azije koje imaju povlašteni status jer su uključene u GSP. Za očekivati bi bilo da neka od najvećih gospodarstava svijeta s Europskom unijom imaju riješene ugovore o trgovini, no to nije slučaj. Rusija je slučaj za sebe, o kojoj će biti više riječi u nastavku, no iznenađujuće je da velika gospodarstva Sjeverne Amerike, SAD i Kanada, još uvijek to nemaju.

2.6.5. Rusija

Posebna situacija je na snazi u Rusiji, jednom od bitnijih trgovinskih partnera EU i prvom susjednom državom. Rusija je važan strateški partner EU jer velik dio izvoza nafte i plina Rusije upravo putuje u zemlje Unije. Početak službenih trgovinskih odnosa je potpisivanje Ugovora o partnerstvu i suradnji u 1994. godini. Taj ugovor je proširen u dva navrata; 2008. na summitu u Khanty-Mansiysku i 2010. na summitu u Rostovu. Iako Rusija i EU imaju dugu i uspješnu povijest suradnje na ključnim bilateralnim i međunarodnim pitanjima (klimatske promjene, trgovina drogom i ljudima, borba protiv organiziranog kriminala i terorizma, mirovni proces na Bliskom istoku i pitanje Irana) trenutačni odnosi su vrlo komplicirani i zaoštreni.

Nakon što je u ožujku 2014. godine Rusija anektirala dio ukrajinskog teritorija, poluotok Krim i grad Sevastopolj, EU je zaoštila odnose s Rusijom. Stav je EU-a da su Krim i Sevastopolj dio Ukrajine i da su sve poduzete radnje (postavljanje pro-ruskih službenika i proglašenje autonomnog teritorija koji se pridružuje Rusiji) ilegalne.

Kao odgovor na „illegalno anektiranje Krima i kontinuirano destabiliziranje Ukrajine, što uključuje agresiju ruskih vojnih snaga na teritoriju Ukrajine, Europska unija je zaustavila pregovore o vizama i novom ugovoru između EU-a i Rusije.“⁴⁷

⁴⁷ European External Action Service; http://eeas.europa.eu/russia/about/index_en.htm, (10.09.2015.)

Protiv Rusije poduzete su i ciljane mjere u području obrane, ograničen im pristup tržištima kapitala, robi s dvojnog namjerom i osjetljivoj tehnologiji, što uključuje i tehnologiju u energetske sektoru. Također, Europska investicijska banka i Europska banka za obnovu i razvoj stopirale su potpisivanje novih operacija financiranja u Rusiji.

Za područje Krim/Sevastopolj na snazi je i zabrana trgovine i investiranja, što znači da je EU pojačala mjere kojima se ne priznaje ilegalna aneksija Krima Rusiji. Uz trgovinske zabrane, određenim osobama izrečene su zabrane putovanja a njihova imovina je zamrznuta. Na sve mjere zabrane od strane EU, Rusija je odgovorila zabranom uvoza određenih namirnica iz EU-a i nekoliko zemalja izvan Unije.

Sastanak između EU-a i Rusije održan u svibnju 2003. godine u St. Petersburgu zaključen je dogovorom o stvaranju Zajedničkog ekonomskog prostora, no ciljevi i područja suradnje na srednji i duži rok određeni su dvije godine kasnije. Trenutačno postoji 14 otvorenih dijaloga između EU-a i Rusije koji pokrivaju velik broj ekonomskih sektora.

Veliki dio otvorenih dijaloga odnosi se na energiju, jedan od najbitnijih elemenata trgovačke veze između EU-a i Rusije. Rusija je najveći svjetski proizvođač i izvoznik prirodnog plina, i uz Saudijsku Arabiju najveći proizvođač i izvoznik nafte. Trgovina naftom i plinom između EU-a i Rusije bitna je za obje strane, prihod Rusije od prodaje energenata EU doprinosi gospodarskom rastu i poboljšanju uvjeta života u Rusiji, dok europskoj ekonomiji stabilan protok i razumna cijena energenata pomaže i osigurava daljnji ekonomski rast.

Iako je EU u nekoliko navrata iskazala zabrinutost o ljudskim pravima u Čečeniji i Sj. Kavkazu, slobodi medija, izražavanja i okupljanja, tretmanu nevladinih organizacija, propisima o izborima, ksenofobiji, rasizmu i homofobiji u Rusiji, kao i o neovisnosti sudstva, Rusija je i dalje cijenjeni trgovački partner koji osigurava EU energente, a veliki broj oligarha i tajkuna iz Rusije ulaže u privatne posjede ili poduzeća u zemljama EU-a, što nadalje donosi prihode od poreza ili dobiti tih poduzeća. Veze između Rusije i EU-a osnažuju se i u ostalim zajedničkim projektima, od kojih se ističu zajedničke akcije u

sprječavanju ilegalnih migracija, borbi protiv organiziranog kriminala, terorizma i krijumčarenja na pograničnim prostorima.

Pitanje odnosa s Rusijom za EU je vrlo složeno. Rusija je veliko tržište za robu, proizvode i usluge iz EU-a, značajan trgovački partner, najveći dobavljač plina i nafte bez kojih gospodarskog rasta u EU nema ili je usporen, no s druge strane Rusija je pogazila neka načela koja su kamen temeljac EU-a i za što se ona zalaže, te su sankcije bile neizbježne. Rusija i EU jedna drugoj kao trgovački partner trebaju, samo je pitanje koliko će koja strana biti spremna na ustupke i hoće li biti spremne pogaziti neke svoje ideale i ideje koje zastupaju.

2.7. Partnerstvo za transatlantsku trgovinu i ulaganja (Transatlantic Trade and Investment Partnership - TTIP)

U razdoblju od lipnja 2013. do travnja 2016. godine održano je 13 rundi pregovora između EU-a i SAD-a o novom ugovoru o trgovini i investicijama (Transatlantic Trade and Investment Partnership – TTIP) s kojim se želi pomoći europskim poduzećima otvoriti vrata za ulazak na američko tržište, smanjiti im potrebnu papirologiju kod izvoza i postaviti nova pravila koja bi olakšala i učinila izvoz, uvoz i prekooceanske investicije poštenijima. Želi se olakšati cjelokupni protok robe između dva najveća svjetska gospodarstva, omogućiti daljnji gospodarski napredak i rast zaposlenosti. Ovaj sporazum predstavlja prve velike pregovore EU-a s nekom drugom državom u kojima Hrvatska sudjeluje kao punopravna članica. Ovaj sporazum može mnogo toga promijeniti na trgovačkoj karti svijeta, ne samo zbog veličine i važnosti ovih dviju sila na svjetskom tržištu, već i zbog njihovog utjecaja na multilateralni trgovinski sustav WTO-a. Očekivanja od TTIP-a su velika, prvenstveno gospodarski napredak svih obuhvaćenih zemalja i rast broja zaposlenih u njima.

Pregovara se o 3 glavne komponente sporazuma koje će ukinuti carine, regulatorne prepreke trgovini, dovesti do napretka u pravilima trgovine, otvoriti nova radna mjesta i sniziti cijene. One su:

- pristup tržištu - robe, usluge, ulaganja i javnu nabava

- regulatorna suradnja i tehničke prepreke trgovini – sanitarne mjere, lijekovi, kemikalije, pesticidi, kozmetika, medicinski uređaji, motorna vozila, ICT i dr.
- pravila – podrijetlo, zaštita intelektualnog vlasništva i tržišnog natjecanja, kretanje kapitala i plaćanje, održivi razvoj, trgovina energentima i sirovinama, odredbe malih i srednjih poduzeća i dr.⁴⁸

Mnogi u sporazumu vide prijetnju da će se strogi europski propisi o uzgoju i uvozu mesa i ostalih prehrambenih proizvoda ublažiti kako bi se približili američkim propisima. Neke od bojazni su da će EU pokleknuti i dopustiti uvoz genetski modificirane hrane, smanjiti regulaciju i nadgledanje stočara u korištenju dodataka ishrani za životinje ili korištenje pesticida za ratare, ublažiti pravila da se potencijalno toksične tvari smiju koristiti dok se ne dokaže da su štetne (što stoji u američkom zakonu) umjesto europskog pravila da se prvo mora dokazati da je tvar sigurna za korištenje prije upotrebe. S druge strane, SAD ima strože bankarske propise koji su stupili na snagu nakon početka globalne krize 2008. godine kako se takva pojava nebi ponovila. Europska unija je pod velikim pritiskom Ujedinjenog Kraljevstva, time i londonskog City-a koji želi američke propise olabaviti i dati bankarima veće ovlasti, dok bi za većinu stanovništva i poduzeća unutar EU-a bilo bolje da se europski zakoni približe američkima, a ne obrnuto⁴⁹. Ti su navodi više puta negirani od objiju strana pregovaračkog stola koje ponavljaju da sporazum ne može i ne želi zadirati u već postojeće zakone, standarde i odredbe, već ih pokušava samo uskladiti kako bi se olakšala bilateralna trgovina i ulazak ponuđača na nova tržišta.

Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske smatra TTIP generalno pozitivnim za hrvatsko gospodarstvo zbog mogućih povoljnih promjena za hrvatske male i srednje poduzetnike i priznavanja proizvoda s oznakama zemljopisnog podrijetla.

⁴⁸ <http://www.mvep.hr/files/file/2015/150217-ttip-info.pdf>, (20.05.2015.)

⁴⁹ To se najviše odnosi na prava i zaštitu kupaca i potrošača te procese zapošljavanja i promjena radnih mjesta

Europska komisija naručila je Procjenu utjecaja održivosti (Sustainability Impact Assessment - SIA) od nezavisnog konzultanta Ecorys⁵⁰ za analizu pregovora Europske unije i SAD-a oko TTIP ugovora i mogućim posljedicama na trgovinu ako se ugovor potpiše i ratificira. Privremeni izvještaj koji je objavljen 03. svibnja 2016. spominje mogućnosti koje bi TTIP mogao stvoriti za poduzeća i privatne osobe diljem Europe, a temeljen je na opsežnim konzultacijama s više od 500 dionika ugovora. Izvješće ukazuje na to da bi gospodarstva zemalja članica EU-a rasla kao posljedica implementacije ovog ugovora. Pretpostavka je da bi izvoz zemalja EU-a u SAD porasti i do 27%, a procjene društvenih indikatora ukazuju da bi korist mogli osjetiti i američki i europski građani.⁵¹ Za razliku od CETA sporazuma, o kojem će kasnije biti više rečeno, TTIP još je u fazi pregovora i problem koji se javio s dvije zemlje članice EU-a može se izbjeći. Naime, SAD još uvijek ima vizni režim za neke od članica EU28⁵², tretirajući neke zemlje članice drugačije a EU zastupa jednakost i zajedništvo u ophođenju s trećim zemljama za svoje članice.

Iako TTIP zvuči kao odlična prilika za gospodarstvenike i, na koncu za ekonomije zemalja EU-a, mnoge udruge su mu se usprotivile. S europske strane bojazan je da će se olakšati pogodovanje „big bussiness“ lobiju koji želi smanjiti troškove, povećati zaradu kroz labavije zakone o radu i zaštiti radnika i da će im se dozvoliti stvaranje zakona koji bi im išli na ruku nauštrb korisnika i građana, dok s američke strane strahuju da bi TTIP mogao dovesti do preseljenja pogona a time i radnih mjesta iz SAD-a u zemlje s jeftinijom radnom snagom i manjim regulatornim okovima (što su u SAD-u već prošli s NAFTA-om).

⁵⁰ <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1498>, (15.05.2016.)

⁵¹ <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1498>, (14.03.2016.)

Europska povjerenica za trgovinu C. Malmström komentirajući dokument napomenula je da se ovo izvješće ipak mora gledati s određenom dozom skepse i da iako ne sumnja da bi ugovor bio pozitivan za zemlje EU nije sigurno koliko bi isti dopustio da EU utječe na globalno tržište po svojim uvjetima, čineći ga odgovornijim i bližim idealima koje EU zastupa

⁵² Bugarska, Cipar, Hrvatska, Poljska, Rumunjska

2.8. Sveobuhvatni gospodarski i trgovinski sporazum (CETA – Comprehensive Economic and Trade Agreement)

Sveobuhvatni gospodarski i trgovinski sporazum predstavlja prvi bilateralni trgovinski sporazum koji je EU ugovorila s nekom svjetskom velesilom. Sporazumom se želi urediti pitanja koja utječu na izvoz robe i usluga iz EU-a u Kanadu i želi se to učiniti na saveznoj i pokrajinskoj razini kako bi se ulakšalo poslovanje i ulaganja te razvila povoljnija i sigurnija poslovna klima. Pregovori između EU-a i Kanade trajali su 5 godina i završili su u kolovozu 2014. godine.⁵³ Od strane EU-a za stupanje sporazuma na snagu potrebno je da se o njemu raspravi i da ga se potvrdi u Vijeću Europske unije i Europskom parlamentu i da taj sporazum ratificiraju zakonodavna tijela svih 28 zemalja članica. Cilj je da se sporazum ratificira do kraja 2016. i stupi na snagu s početkom 2017. godine. Tekst sporazuma javno je objavljen kako bi javnost bila upoznata sa svime što joj CETA omogućuje i kakve promjene donosi. Neke od točaka sporazuma su ukidanje 99% tarifa između Kanade i zemalja članica EU-a, mogućnost sudjelovanja europskih poduzeća na kanadskim javnim natječajima i pristup europskih poduzeća i na investicijska tržišta u Kanadi, bolja zaštita autorskih prava i intelektualnog vlasništva i ujednačenje određivanja standarda. Sporazum je trenutačno u fazi ratifikacije od strane 28 zemalja članica EU-a, no stvari ne idu glatko. Pojavilo se mnogo udruga i ostalih dionika koji se protive sporazumu i pritišću svoja zakonodavna tijela da pomnije promotre što se sve ispregovaralo i kakav bi moglo imati utjecaj na njih. Mnogi su parlamenti zatražili ponovno čitanje i raspravu o CETA-i. Najveći kamen spoticanja za mnoge je uključivanje u tekst sporazuma i dio o metodi rješavanja sporova investitor/država, tzv. investor-state dispute settlement/ISDS. To je dio međunarodnog prava koji omogućava investitoru pravo da podigne tužbu protiv vlade države u kojoj želi ulagati, bila to njegova ili strana vlada. Iako je ideja ISDS-a da se izjednači strani ulagač i da se olakša poslovanje stranim ulagačima, ISDS se može iskoristiti i za nasilni ulazak na tržište čiji postojeći propisi onemogućavaju sudjelovanje određenog poduzeća na tom tržištu, čiji su zakoni stroži po pitanju intelektualnih prava, prava na informacije, software inženjeringa, zaštite privatnosti i sl. Primjer jednog mogućeg slučaja je

⁵³ Europska komisija; <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1468&title=CETA-EU-and-Canada-agree-on-new-approach-on-investment-in-trade-agreement> (21.03.2016.)

proizvodni pogoni koji onečišćuje okoliš više no što je u toj zemlji propisima dopušteno, stanovništvo ne podržava taj pogon i država mu ne izdaje dozvole za rad zbog nezadovoljenja uvjeta potrebnih za rad. U tom slučaju poduzeće može podići tužbu protiv te države jer mu uskraćuje pravo na poslovanje pod uvjetima pod kojima na nekoj drugoj lokaciji već obavlja isti posao. CETA u ovakvom slučaju omogućava regulaciju državi ukoliko je odluka „od javne važnosti i interesa“, kao što je slučaj s očuvanjem zdravlja okoliša. Ova stavka izlaže zemlje potencijalnim skupim tužbama, lošim rezultatima poslovanja i nemogućnosti zadržavanja određenih standarda koji su do tog razdoblja postavljeni i održavani. Također je bitno napomenuti da tekst poglavlja u kojem se određuju pravila ISDS-a napominje da tužbe mogu pokrenuti samo strani ulagači, čime se domaće stavlja u nepovoljniji položaj i da se tužbe mogu voditi pred sudovima izvan zemlje tuženika. Postoji bojazan da bi zbog toga vanjski ulagači mogli u potpunosti zaobići Sud Europske unije i njegove odluke koje im ne idu u korist pozivajući se na pravo ISDS-a. U modernom svijetu tu se najviše želi zaštititi privatnost i podatke pojedinaca te neovisnost tijela za zaštitu podataka (zaštita za banke podataka, poslovne servere bankarskog sektora i sl. od pritiska agencija za provedbu zakona).

Mnogi smatraju da ISDS stavlja strane investitore u povoljniji položaj od domaćih jer im dopušta da gotovo nasilnim metodama vlade država u koje su uložili prisile ili na odstupanje od vlastitih zakona ili na velike isplate. Iako vrijedi napomenuti da četvrtina⁵⁴ slučajeva koji dođu do arbitraže (njih 66%; dok se 33% odbaci) ispred Međunarodnog centra za rješavanje investicijskih sporova⁵⁵ završava sporazumom između stranaka. Dva primjera slučajeva pred sudom⁵⁶ su:

- tužba švedske korporacije Vattenfall iz 2012. koja je od Savezne Republike Njemačke tražila nadoknadu moguće štete i očekivane dobiti koju bi kompanija izgubila zbog odluke njemačkog Parlamenta o postupnom ukidanju korištenja nuklearne energije do 2022. godine. Odluka je tražila hitno zatvaranje nekih od najstarijih reaktora u Njemačkoj, a švedsko državno poduzeće Vattenfall je

⁵⁴ <https://icsid.worldbank.org/apps/ICSIDWEB/icsidocs/Pages/ICSID-Caseload-Statistics.aspx>, (29.05.2016.)

⁵⁵ International Centre for Settlement of Investment Disputes/ICSID

⁵⁶ <http://investmentpolicyhub.unctad.org/ISDS>, (26.05.2016.)

vlasnik dva najstarija reaktora. Vattenfall traži € 4676 mlrd za prošlu i buduću izgublenu zaradu⁵⁷.

- tužba francuske kompanije Veolia Propreté zbog nepoštivanja ugovora koji je s guvernoratom Alexandria iz Arapske Republike Egipat potpisala. Riječ je o petnaestogodišnjem ugovoru o pružanju usluge zbrinjavanja otpada preko svoje podružnice Onyx Alexandria. Veolia smatra da je Egipat donošenjem novih zakona koji se odnose na tržište rada jednostrano promijenio njihove očekivane troškove i doveo u pitanje održivost njihova poslovanja u gubernoratu. Naime, egipatska je vlada htjela zakonom odrediti novu, višu, minimalnu plaću.

Međunarodni centar za rješavanje investicijskih sporova osnovan je 1965. godine, a od svibnja 2016. broj zemalja koje su potpisale sporazum o provođenju i podržavanju odluka arbitražnog suda je 153. U više od 400 slučajeva samo su dvije zemlje, Gabon i Rumunjska, podigle tužbe protiv investitora, većina tužbi je protiv zemalja od strane investitora. Hrvatska je u 6⁵⁸ dosadašnjih slučajeva bila tuženik (u 2 slučaja je presuda išla na stranu Hrvatske, 4 parnice još traju) i u 3⁵⁹ parnice zemlja iz koje je tužitelj/investitor (sve tri odluke bile su u korist države, ne investitora).

Zbog važnosti teksta sporazuma i širine utjecaja koje CETA ima, smatra se mješovitim sporazumom. To je vrsta sporazuma koji EU potpisuje a za koji je potrebna podrška i potvrda od strane svih članica, Europskog parlamenta i Vijeća Europske unije. Zbog pritiska javnosti mnogi parlamenti zemalja članica otežu s ratifikacijom dok se bolje ne prouči koje bi posljedice CETA mogla imati na njih. Dvije članice EU-a posebice odbijaju ratifikaciju sporazuma, no ne zbog ekonomskih već političkih razloga. Naime, Bugarska i Rumunjska uvjetuju ratifikaciju sporazuma ukidanjem viza za njihove građane od strane Kanade, što nije predviđeno tekstom sporazuma koji je već ispregovaran. Tražeći jednako postupanje prema svim članicama EU-a, te su dvije zemlje i izrazile razočarenje ponašanjem Vijeća EU koje se nije potrudilo uvesti to u tekst, ne pokazuje razumijevanje za njihove zahtjeve i ne pruža im potporu koju smatraju da zaslužuju. Te

⁵⁷ www.iisd.org, International Institute for Sustainable Development; Briefing Note December 2014 ; "The State of Play in *Vattenfall v. Germany II*: Leaving the German public in the dark" (25.05.2016.)

⁵⁸ <http://investmentpolicyhub.unctad.org/ISDS/CountryCases/51?partyRole=2>, (26.05.2016.)

⁵⁹ <http://investmentpolicyhub.unctad.org/ISDS/CountryCases/51?partyRole=1>, (26.05.2016.)

su dvije zemlje i na listi zemalja članica EU-a čijim građanima su potrebne vize i za ulazak u SAD, no razlika u CETA i TTIP sporazumima je da je prvi već ispregovaran i zaključen dok je drugi još u procesu pregovaranja. Republika Hrvatska još nije donijela odluku o ratifikaciji CETA sporazuma.

3. VANJSKA TRGOVINA EUROPSKE UNIJE

Europska unija predstavlja veliko tržište za kupce ali i mnogobrojne ponuđače svojih roba, dobara i usluga na unutarnjem (zemlja domaćin + 27 ostalih članica EU-a) i vanjskom tržištu. Zbog toga se za svaku zemlju članicu promatra intra- i ekstra trgovina, od koje se zaključuje razina ukupne trgovine koju je EU28 ostvarila i saldo trgovinske bilance EU28 prema ostalim zemljama svijeta.⁶⁰ U zemlje EU28 ubrajamo i Hrvatsku, a iako je punopravna članica EU tek od sredine 2013. poslovni rezultati koje je Hrvatska ostvarila u cjelokupnom promatranom razdoblju pribrajaju se rezultatima ostalih 27 zemalja članica.⁶¹ Ukupna vanjska trgovina uključuje trgovinu sa svim zemljama svijeta, bez obzira ima li s njima EU potpisan ugovor o slobodnoj trgovini, preferencijalni ugovor ili se tek o potpisivanju istog pregovara. Glavni cilj vanjsko-trgovinske politike EU-a je održivi ekonomski rast i jedan od načina da se to postigne je širenje na nova tržišta i pomaganje manje razvijenim gospodarstvima u rastu i razvoju kako bi kasnije bili trgovinski partner EU, a otvorena gospodarstva brže i bolje rastu nego zatvorena. Također, članak 21, stavak 2e Ugovora o Europskoj uniji govori da je jedan od ciljeva EU biti „poticati integraciju svih zemalja u svjetsku ekonomiju, uključujući i postupno ukidanje ograničenja na međunarodnu trgovinu“.⁶²

⁶⁰ Bugarska, Belgija, Češka, Danska, Njemačka, Estonija, Irska, Grčka, Španjolska, Francuska, Italija, Cipar, Litva, Latvija, Luksemburg, Mađarska, Malta, Nizozemska, Austrija, Poljska, Portugal, Rumunjska, Slovenija, Slovačka, Finska, Švedska, Ujedinjeno Kraljevstvo i Hrvatska

⁶¹ Iako bi realno podatke za Hrvatsku trebalo isključiti, Eurostat ih pribraja zbog zatečenom stanja, točnije jer je u trenutku prikupljanja i objave posljednjih službenih podataka EU brojila 28 članica, a Hrvatska je i prije službenog pridruženja trgovala pod EU zakonima i ograničenjima i davala statističke podatke na uvid

⁶² Konsolidirana verzija Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije - pročišćeni tekst Ugovora o Europskoj uniji (Lisabonski ugovor, potpisan 13. prosinca 2007.); <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT>; (25.05.2016.)

Tablica 4: Saldo vanjskotrgovinske bilance EU28, 2005.- 2015., grupe proizvoda, mil €

EU28	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Hrana, piće i duhan	-11 501	-10 466	-14 096	-13 169	-11 542	-5 001	-2 972	5 945	10 810	9 181	5 181
Sirovine	-28 804	-34 614	-39 911	-43 330	-19 348	-33 095	-40 368	-33 168	-30 758	-29 525	-28 809
Mineralna goriva, maziva i srodni materijali	-228 026	-285 932	-275 173	-375 439	-241 239	-306 001	-394 625	-421 361	-377 519	-334 832	-243 166
Kemikalije i srodni materijali	67 451	74 300	76 067	73 321	83 080	95 385	99 621	112 115	115 407	113 380	129 889
Strojevi i transportni uređaji	86 370	93 303	117 144	145 063	106 400	128 323	209 065	257 925	271 424	250 041	218 044
Ostala ind. proizvedena roba	-26 810	-50 603	-75 965	-61 491	-39 046	-55 165	-51 358	-10 441	732	-21 573	-47 640
Proizvodi i transakcije ⁶³	6 860	-1 756	-3 924	-1 040	-19 980	-638	8 119	-21 825	59 227	24 466	30 671
Ukupno	-134 460	-215 768	-215 858	-276 084	-141 675	-176 191	-172 519	-110 809	49 323	11 139	64 169

Izvor: Izrada autorice prema podacima Eurostata

Iz Tablice 4 možemo zaključiti kako EU tek od 2012. godine ostvaruje pozitivnu trgovinu hranom, pićima i duhanom iako je vrlo ponosna na svoju poljoprivrednu politiku koja je očito nedovoljno proizvodila za vlastite potrebe. Očito je da u EU zemljama ima manje prirodnih resursa nego što je potrebno za zadovoljenje potreba stanovništva jer vidimo da je izvoz mineralnih goriva, maziva i srodnih materijala osjetno manji od uvoza istih. Vrijedi spomenuti i da je uvoz sirovina veći od izvoza, ali da je izvoz kemikalija, materijala i strojeva osjetno veći od uvoza. To pokazuje da je EU ipak integracija koja razvija svoje ili uvezene resurse i nudi gotovi proizvod s dodanom vrijednošću. Najbrže rastuće kompanije u Europi su u IT i farmaceutskim sektorima, koji uključuju i velika ulaganja u istraživanje, širenje proizvodnje, uvoz komponenata i kemikalija koje su im potrebne za daljnji razvoj i prodaju svojih proizvoda na domaćem (EU) ili stranom tržištu. U cjelokupnoj trgovini EU-a u 2015. najviše se izvezlo strojeva, ostale industrijski proizvedene robe i kemikalija, dok se najviše uvezlo strojeva, mineralnih goriva i ostale industrijski proizvedene robe.

⁶³ Proizvodi i transakcije koji su drugačije ili nisu razvstani po Standardnoj međunarodnoj trgovinskoj klasifikaciji

Tablica 5: Vanjska trgovina EU-a u razdoblju 2005. – 2015. u mil €

Godina	Izvoz EU28	Uvoz EU28	Saldo trg. bilance
2005	3 281 636	3 345 137	- 63 501
2006	3 668 434	3 801 446	- 133 011
2007	3 915 421	4 062 879	- 147 457
2008	4 048 727	4 250 068	- 201 341
2009	3 307 947	3 382 556	- 75 608
2010	3 909 662	4 013 659	- 103 998
2011	4 376 569	4 481 124	- 104 556
2012	4 520 999	4 564 053	- 43 054
2013	4 575 306	4 457 204	118 102
2014	4 635 290	4 545 894	89 395
2015	4 860 956	4 706 640	154 316

Izvor: Izrada autorice prema podacima Eurostata

Jačanje gospodarstava unutar EU-a i veliko povećanje u 2004. godini s 15 na 25 članica dovelo je do konstantnog rasta u trgovini dobrima i uslugama. Taj se trend zadržao do pripajanja Bugarske i Rumunjske u 2007. godini, ali je poremećen velikim ostvarenim padom u razini trgovanja dvije godine kasnije. Taj je pad posljedica globalne financijske i ekonomske krize. Srećom, tek dvije godine kasnije razina trgovanja se vratila gotovo na istu razinu prije pada, a godinu nakon toga već je premašena razina uvoza i izvoza ostvarena 2008. godine, tik pred izbijanje krize. Vraćanje povjerenja u europska gospodarstva i zajedničku valutu značilo je ponovno podizanje razine trgovanja unutar i izvan EU-a. Iako je ostvarivan negativan trgovinski saldo i do € 200 milijardi (2008.), ukupna razina kretanja robe je rasla. Uvoz i izvoz nisu jačali jednakom brzinom što je dovelo da se i dalje ostvaruje negativni trgovinski rezultat, no nakon povratka na razine trgovine prije krize došlo je i do postupnog smanjenja ostvarenih negativnih trgovinskih rezultata. To je dovelo i do oporavka većine gospodarstava unutar EU-a, što je povuklo i povećanje razine trgovine i bržeg rasta izvoza od uvoza. Tako je i 2013. godine po prvi puta u promatranom razdoblju ostvaren pozitivan saldo trgovinske bilance od €118 milijardi. Hrvatska je jedna od zemalja s najmanjim postotkom sudjelovanja u ukupnom uvozu i izvozu. Hrvatska sudjeluje s tek 0.4%

ukupnog uvoza dobara i 0.2% ukupnog izvoza. Zemlje sa sličnim rezultatima su Cipar, Estonija, Latvija, Litva, Luksemburg, Malta i Slovenija. Takvi podaci ne iznenađuju, s obzirom da su to male zemlje s relativno malo stanovnika u odnosu na lidere, Njemačku, Francusku i Ujedinjeno Kraljevstvo.

3.1. Ekstra-EU trgovina

Termin „ekstra-EU“ trgovina označava trgovinsko poslovanje sa zemljama koje nisu članice EU-a, bile one u Europi ili na drugim kontinentima, bez obzira na moguće potpisane sporazume o slobodnoj trgovini. Svih 28 članica zajedno prema trećima nastupa kao jedna zemlja podrijetla i zemlja kupac.

Tablica 6: Vanjska trgovina EU28 izvan EU-a u razdoblju 2005. – 2015. u mil €

Godina	Izvoz EU28	Uvoz EU28	Saldo trg. bilance
2005	1 049 473	1 183 933	- 134 460
2006	1 152 485	1 368 254	- 215 768
2007	1 234 482	1 450 340	- 215 858
2008	1 309 147	1 585 231	- 276 084
2009	1 093 961	1 234 636	- 141 675
2010	1 353 196	1 529 387	- 176 191
2011	1 554 180	1 726 698	- 172 519
2012	1 684 261	1 795 070	- 110 809
2013	1 736 648	1 687 325	49 323
2014	1 703 019	1 691 880	11 139
2015	1 790 652	1 726 483	64 169

Izvor: Izrada autorice prema podacima Eurostata

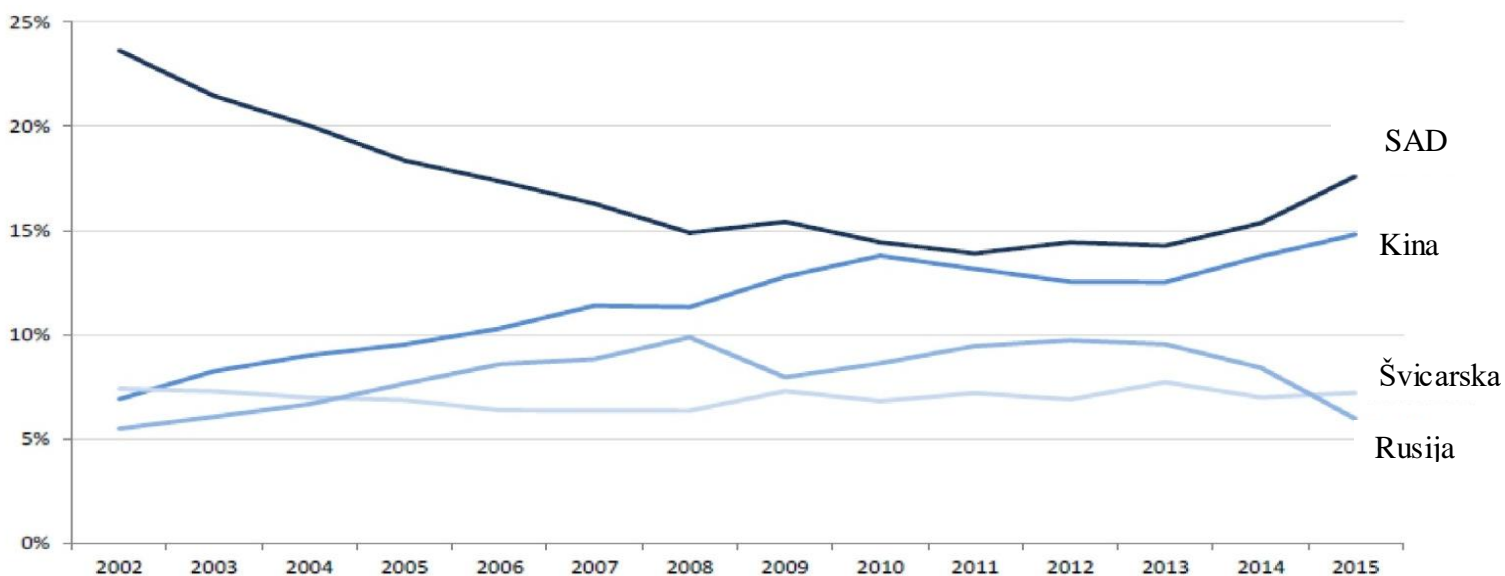
Tablica 6 prikazuje ostvareni izvoz i uvoz za svih 28 zemalja EU-a i stanje trgovinske bilance grupacije u trgovini s ostalim zemljama svijeta. Rezultati su prikazani u milijunima eura. Prema podacima s početka promatranog razdoblja jasno je da je jačanjem gospodarstava zemalja EU-a ostvaren konstantan rast gospodarske razmjene unutar EU-a prema trećima, no ostvarene razine uvoza osjetno su veće od razine

izvezene robe, proizvoda i usluga. Nakon dodavanja novih zemalja članica sredinom 2004., osjetno je skočila razina izvoza, ali nažalost i uvoza, uzevši u obzir da su od 10 novih članica njih 5 donedavno smatrane zemljama u tranziciji jugoslovenskog i jugoslavenskog bloka zemalja, 3 zemlje su nastale raspadom Sovjetskog Saveza a preostale dvije su male otočne države s malim brojem stanovnika. Također vrijedi spomenuti da od 13 novih članica između 2004. i 2013. njih 9 kroz cjelokupno promatrano razdoblje ima negativnu trgovinsku bilancu, 2 zemlje uspjele su od 2009. ostvarivati pozitivnu bilancu a samo 2 su kroz sve promatrane godine trgovale pozitivno.⁶⁴ Od 2005. do 2008. razina trgovine je rasla na obje strane, i uvoz i izvoz, ali saldo bilance vanjske trgovine postajao je zabrinjavajući budući da je u 5 godine negativni saldo porasao gotovo 350%, a razina izvoza i uvoza 115, odnosno 120%. Zbog globalnih ekonomskih prevrtanja, rezultati ostvareni u 2009., točnije pad razine sveukupne trgovine, bili su očekivani.

Globalna ekonomija je fluidna i stalno se mijenja; gospodarstva slabe i jačaju, pa tako i njihova snaga na tržištu i važnost kao trgovinskog partnera, razina ulaganja i isplativost poslovanja s tim gospodarstvima. Gospodarsku snagu partnera možemo iščitati iz udjela u ukupnoj trgovini EU-a koju taj partner ostvaruje. Iz Slike 5 zaključujemo da je od 2002. godine Kina ojačala svoju ekonomiju i prisustvo na globalnom tržištu, da su SAD ostvarile mali ekonomski pad ali se u posljednje tri godine oporavljaju, iako se još nisu vratile na prijašnjih 25% ukupnog udjela i da je Rusija u vidu udjela u ukupnoj trgovini opadajuće tržište nakon godina ostvarivanja rasta trgovine s EU. Švicarska predstavlja stabilnog partnera čiji udio se kreće oko 7% bez većih oscilacija.

⁶⁴ Negativnu bilancu kroz cijelo razdoblje imaju Bugarska, Estonija, Hrvatska, Cipar, Latvija, Litva, Malta, Slovačka, Rumunjska. Pozitivno od 2009. godine nadalje trguju Poljska i Slovenija dok Češka i Mađarska kroz cijelo promatrano razdoblje ostvaruju pozitivnu trgovinsku bilancu.

Graf 2: Najvažniji trgovinski partneri EU 2002. – 2015.

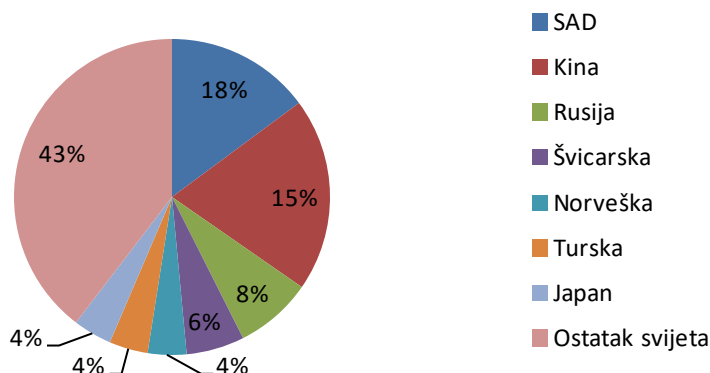

Izvor: Eurostat pressrelease 60/2016, (31.03.2016.)

Ukupna vanjska trgovina dobrima između EU28 i ostatka svijeta u 2013. dosegla je € 3 419 milijarde⁶⁵, ostvareni su rekordni rezultati u izvozu dok je razina uvoza smanjena za više od € 100 milijardi u odnosu na godinu ranije. Više od četvrtine izvoza prema zemljama koje nisu članice EU-a zabilježila je Njemačka, najveći pojedinačni izvoznik koja i prima gotovo petinu ukupne razine uvoza EU28. Osim Njemačke, još su samo Ujedinjeno Kraljevstvo, Italija i Francuska izvoznici koji su ostvarili dvoznamenkaste postotke u ukupnom izvozu EU-a, dok su Nizozemska, Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska tri sljedeća najveća uvoznika robe iz zemalja ne članica EU-a nakon Njemačke. Visok postotak uvoza koji je Nizozemska ostvarila uvelike se može pripisati količini robe koju je luka u Rotterdamu u mogućnosti prihvatiti.

⁶⁵ Eurostat; http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/International_trade_in_goods, (14.03.2016.)

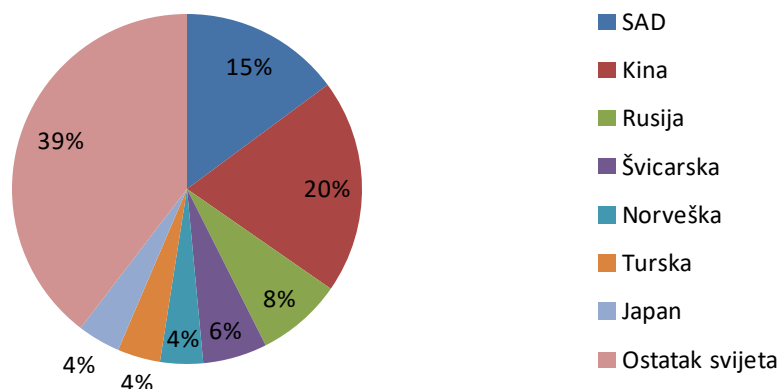
Graf 3: Udio zemalja partnera u ukupnoj vanjskoj trgovini EU28 2015. godine

Izvor: Izrada autorice prema podacima Eurostata

Podaci vidljivi iz gornjeg grafa potvrđuju teoriju da je EU jedna od najvećih trgovinskih sila na svijetu i da trguje s gotovo svim otvorenim ekonomijama svijeta. Podaci za 2015. godinu definiraju SAD kao najvećeg pojedinačnog trgovinskog partnera ispred Kine, Švicarske i Rusije. Trgovina je uglavnom stabilna s velikim i/ili visoko razvijenim zemljama, što je i logično, jer je i sama EU28 takva. Najviše se trguje sa zemljama koje su visoko inovativne (SAD, Švicarska, Japan), bogate prirodnim resursima (nafa i plin) koje EU nije u mogućnosti sama proizvesti (Rusija, Norveška) ili su mnogoljudne zemlje u razvoju čije gospodarstvo počiva na imitaciji i koje bilježe visoke stope rasta gospodarstva i u vrijeme globalne krize (Kina, Turska). Visoki postotak trgovine s kategorijom 'ostatak svijeta' zapravo je trgovina sa zemljama koje s EU imaju potpisane ugovore o preferencijalnom tretmanu (GSP ili EBA) te im se tako omogućava gospodarski razvoj, dopušta im se pristup tržištu EU-a bez traženja jednakog ili većeg plasmana dobara i usluga iz EU-a na njihova tržišta. Time im se omogućava ulaz na puno veće tržište (osim Indiji, koja ima dvostruko više stanovnika od EU28) usporedno s neometanim plasmanom domaćih dobara i usluga na domaće tržište. Zbog toga je trgovinska bilanca EU28 negativna s velikim brojem nerazvijenih i zemalja u razvoju, dok je od razvijenijih zemalja bilanca negativna prema Islandu, Japanu, Norveškoj, Rusiji i Kini.

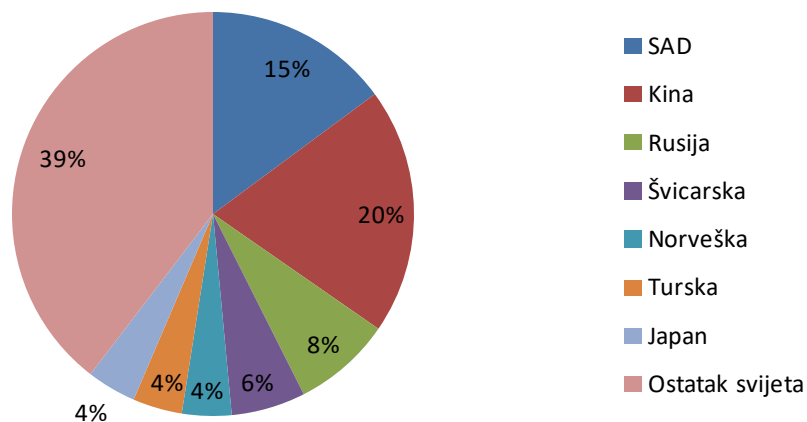
Graf 4: Udio zemalja partnera u ukupnom izvozu iz EU28 2015. godine

Izvor: Izrada autorice prema podacima Eurostata

Graf 4 prikazuje koje su zemlje najveći i najbitniji trgovinski partneri EU28 zemljama, zemlje u koje se najviše izvozi. Ne iznenađujuće, spominju se iste zemlje koje su i najveći uvoznici u EU28, iako u nešto drugačijim količinama i postocima. Najveći pojedinačni uvoznik proizvoda iz EU28 su Sjedinjene Američke Države, čije sudjelovanje u ukupnom izvozu EU28 se svake godine penje prosječno 0.5%. Razlika u postotku ukupnog izvoza u SAD i dvije sljedeće zemlje je osjetna, 11% za Kinu i čak 13% proizvoda manje ide iz 28 zemalja članica EU-a prema Švicarskoj nego prema SAD-u. Izuzmemo li trgovinu s kategorijom 'ostatak svijeta', koja je zapravo niz niskih postotaka izvoza robe u velik broj pojedinačnih zemalja, EU28 najviše izvozi prema istim zemljama iz kojih uvozi; SAD, Kina i Švicarska. Također, razina trgovine s Rusijom fluktuirala svake dvije do tri godine, što je objašnjivo promjenama u političkoj situaciji i tenzijama između Rusije i ostatka Europe i SAD-a. Do 2014. godine te su tenzije i nesuglasice bile zanemarive za trgovinsku razmjenu koja se i dalje razvijala, no uvođenjem trgovačkih sankcija na uvoz i izvoz robe u i iz Rusije, očekuje se da će podaci ukazivati na smanjene prihoda. Time bi najviše mogle biti pogođene Latvija, kojoj je Rusija jedno od najbitnijih tržišta za izvoz robe; Litva, kojoj je Rusija glavni uvoznik i izvoznik robe te važni uvoznici Bugarska, Grčka, Poljska i Finska.

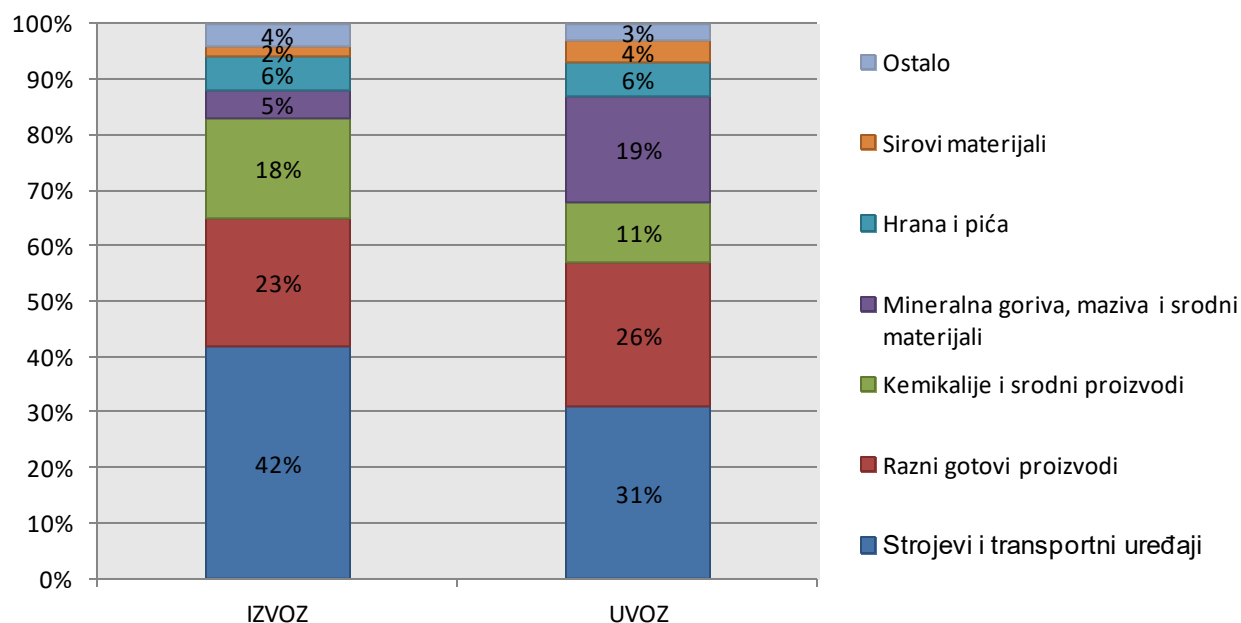
Graf 5: Udio zemalja partnera u ukupnom uvozu u EU28 2015. godine

Izvor: Izrada autorice prema podacima Eurostata

Graf 5 prikazuje udjele uvoznika u ukupnoj količini uvezenih proizvoda u 2015. godini i otprilike je u skladu s očekivanjima. Europska unija najviše uvozi iz Kine, SAD-a i Rusije, točnije najvećih svjetskih tržišta i ekonomija koje najviše sličje zemljama EU-a. Uvoz ostvaren 2015. godine u EU iz trećih partnera iznosi €1,70 bilijuna, od čega je gotovo jedna petina ostvarena u trgovini s Kinom. Ostvaren manjak salda trgovinske bilance s Kinom je veći od ukupne vrijednosti izvezenih proizvoda iz EU28 u Kinu. Gospodarstva Europske unije u 2015. godini najviše su sa zemljama svijeta trgovala strojevima i transportnim uređajima koji čine 42% ukupnog izvoza i 31% ukupnog uvoza. Razni gotovi proizvodi (23% izvoza i 26% uvoza) i kemikalije (18% izvoza; 11% uvoza) također igraju veliku ulogu u ukupnoj ekstra-EU trgovini i relativno se s njima trguje u sličnim količinama, no situacija je drugačija kad su u pitanju mineralna goriva. Naime, ona čine malenih 5% ukupnog ekstra-EU izvoza dok na njih otpada velikih 20% ukupnog uvoza. Ovi podaci vizualno su prikazani u Grafu 6, koji nam pokazuje i da EU više trguje visoko složenim proizvodima no sirovinama, što nam daje zaključak da je Europska unija usmjerena na razvoj novih tehnologija i proizvoda s dodanom vrijednosti.

Graf 6: Zastupljenost proizvodnih kategorija u ekstra-EU trgovini u 2015.

Izvor: Izrada autorice prema podacima Eurostat pressrelease 60/2016, (31.03.2016.)

Najvažniji trgovački partneri po obujmu trgovanja s EU28 su, tim redosljedom: SAD, Kina (bez Hong Konga⁶⁶), Švicarska, Rusija, Turska, Norveška i Japan.

3.1.1. EU – SAD⁶⁷

Najvažniji i najveći trgovinski partner Europskoj uniji su Sjedinjene Američke Države koje čine 18% sve trgovine koju je EU zabilježila u 2015. godini. Ne samo da čine veliki dio ukupne trgovine nego bilježe i tendenciju rasta od prosječno 7% kod uvoza i 9% kod izvoza robe u razdoblju od 2011. do 2015. godine.⁶⁸ Europska unija u trgovini sa SAD ostvarila je suficit od gotovo € 123 mlrd. Između ova dva partnera čak 95% ukupne trgovine otpada na trgovinu industrijskim proizvodima, poljoprivredni i ribolovni proizvodi dosežu ostalih 5% zajedno, no ribarski proizvodi u ukupnoj trgovini samostalno ne dosegnu više od 0.4%. S obje strane bilance najviše se trguje stojevim i drugim uređajima te proizvodima kemijske i srodnih industrija koje zajedno čine gotovo 47%

⁶⁶ Hong Kong je 15. na listi partnera po obujmu trgovine

⁶⁷ Svi podaci odnose se na 2015. godinu, osim ako je drugačije napomenuto

⁶⁸ Europska komisija, trade.ec.europa.eu/doclib/html/113465.htm, pdf, (14.03.2016.)

ukupne trgovine. Rast obujma trgovine ostvarene između dva partnera trajao je do 2009. kad dolazi do pada u razini ostvarene trgovine (-15% uvoza i -18% izvoza), no već sljedeće godine gospodarski oporavak omogućava povratak gotovo do obujma trgovine koji je ostvaren 2008. godine, a 2011. oporavak je očitiji i prelaze se razine trgovine ostvarene prije gospodarske krize. Mali pad zabilježen je još i u 2013. godini, no tržište se brzo oporavilo. Rast ostvaren 2015. godine u odnosu na godinu ranije, 18% uvoza i 19% izvoza, pokazuje da je trgovina između partnera stabilna i da ima namjeru i dalje rasti, posebice uzimajući u obzir činjenicu da SAD i EU prego varaju o sporazumu koji bi njihovu trgovinu još olakšao i oslobodio nekih postojećih restrikcija.

3.1.2. EU i Kina⁶⁹

Po obujmu ukupne ostvarene trgovine s Europskom unijom Kina je drugi nabitniji partner. Europska unija s Kinom je ostvarila i najveći nesrazmjer u uvozu i izvozu, naime negativni iznos bilance veći je od ukupnog izvoza EU robe u Kinu (-180 mlrd prema 170 mlrd eura u 2015.). Obujam trgovine s Kinom raste za otprilike 5% u odnosu na godinu ranije, a najviše se trguje industrijskim proizvodima koji čine 98% ukupnog uvoza iz Kine i 94% izvoza. Gotovo polovica ukupnog uvoza otpada na strojeve i uređaje (49%) s slijede tekstil (11%) i razni gotovi proizvodi (9%). Kod europskog izvoza slična je situacija, čak 52% otpada na strojeve i uređaje te transportnu opremu. Trgovinska bilanca EU-a s Kinom je u stalno negativnom stanju; iako fluktuirala i ponekad se osjetno smanji, prateći trendove globalne ekonomije, politike i trgovine možemo zaključiti kako nema naznaka da bi se u sljedećih nekoliko godina situacija mogla promijeniti. U razdoblju svjetske ekonomske krize Kina je svake godine bilježila sporiji rast u svojoj ukupnoj vanjskoj trgovini te je s godišnjeg rasta od 23% u 2005. godini došla do ostvarenog pada ukupne trgovine od -9% u 2009. godini. Takve brojke ne upućuju na stabilnost, posebice ako uzmemo u obzir da je 2010. ostvaren rast trgovine s Kinom od 42% u odnosu na godinu ranije. Nakon tog velikog skoka, koji možemo objasniti neutralizacijom posljedica krize i početkom oporavka, razina povećanja razine ukupne trgovine raste usporenim tempom, čak bismo mogli reći da se stabilizirala, no to

⁶⁹ Europska komisija, trade.ec.europa.eu/doclib/html/113366.htm, pdf, (14.03.2016.)

je i posljedica usporavanja nevjerojatnog rasta kineske ekonomije i smanjenih projekcija za budući rast.

3.1.3. EU i Švicarska⁷⁰

U vanjskoj trgovini s EU28 s udjelom od 7% ukupnog obujma trgovine Švicarska je treći najveći pojedinačni partner. Europska unija održava pozitivnu, iako stalno fluktuirajuću, trgovinsku bilancu s Švicarskom, u 2015. iznosila je € 48.5 mlrd, uz tendenciju rasta obujma trgovine svake godine, uz očitu iznimku 2009. nakon koje se trgovina ubrzo stabilizirala i prešla razinu ostvarenu prije globalne krize. Švicarska zemljama EU-a najviše prodaje proizvode iz kemijske i srodnih industrija, i to 35%, što je više nego dvostruko više od prve sljedeće grupe proizvoda (strojevi i oprema, 16%). U suprotnom smjeru najviše idu biseri, plemeniti metali i proizvodi od istih, 23% ukupnog izvoza, proizvodi kemijske i srodnih industrija (16%) te strojevi i oprema (15%). U 2013. godini ostvarena je najveća vrijednost ukupne trgovine između ova dva partnera od gotovo € 264 mlrd, a prevladavajući razlog tome je drastično povećanje trgovine zlatom iz Ujedinjenog Kraljevstva u Švicarsku, 1464 tona 2013. u odnosu na 160 tona 2012. godine. U Europi bez Europske unije Švicarska bi bila jedna od najjačih ekonomija na kontinentu, a kao članica mogla bi dodatno iskoristiti snagu koju zajedništvo EU pruža i dalje ojačati svoju poziciju na globalnom tržištu. Ako uzmemo u obzir veličinu ova dva partnera (Švicarska ima 41285 km² dok EU ima 4 mil km² i 500 milijuna stanovnika više), Švicarska odlično parira EU kao ekonomska sila.

3.1.4. EU i Rusija⁷¹

Rusija je Europskoj uniji četvrti najveći partner po obujmu vanjske trgovine i s njom EU stalno ostvaruje negativnu bilancu.⁷² Od ukupnog uvoza iz Rusije čak 99% otpada na industrijske proizvode, dok isti u ukupno izvozu čine 92%. Izvozi se i 7.5% poljoprivrednih proizvoda iz EU-a prema Rusiji, no ta stavka bilježi stabilni pad od 2012.

⁷⁰ Europska komisija, trade.ec.europa.eu/doclib/html/113450.htm, pdf, (14.03.2016.)

⁷¹ Europska komisija, trade.ec.europa.eu/doclib/html/113440.htm, pdf, (14.03.2016.)

⁷² Stalno negativna bilanca se odnosi na podatke od 2005. nadalje što je i promatrano razdoblje na koje se podaci odnose za potrebe ovog rada

godine koji je zbog ekonomskih sankcija iz 2014. malo oštriji.⁷³ Izvoz EU-a prema Rusiji obuhvaća najviše strojeva i opreme (32%) i proizvode kemijske i srodnih industrija (17%). Kad govorimo o uvozu iz Rusije termin industrijski proizvodi odnosi se najviše na mineralne proizvode i nekvalificirane proizvode što zapravo označava naftu, naftne materijale i plin.⁷⁴ Trgovinska bilanca EU28 s Rusijom je konstantno negativna za promatrano razdoblje od 2005. do 2015. godine. Takvi rezultati ostvareni su ponajviše zbog činjenice da je Rusija glavni izvoznik mineralnih goriva, maziva i srodnih materijala u zemlje EU-a te samostalno pokriva 30% proizvoda iz te kategorije koje EU uveze. U 2015. godini vrijednost tog uvoza iznosila je €92 mlrd i činila je 68% ukupnog uvoza EU28 iz Rusije.

Europska unija bilježi pad obujma ukupne trgovine s Rusijom od 2013. godine, i on je svake sljedeće godine sve izraženiji. Razlog tome su političke odluke Ruske Federacije koje se kose s ideologijom i ciljevima EU-a i natjerale su ju da uvede ekonomske sankcije za trgovinu određenim proizvodima s Rusijom. Velik broj zemalja unutar EU28 zagovara da se one zadrže dok Rusija ne pokaže volju da ispravi svoje greške. Trenutačno nema naznaka da bi Rusija mogla popustiti tako da se može očekivati nastavljanje ovog trenda pada ukupne trgovinske razmjene između ova dva mnogoljudna partnera.

3.1.5. EU i Turska⁷⁵

Kao jedan od najbližih susjeda i brzo rastuće gospodarstvo, Turska kao trgovinski partner Europskoj uniji zauzima visoko 5. mjesto po obujmu trgovine, iako na nju otpada tek 4% ukupne trgovine. Za Tursku također vrijedi da se najviše trguje industrijskim proizvodima, 91% ukupnog uvoza i 96% uvoza. Poljoprivredni proizvodi čine jedinu preostalu statistički bitnu stavku dok je trgovina ribolovnim proizvodima neznatna. Turska u zemljama EU-a najviše tržišta pronalazi za tekstil i tekstilne proizvode (23%), transportnu opremu (22%) te strojeve i uređaje (18%), dok najviše traži strojeva i opreme (27%), transportnu opremu (21%) te proizvode kemijske i srodnih industrija

⁷³ U 2015. zabilježen je pad od 50% u odnosu na godinu ranije

⁷⁴ Nekvalificirani proizvodi je kategorija Standardne međunarodne trgovinske klasifikacije/SMTK (Standard International Trade Classification/SITC)

⁷⁵ Europska komisija, trade.ec.europa.eu/doclib/html/113456.htm, (14.03.2016.)

(11%). Uz iznimku već nekoliko puta spomenute krizne 2009. godine, EU od 2005. bilježi porast ukupne trgovine ostvarene s Turskom uz pozitivnu trgovinsku bilancu kroz čitav desetogodišnji period. Turska je zemlja kandidat za članstvo u EU čiji pregovori ne idu glatko zbog zabrinutosti EU-a o kršenju političkih i novinarskih sloboda te ljudskih prava u zemlji.

Čelnici država i vlada država članica Europske unije i Turske dogovorile su 18. ožujka 2016. godine prekinuti nezakonite migracije izbjeglica iz Turske u zemlje EU-a i zamijenile su to legalnim kanalima zbrinjavanja izbjeglica.⁷⁶ Taj Sporazum stupio je na snagu dva dana kasnije. Proces vraćanja izbjeglica s opasne rute kojom se putuje iz Turske na grčke otoke je započeo 4. travnja usporedno s primanjem prvih sirijskih izbjeglica iz Turske u zemlje Europske unije. Ovim Sporazumom dogovoreno je sljedeće:

- 1) od 20.03.2016. svi novi ilegalni migranti ili tražitelji azila čije su prijave odbijene a prošli su iz Turske u Grčku bit će vraćeni u Tursku.
- 2) za svakog Sirijca vraćenog u Tursku s grčkih otoka jedan Sirijac biti će naseljen unutar EU-a.
- 3) Turska će poduzeti sve raspoložive mjere kako bi spriječila stvaranje novih morskih ili kopnenih ruta ilegalne migracije iz Turske u EU.
- 4) Nakon završetka ili znatnog smanjenja nelegalnih prijelaza granice između Turske i EU-a, aktivirat će se Volonterska humanitarna shema prihvata.
- 5) Liberalizacija viznog režima će se ubrzati s ciljem ukidanja viza za turske državljane najkasnije do kraja lipnja 2016. godine a Turska će poduzeti sve potrebne mjere da ispuni preostale uvjete potrebne za trajno ukidanje viza.
- 6) Europska unija, u suradnji s Turskom, ubrzat će isplatu prvih €3 milijarde u okviru Objekta za izbjeglice u Turskoj. Kada ta sredstva budu gotovo sva iskorištena, EU će mobilizirati dodatna raspoloživa sredstva Objektu u iznosu do €3 milijarde.
- 7) Europska unija i Turska pozdravljaju daljnji rad na unapređenju postojeće Carinske unije.

⁷⁶ Europska komisija, Implementing the EU – Turkey Statement, Memo/16/1664, (10.09.2016)

- 8) Proces priključivanja Turske u članstvo u Europskoj uniji bit će ponovno pokrenut otvaranjem Poglavlja 33 'Financijske i proračunske odredbe', na čije otvaranje je Francuska stavila veto i ovim Sporazum pristala je poglavlje odmrznuti, za vrijeme kad Kraljevina Nizozemska predsjedava Predsjedništvom Vijeća EU-a.⁷⁷ Pripremni radovi na otvaranju ostalih poglavlja nastavit će se ubrzanim tempom.⁷⁸
- 9) Europska unija i Turska zajedno će raditi na poboljšanju humanitarnih uvjeta u Siriji.

Zbog potrebne pomoći u zbrinjavanju i prihvatu izbjeglica iz Siriji, Turska je uspjela od EU-a dobiti ustupke koji bi im u drugi uvjetima bili glatko odbijeni s obzirom da su do rujna 2016. godine zatvorili tek jedno od 35 poglavlja. Pitanje je koliko će Turska uspjeti iskoristiti ove ustupke i priliku kako bi postala važniji trgovinski partner za EU i dobila veći udio u ukupnoj trgovini.

3.1.6. EU i Norveška⁷⁹

Kraljevina Norveška spada u vrh najrazvijenijih europskih zemalja, jedna je od osnivača NATO saveza, Ujedinjenih naroda i Vijeća Europe. Članica je Europskog gospodarskog prostora, Svjetske trgovinske organizacije, OECD-a, unutar je Schengenskog prostora ali nije članica Europske unije. Šesto je gospodarstvo na listi najvećih trgovinskih partnera Europskoj uniji i s EU održava pozitivnu bilancu. Također je uz Rusiju jedina od spomenutih zemalja čija ukupna trgovina s EU doživljava pad, no za razliku od Rusije prema Norveškoj nema ekonomskih sankcija. Pozitivno za EU je lagani porast izvoza prema Norveškoj i osjetni pad uvoza. Dosad spomenuti trgovinski partneri su gotovo u potpunosti s EU trgovali industrijskim proizvodima dok su ostale kategorije ostvarivale zanemariv udio u ukupnoj trgovini. Norveška i EU i dalje najviše trguju industrijskim proizvodima (92% ukupnog uvoza EU i 91% izvoza), no u ovom slučaju i druge dvije kategorije proizvoda vrijedi spomenuti. Ukupni uvoz iz Norveške uključuje i 7.5% ribarskih proizvoda, dok izvoz uključuje 8.5% poljoprivrednih proizvoda. Geografska

⁷⁷ Kraljevina Nizozemska predsjedala je Vijećem EU-a 01.01.-30.06.2016., naslijedila ju je Slovačka 01.07.-31.12.2016.

⁷⁸ Poglavlje 33 otvoreno je 30.06.2016.

⁷⁹ Europska komisija, trade.ec.europa.eu/doclib/html/113429.htm, pdf, (14.03.2016.)

pozicija i klima oba partnera ovakve brojke čini logičnima, norveška riba smatra se jednom od najkvalitetnijih na svijetu dok oni sami nemaju uvjete za uzgoj određenih poljoprivrednih kultura i primorani su ih uvoziti. Trgovina između Norveške i EU-a bila je fluktuirajuća i prije već očekivanog pada u 2009. godini, a nakon tri godine stalnog rasta u 2012. dolazi do opadanja obujma trgovine dviju zemalja i takvo kretanje se nastavilo i do 2015. godine. Ipak vrijedi spomenuti da se EU izvoz kroz svih 6 godina nije bitno mijenjao, ali da su razine uvoza prvo ukupnu trgovinu povećale a sada smanjuju razinu ukupnog trgovanja. Također, svake godine bilježi se i manji trgovinski deficit EU-a u trgovini s Norveškom. Od pojedinačnih kategorija najviše se smanjio uvoz mineralnih goriva, maziva i srodnih materijala (25.3% u 2015. u odnosu na 2014.) dok se najviše povećao uvoz strojeva i transportne opreme (10.4%). S izvozne strane bilance najveći pad ostvarila je ista kategorija, mineralna goriva, maziva i srodni materijali (30.4% u 2015.) a najviše je porastao izvoz životinjskih i ulja od povrća, masti i voskova (7.4%).

3.1.7. EU i Japan⁸⁰

Iako sedma zemlja po redu, Japan čini tek 3.3% ukupne vanjske trgovine Europske unije. Bilježi rast trgovine, iako izvoz u EU prosječno u periodu 2011. – 2015. pada otprilike 4%, dok uvoz iz EU-a raste za 3.6%. Iz Japana u EU najviše dolazi industrijskih proizvoda (99.5%) što uopće ne čudi s obzirom na njihovu razvijenu IT tehnologiju, kibernetiku i ostalu elektroničku opremu te automobilsku industriju. Čak 44% tih proizvoda čine strojevi i oprema a 21.8% otpada na transportnu opremu. Istom kategorijom proizvoda najviše se trguje i u obrnutom smjeru, 89.9% ukupnog izvoza EU-a prema Japanu čine industrijski proizvodi, dok poljoprivredni čine 9.5%. Tu je podjela malo drugačija; 25% otpada na proizvode kemijske i srodnih industrija a 18.7% na strojeve i opremu. Nakon pada razine trgovine u 2009. godini došlo je do dvogodišnjeg perioda rasta, da bi posljednje četiri godine bile fluktuirajuće. Jedina konstanta je bio pad deficita međusobne trgovinske bilance EU-a, koji je u 2015. iznosio € 3.2 mlrd.

⁸⁰ trade.ec.europa.eu/doclib/html/113403.htm, pdf, (14.03.2016.)

3.2. Intra-EU trgovina

Intra-EU trgovina označava međusobnu trgovinu između 28 zemalja članica EU-a. Za gotovo sve zemlje članice EU-a u 2015. godini je najveći trgovinski partner kod izvoza robe bila neka druga zemlja članica. Od tih zemalja oduzimamo Njemačku, Irsku i UK koje su najviše izvezile u SAD, Litvu (Rusija) i Švedsku (Norveška). Za čak 16 zemalja članica Njemačka je glavna destinacija, a za još 6 njih je bila među tri najvažnije za izvoz robe. Slična je situacija i kod uvoza robe, 18 zemalja najviše uvozi iz, a za njih još 6 je Njemačka drugi najveći partner. Ukupna trgovina unutar EU-a od strane svih 28 članica prikazana je u Tablici 7.

Tablica 7: Intra-EU28 trgovina u razdoblju 2005. – 2015. u mil €

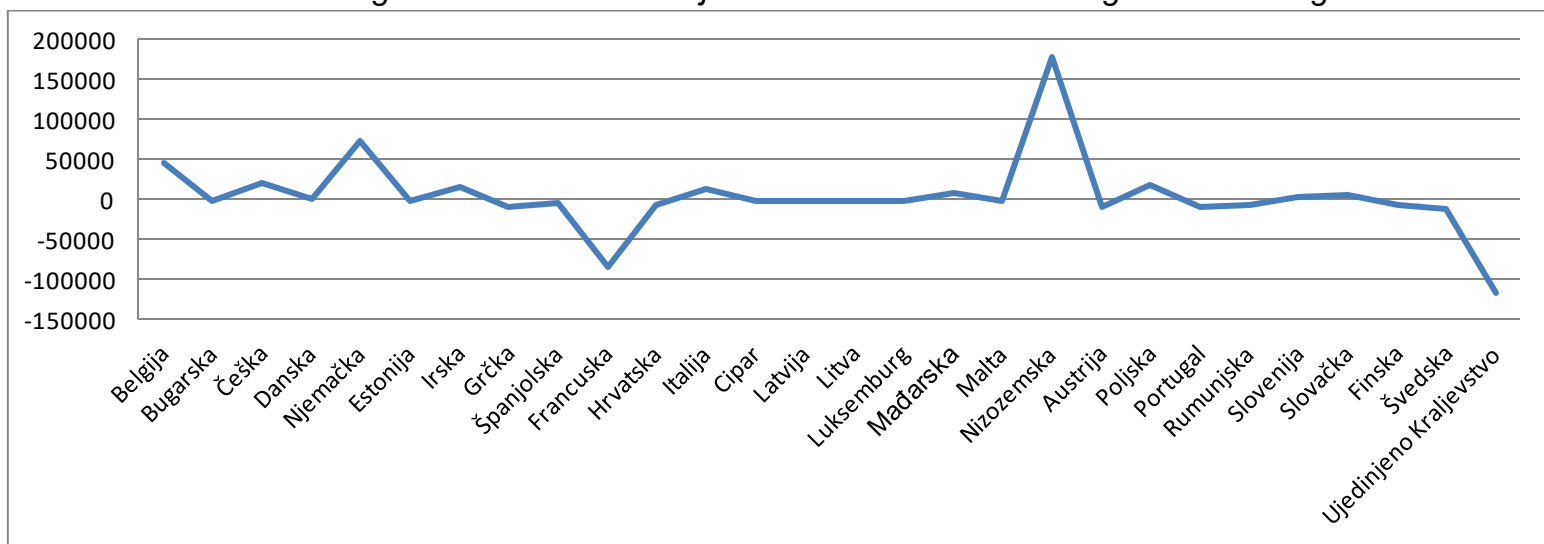
Godina	Izvoz	Uvoz	Saldo trg. bilance
2005	2 232 163	2 161 204	70 959
2006	2 515 949	2 433 192	82 757
2007	2 680 939	2 612 539	68 401
2008	2 739 580	2 664 837	74 743
2009	2 213 986	2 147 920	66 067
2010	2 556 466	2 484 272	72 193
2011	2 822 389	2 754 426	67 963
2012	2 836 738	2 768 983	67 755
2013	2 838 658	2 769 879	68 779
2014	2 932 271	2 854 014	78 256
2015	3 007 304	2 980 157	90 147

Izvor: Izrada autorice prema podacima Eurostata

Trgovina unutar EU-a prati trendove ukupne razine ostvarene trgovine bilježeći konstantan rast do 2009. godine, kada zbog financijske krize slabe gospodarstva a time i razina međunarodne trgovine, dvogodišnji opravak i premašenje ostvarenih rezultata prije krize u trećoj godini. Za razliku od ukupne i ekstra-EU trgovine, kroz promatrano razdoblje interna trgovina između 28 zemalja članica ne bilježi negativni saldo ni u jednom trenutku. Od ukupnog ostvarenog izvoza EU-a u 2015. godini, 63% je ostvareno

unutar grupacije. Jednak podatak vrijedi i za uvoz. Najviši udio izvoza u EU zemlje u ukupnom izvozu bilježe Slovačka (85%), Luksemburg (84%) i Češka (83%). Od 28 zemalja samo su Malta (45%) i Ujedinjeno Kraljevstvo (44%) izvezle više u zemlje izvan EU-a nego u zemlje članice. Hrvatska je od svog ukupnog izvoza 66% proizvoda, dobara i usluga usmjerila prema ostalih 27 zemalja članica, te je iznad europskog prosjeka, kao i 15 drugih zemalja. Udio uvoza iz zemalja članica u ukupnom uvozu najviši je kod Estonije (82%), Latvije (80%), Slovačke (79%) i Hrvatske (78%). Samo je 6 zemalja ispod europskog prosjeka u udjelu uvoza iz EU-a u ukupnom uvozu, a samo Nizozemska više uvozi iz zemalja svijeta nego zemalja EU-a (46%), no to je zbog tzv. Rotterdam efekta koji je spominjan u ranijem poglavlju. Također valja spomenuti da u 2015. godini 10 zemalja EU-a posluje s pozitivnom trgovinskom bilancom prema ostalim članicama, dok ih 18 više od zemalja EU-a uvozi nego prema njima izvozi. Jedna od zemalja s negativnom trgovinskom bilancom je i Hrvatska.

Graf 7: Saldo trgovinskih bilanci zemalja članica EU28 u intra-EU trgovini u 2015. godini

Izvor: Eurostat;

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tet00047>, (25.05.2016.)

Iz Grafa 7 vidimo kako zemlje unutar EU-a trguju s ostalima iz grupacije i vidimo da je Nizozemska veliki outlier na grafu. Već spomenuti Rotterdam efekt je za to zaslužan, a zbog načina bilježenja i analize podataka teško je razdvojiti robu koja je tek bila u

tranzitu i robu koja je uvezena i izvezena za potrebe same Kraljevine bez dublje analize podataka nizozemske CBS (Središnje agencije za statistiku). Izuzemo li Nizozemsku, najbolje u trgovini s ostalim članicama EU-a stoji Njemačka, dok su najlošije Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska. Ujedinjeno Kraljevstvo na svjetkom tržištu najviše trguje s SAD-om, Kinom, Njemačkom i Švicarskom. Iz te informacije vidljivo je zašto je njihova bilanca trgovine negativna. Vrlo dobra pozicija Belgije na grafu i pozitivna bilanca mogu se pripisati sličnom razlogu kao i kod Nizozemske, no u mnogo manjim iznosima i udjelima. Točni iznosi i stanja bilance od 2005. do 2015. za svih 28 zemalja prikazane su u Tablici 7

Za više od 100 zemalja je EU najvažniji trgovinski partner i prema procjenama Europskog parlamenta više od 10% radne snage unutar EU-a ovisi o napretku i opsegu vanjske trgovine Unije.

Hrvatska u ukupnoj ekstra EU28 razmjeni sudjeluje tek sa 0,20%, što je poprilično loš rezultat. Manji udio od Hrvatske u ukupnoj vanjskoj razmjeni imaju Estonija, Cipar i Malta koje su puno manje od Hrvatske, jednak udio imaju Latvija i (osjetno manji) Luksemburg. Susjedna Slovenija, koja je manja i ima manje stanovnika ostvaruje veći udio u ukupnoj vanjskoj trgovini (0,50%). Razloge za niski udio sudjelovanja Hrvatske možemo pronaći u činjenici da je Hrvatska najmlađa članica Unije i nije se još uspjela nametnuti na tako velikom tržištu, no stoji i da je imala vremena prilagoditi se i da je bilo poznato što nas očekuje ulaskom u punopravno članstvo.

Tablica 8: Saldo trgovinskih bilanci za EU28 zemlje za intra-EU trgovinu u mil €

Zemlja	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Belgija	21 730	23 238	27 543	25 205	22 312	20 637	19 030	12 107	21 664	28 957	45 931
Bugarska	-2 185	-2 140	-4 514	-5 047	-2 490	-1 741	-1 238	-2 723	-2 073	-2 339	-2124
Češka	3 925	5 359	7 525	10 880	10 104	12 976	16 004	16 387	15 662	18 868	21 228
Danska	5 312	3 294	768	2 320	3 920	4 008	4 107	1 534	1 638	1 262	-747
Njemačka	100 549	103 046	128 591	112 063	73 457	69 348	57 474	49 578	44 914	57 305	72 455
Estonija	-1 431	-2 911	-3 349	-2 759	-1 333	-1 398	-1 627	-2 460	-2 668	-2 490	-1 955
Irska	19 498	14 965	13 514	13 826	21 433	20 443	18 930	20 896	14 005	11 791	14 623
Grčka	-18 658	-19 716	-22 587	-23 234	-19 847	-14 874	-12 337	-10 453	-9 289	-10 182	-9 079
Španjolska	-36 742	-40 390	-47 972	-36 211	-17 109	-13 626	-7 092	3 947	8 821	1 846	-4 040
Francuska	-36 885	-39 599	-52 063	-64 373	-63 130	-74 656	-87 161	-91 097	-87 912	-84 140	-84 310
Hrvatska	-5 678	-6 182	-6 769	-7 507	-4 995	-3 670	-4 330	-4 532	-5 191	-6 330	-6 735
Italija	831	1 356	8 130	10 172	-1 912	-7 348	-4 310	9 062	9 661	14 825	11 503
Cipar	-2 656	-3 047	-3 615	-4 153	-3 470	-3 853	-3 427	-3 108	-2 469	-2 854	-2 834
Latvija	-2 090	-3 485	-4 270	-3 561	-1 574	-1 875	-2 860	-3 501	-3 526	-3 186	-2 733
Litva	-1 200	-2 513	-4 069	-2 471	-165	-440	-584	-390	-2 196	-3 546	-2 925
Luksemburg	598	1 130	-376	-872	389	-2 734	-4 886	-4 973	-4 621	-4 133	-1 975
Mađarska	4 147	4 457	7 344	8 061	9 286	11 218	11 124	10 026	8 943	7 445	8 738
Malta	-1 262	-1 269	-1 481	-1 799	-1 588	-1 565	-2 041	-2 665	-2 056	-1 953	-2 361
Nizozemska	116 460	130 973	137 473	152 806	120 833	153 406	170 254	178 765	176 945	180 379	178 112
Austrija	-9 420	-7 974	-6 890	-7 978	-8 912	-10 357	-15 423	-15 429	-13 290	-11 520	-10 980
Poljska	-4 832	-3 969	-7 681	-11 571	344	442	79	5 036	7 933	11 370	18 447
Portugal	-14 855	-15 492	-16 351	-19 086	-16 479	-16 687	-11 732	-8 152	-7 724	-9 750	-9 724
Rumunjska	-4 789	-7 588	-15 260	-16 032	-6 845	-6 917	-7 735	-8 535	-7 360	-6 801	-8 345
Slovenija	-1 713	-1 562	-1 070	-1 265	164	630	888	817	1 566	2 734	3.180
Slovačka	732	2 103	4 170	4 736	4 770	5 966	6 734	8 377	7 830	7 969	5 947
Finska	-1 583	-91	-822	-1 997	-3 303	-4 781	-4 510	-6 854	-7 725	-7 242	-7 786
Švedska	-988	101	-4 017	-4 239	-3 595	-6 975	-11 365	-9 247	-10 487	-11 817	-13135
Ujedinjeno Kraljevstvo	-55 855	-49336	-63 505	-51 170	-44 078	-53 241	-52 870	-72 501	-80 354	-90 781	-118 219

Izvor: Izrada autorice prema podacima Eurostata

4. HRVATSKA TRGOVINA PRIJE PRISTUPANJA EUROPSKOJ UNIJI

Poslijeratno razdoblje predstavljalo je Hrvatskoj veliki izazov, postojala je potreba za privatizacijom državnih poduzeća, odmak od ekonomskih ideja iz prošlosti i okretanje prema idejama koje zastupaju Zapadna Europa, SAD, Kanada i druga razvijena gospodarstva. Kao jedan od glavnih ciljeva koje si je Republika Hrvatska zacrtala je bilo članstvo u Europskoj uniji. S obzirom na promjenu trgovinske politike nove države, za taj cilj mnogo je toga bilo potrebno prilagoditi, dostići, odreći se i vremena uložiti u napredak gospodarstva do te mjere da sam govor o članstvu bude realan. Do 2003. godine napredak je bio spor, no ulaskom u sastav CEFTA-e hrvatsko gospodarstvo dobilo je impuls optimizma i nastavilo je s tendencijom rasta BDP-a (koji je rastao od 2000. do 2008. prosječnom stopom od 4.3% godišnje) i rasta broja zaposlenih do 1.55 milijuna stanovnika uz 236 741 nezaposlenih u 2008., što je bila najniža zabilježena stopa. Nakon te godine i pojave globalne krize dolazi do pada zaposlenosti i velikog pada u BDP-u. Iako je Hrvatska bila najbrže rastuće regionalno gospodarstvo, u odnosu na zemlje EU-a gospodarski rezultati su bili loši. Jedan od načina da se ojača gospodarstvo i poboljša bilanca trgovine je i smanjenje udjela sirovina u ukupnom izvozu i povećanje udjela gotovih industrijskih proizvoda, strojeva i ostale robe s dodanom vrijednosti. To ukazuje na jaču industrijsku proizvodnju, što u konačnici vodi do povećanja zaposlenosti, konkurentnosti na tržištu, povećanju BDP-a i stabilnijoj ekonomskoj slici. No 65% proizvoda koje Hrvatske izvozi spada u najniže razine složenosti, dok tek 6.4% proizvoda pripada prvoj, najsloženijoj kategoriji⁸¹.

Hrvatska je bilježila stabilan rast BDP-a do 2008. godine, a iako Tablica 8 prikazuje vremensko razdoblje tek od 2002. on je trajao još od završetka Domovinskog rata 1995. godine (uz izuzetak 1999.). Za malo otvoreno gospodarstvo koje je tek krenulo u privatizaciju državnih poduzeća, tranziciju u kapitalističko društvo i otvoreno tržište to su bile odlične vijesti. Porast BDP-a su pratili porast izvoza, uvoza, prosječne bruto i neto

⁸¹ Z. Turčić, *Hrvatsko gospodarstvo u vanjskotrgovinskoj razmjeni*, Zagreb, Poslovna izvrsnost, 2015, str.170

plaće, ali nažalost i bruto inozemni dug⁸². Pristupanje CEFTA sporazumu i jačanje vanjske trgovine sa zemljama u regiji i trgovanje po povlaštenim uvjetima s EU doprinjelo je hrvatskom rastu. Ogromna ovisnost hrvatskog gospodarstva o vanjskim utjecajima i gospodarskim kretanjima u zemljama EU-a dovela je do toga da je Hrvatsku globalnu krizu jako pogodila i uvelike usporila gospodarski rast. Već spominjana pretjerana ovisnost o uspjehu turističke sezone i manjak visoko tehnološke robe i proizvoda za izvoz dovelo je do dugogodišnje recesije hrvatskog gospodarstva koju je pratio pad BDP-a, bruto plaća i zaposlenosti. Također, tu su i visok stupanj euroizacije gospodarstva i visoka zaduženost koji dovode do toga da je kriza bila duga i vrlo štetna po Hrvatsku.

Tablica 9: Hrvatski BDP, BDP per capita i godišnja stopa rasta između 2002. – 2012.

GODINA	BDP (mil kn)	BDP pc	GODISNJI RAST(%)
2002	179 390	40 376	5,2
2003	198 421	44 669	5,3
2004	214 983	48 431	4,3
2005	231 348	52 082	4,3
2006	286 341	64 491	4,7
2007	314 223	70 835	5,5
2008	345 015	77 794	2,2
2009	328 672	74 209	-6,9
2010	323 807	73 276	-2,3
2011	328 737	76 754	-0,2
2012	330 456	77 408	-2,2

Izvor: Izrada autorice prema podacima Statističkih ljetopisa za prikazane godine

Prije ulaska Hrvatske u punopravno članstvo Europske unije, najbitniji ugovor o slobodnoj trgovini bio je članstvo Hrvatske u CEFTA-i. Regionalni ugovor u kojem je Hrvatska bila najjača trgovinska sila pomogao je poboljšanju vanjsko trgovinske bilance, osiguravši time Hrvatskoj veliko tržište za plasman robe bez carina i kvota. Na tom tržištu Hrvatska je bila najjače gospodarstvo i najtraženiji trgovinski partner za ostale članice. Ta situacija pomogla je da hrvatsko gospodarstvo malo još ojača, stabilizira se i barem se malo pripremi na ulazak na još veće tržište. Velika razlika u članstvu u EU i CEFTA-i je ta da je unutar regionalnog sporazuma Hrvatska bila lider na tržištu, dok je unutar EU-a tek sljedbenik i zbog svoje veličine i broja stanovnika nije u realnoj

⁸² Državni zavod za statistiku, Statističke informacije 2005 – 213, www.dzs.hr, (30.06.2016.)

moćnosti preuzeti status lidera ponude ili potražnje na tržištu. Manje razvijene zemlje u sustavu CEFTA-e gravitirale su prema trgovini s Hrvatskom i bile su se spremne prilagođavati ukoliko je to bilo potrebno, dok se unutar EU-a Hrvatska mora voditi za onime što veće i jače ekonomije rade (Njemačka, Francuska, UK). Hrvatski izvoz činio je u jednom trenutku jednu četvrtinu ukupnog izvoza koji je CEFTA zabilježila, dok unutar EU-a prema trećima sudjeluje s tek 0.2% ukupne trgovine a sa zemljama EU28 0.4%⁸³.

Tablica 10: Ukupna vanjska trgovina Hrvatske, od 2003. do 2012., u milijunima kuna

Godina	Izvoz	Uvoz	Bilanca
2003	41 355	94 893	-53 538
2004	48 363	100 008	-51 645
2005	52 283	110 520	-58 237
2006	60 437	125 249	-64 812
2007	66 043	138 159	-72 116
2008	69 205	150 354	-81 149
2009	55 272	111 751	-56 479
2010	64 892	110 297	-45 405
2011	71 234	121 036	-49 802
2012	72 381	121 899	-49 518

Izvor: Izrada autorice prema podacima Statističkih ljetopisa za prikazane godine

Tablica 10 prikazuje kako je Hrvatska ukupno trgovala u razdoblju kada je bila članica CEFTA sporazuma, bez obzira na pripadanje bilo kojoj ekonomskoj grupaciji.

Iako je Hrvatska u desetogodišnjem razdoblju od 2005. do 2015. koje za potrebe ovog rada analiziramo bila tek kandidat za članstvo, kasnije i zemlja u pregovorima i tek od sredine 2013. punopravna članica, zemlje Europske unije bile su joj glavni trgovinski partner za uvoz i izvoz roba i usluga. U deset godina koliko je Hrvatska bila članica CEFTA-e, 7 zemalja je ulaskom u EU prestalo biti članicama CEFTA-e, a 7 novih članica je pristupilo. Hrvatska je za vrijeme članstva u CEFTA-i povećala svoj BDP, BDP pc i ostvarivala između 4 i 5% rasta BDP-a na godišnjoj razini do 2008. godine, nakon koje se bilježi oštar pad u godinama nakon krize.⁸⁴ Mali rast u odnosu na godinu

⁸³ <http://ec.europa.eu/eurostat/web/international-trade/data/main-tables>, (03.06.2016)

⁸⁴ <http://data.worldbank.org/country/croatia>, (03.06.2016.)

ranije zabilježen je tek 2015. godine, no i dalje je to niži BDP od razina zabilježenih prije svjetske ekonomske krize.

Hrvatskoj su i dalje zemlje Europske unije bile glavni cilj za plasman proizvoda, no tek pristupanje CEFTA-i dalo je naslutiti kako bi ukidanje carina i kvota moglo utjecati na trgovinsku bilancu nakon priključivanja. Ideja CEFTA sporazuma je ostvarivanje regionalne suradnje i trgovine, otvaranje novih tržišta i jačanje gospodarstva kako bi zemlje mogle što brže zadovoljiti uvjete koje EU potencijalnim članicama postavlja. U tom segmentu, CEFTA zapravo služi kao priprema prije samog priključenja Europskoj uniji po pitanju trgovine bez tarifa i kvota, iako je pomalo teško uspoređivati smanjivanje ili ukidanje carina u trgovini Hrvatske s Rumunjskom, Moldavijom, Srbijom i Bosnom i Hercegovinom s istim mjerama u trgovini s Francuskom, Slovenijom, Ujedinjenim Kraljevstvom, Austrijom ili Njemačkom. Razlike u veličini tržišta i platežnoj moći kupaca na tim tržištima su ipak na strani zemalja EU-a. Uostalom, Hrvatska je u vrijeme nakon priključenja CEFTA-i do ulaska u članstvo EU bila najbrže rastuće i najjače regionalno gospodarstvo, što je dijelom ostvareno zbog činjenice da je u to vrijeme već potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, što je označavalo značajnu liberalizaciju tržišta, točnije smanjenje carina i kvota za hrvatske proizvode na EU tržištu.

Trgovina s Bosnom i Hercegovinom u tom razdoblju u potpunosti je liberalizirana a drugim najvećim partnerom izvan EU, Srbijom, trguje se sa sniženim stopama carina. Za hrvatsku trgovinu loša je strana da su sve članice CEFTA 2006 sporazuma između 2001. i 2008. godine također potpisale s EU Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju koji im daje povlastice kod plasmana na zajedničko tržište, ali zadržavaju ograničenja za uvoz iz tih zemalja.⁸⁵ Za Hrvatsku to znači pogoršanje uvjeta trgovanja na tom tržištu, s obzirom na pripadanje drugoj ekonomskoj grupaciji. To se posebice odnosi na poljoprivredno-prehrambene proizvode čija trgovina ni unutar CEFTA-e nije potpuno liberalizirana već se određuju koncesije.

⁸⁵ Izuzetak je Kosovo, SSP je potpisan 2015.

Tablica 11: Trgovina Hrvatske i najbitnijih ekonomskih grupacija, mil kn, 2003. - 2012.

		EU	CEFTA	OPEC⁸⁶
2003	izvoz	27 954	297	343
	uvoz	68 280	1 153	862
2004	izvoz	31 265	582	832
	uvoz	69 547	1 447	896
2005	izvoz	32 382	1 203	1 491
	uvoz	72 436	3 467	670
2006	izvoz	38 867	11 521	1 647
	uvoz	84 110	6 016	659
2007	izvoz	39 822	14 707	1 720
	uvoz	89 487	6 962	1 050
2008	izvoz	42 176	16 274	1 986
	uvoz	96 412	7 589	940
2009	izvoz	33 482	11 752	2 404
	uvoz	70 081	5 717	394
2010	izvoz	39 623	12 137	2 384
	uvoz	66 387	5 916	615
2011	izvoz	42 632	13 670	1 731
	uvoz	74 842	7 170	968
2012	izvoz	42 106	15 164	1 324
	uvoz	76 197	7 455	1 196

Izvor: Izrada autorice prema podacima Statističkih ljetopisa za prikazane godine

Tablica 11 prikazuje kako je Hrvatska trgovala s tri najvažnije partnerske ekonomske grupacije u desetogodišnjem razdoblju prije ulaska u Europsku uniju. Ujedno, to razdoblje je i vrijeme kad je Hrvatska bila članica CEFTA-e. Čak i prije priključenja Europskoj uniji najviše trgovine usmjeravalo se prema zemljama članicama, dok je razina trgovine s ostalim zemljama CEFTA sporazuma rasla iz godine u godinu. Priključenjem CEFTA-i otvorilo se tržište zemalja koje su gospodarski bile jače, iako je velik dio njih pristupilo EU i napustilo CEFTA-u ubrzo nakon hrvatskog priključivanja. Preslagivanjem CEFTA-e nakon što je u tri godine 7 zemalja članica napredovalo u članstvo u EU značilo je da Hrvatska postaje lider unutar Sporazuma zbog svojeg ekonomskog razvoja i projekcija za budućnost i da ostale zemlje članice žele plasirati svoje proizvode na hrvatsko tržište, dok hrvatski trgovci žele iskoristiti mogućnosti

⁸⁶ Organizacija zemalja izvoznica nafte (Organisation of Petroleum Exporting Countries) koja uključuje Alžir, Indoneziju, Irak, Iran, Katar, Kuvajt, Libiju, Nigeriju, Saudijsku Arabiju, Ujedinjene Arapske Emirate i Venezuelu

povećanog tržišta u zemljama regije te pokušati ubrati veće profite. Promjena u članstvu i odnosima snaga unutar CEFTA-e dolazi do izražaja nakon 2006. godine kada Hrvatska po prvi puta ostvaruje pozitivnu trgovinsku bilancu s ostalim zemljama CEFTA-e. Promjena je poprilično drastična, uvoz se udvostručio no izvoz prema CEFTA zemljama se gotovo udeseterostručio. Ponovno možemo uočiti stalno povećanje trgovine do krizom uzrokovanog pada u 2009. godini i pokušaja povratka na najviše ostvarene razine trgovine prije globalne krize. U trgovini s EU zemljama razina izvoza relativno brzo se vratila na vrijednosti prije krize, dok je do kraja promatranog razdoblja trgovina s CEFTA-om još zaostajala. Jedan od razloga takvog razvoja je brža reakcija, spremnost za ekonomske probleme, implementacija rješenja i oporavak zemalja EU-a od zemalja CEFTA-e. Vrijedi spomenuti i da je, uz iznimku izvoza 2005. i 2008. godine, najmanje 70%⁸⁷ uvezene i izvezene robe od 2003. do 2012. iz razvijenih zemalja svijeta. Treća ekonomska grupacija koja se spominje u Tablici 10 je OPEC – Organizacija zemalja izvoznica nafte; i s obzirom na prirodne resurse koji su dostupni, točnije manjak istih, jasno je zašto se traži trgovina s tim zemljama i zašto su bitne za hrvatsko gospodarstvo. Od svih zemalja unutar CEFTA sporazuma Hrvatska najviše trguje s BiH te Srbijom, te će zbog toga utjecaj napuštanja CEFTA-a biti prikazan na podacima vezanim uz trgovinu s te dvije zemlje.

Za sve promatrane godine izvoz po zemlji namjene daje nam isti redoslijed partnera po obujmu trgovanja: (1) Italija, (2) Bosna i Hercegovina i (3) Njemačka. Dvije zemlje EU-a, inače glavni ciljevi plasiranja hrvatskih proizvoda, što zbog blizine i povijesti (Italija) i imidža koji u Hrvatskoj imaju kao uređena i razvijena ekonomija koju bi trebalo emulirati (Njemačka) i jedna politički nesređena zemlja iz regije, najbliži susjed s velikim brojem hrvatskog stanovništva ali niskim standardom i platežnom moći (BiH).

Slična je situacija i kod uvoza robe, prevladavaju tri zemlje kao najbitniji partneri: (1) Italija, (2) Njemačka i (3) Rusija (osim 2003. kada je treća uvoznica u Hrvatsku po obujmu bila Slovenija). Ovaj visoki položaj Rusije na listi bitnih zemalja po podrijetlu robe nimalo ne čudi, najviše se iz Rusije pribavlja energenata i sirovina. Da je Balkan zanimljivo tržište znaju i u Rusiji te je u svrhu poboljšanja eksponiranosti, približavanja

⁸⁷ Statistički ljetopis; Državni zavod za statistiku, 2005. – 2013.

konkurentima i bržeg budućeg poslovanja, energetska poduzeće Gazprom 2012. otvorilo podružnicu u Zagrebu, nazvanu Gazprom Neft Adria d.o.o. za proizvodnju nafte.⁸⁸

Od ukupnog izvoza ostvarenog u 2012. u CEFTA-u, 27.4% odnosi se na razne vrste poljoprivredno - prehrambenih proizvoda (cigarete, meso i mesne prerađevine, mlijeko i srodni proizvodi, slastice, žitarice i pića.⁸⁹ Uz već navedene, izvozi se i naftnih derivata i sirovina (aluminij, željezo, drvo, čelik). Nažalost po Hrvatsku, kapitalnih proizvoda je manje u ukupnoj strukturi izvoza. Gotovo polovica svih poljoprivredno – prehrambenih proizvoda koje Hrvatska izveze ide u zemlje CEFTA-e, a taj sporazum posebno je bitan proizvođačima mlijeka i mlječnih proizvoda koji čak 87% svog ukupnog izvoza plasiraju na to tržište. Proizvođači pića izvezu 63%, dok duhanska i mesna industrija izvezu 59% svog ukupnog izvoza u zemlje CEFTA-e. Prije ulaska Hrvatske u članstvo EU-a očekivale su se promjene u carinskim opterećenjima koja će čekati hrvatske proizvode nakon proširenja Unije. Iako se Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju Bosne i Hercegovine s EU ugovorila osjetna liberalizacija tržišta dviju zemalja, Hrvatsku je dočekalo carinsko opterećenje veće od 20% na otprilike trećinu izvoznih proizvoda, posebice u mesnoj industriji (i do 50%). Hrvatski proizvodi pripremili su se na pad konkurentnosti i u duhanskoj industriji (carina od 15%), industriji mlječnih proizvoda (8%) i konditorskih proizvoda (10%)⁹⁰. U trgovini sa Srbijom očekivalo se i carinsko opterećenje dijela industrijskih proizvoda. Najgore je prošla duhanska industrija kojoj je carinska stopa od 10% u okviru kvote (15% izvan kvote) koja se obračunavala na proizvode iz Hrvatske porasla na 57.6% koju Srbija suglasno sa svojim Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju nameće duhanskim proizvodima iz zemalja EU-a. Obrnuta je situacija za izvoz u Srbiju dočekala mesnu industriju.

Hrvatska bilanca vanjske trgovine negativna je prema najvećem stranom tržištu na koje izlaze hrvatski proizvodi, Europskoj uniji, no prema zemljama OPEC-a i, još bitnije CEFTA-e, bilanca bilježi suficit.

⁸⁸ <http://www.poslovna.hr/lite/gasprom-neft-adria/1322622/subjekti.aspx>, (12.06.2016.)

⁸⁹ Čudina, A. i G Sušić, Utjecaj pristupanja Hrvatske Europskoj uniji na trgovinske i gospodarske odnose sa zemljama CEFTA-e. *Ekonomski pregled* 64/4, 2013, str. 380

⁹⁰ *Ibidem*, str. 385

Tablica 12: Carine za izvoz poljoprivredno – prehrambenih proizvoda iz Hrvatske u BiH i Srbiju prije i nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju

Poglavlje Carinske tarife	Izvoz RH u 2012. (mil. EUR)	Trenutno carinsko opterećenje proizvoda iz RH (%)	Carinsko opterećenje proizvoda iz RH nakon ulaska u EU (%)	Izvoz RH u 2012. (mil. EUR)	Trenutno carinsko opterećenje proizvoda iz RH (%)	Carinsko opterećenje proizvoda iz RH nakon ulaska u EU (%)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
01 Žive životinje	16,3	0,0	24,4	6,0	0,0	0,0
02 Meso i jestivi klaonički proizvodi	6,1	0,0	20,9	1,0	25,0	16,7
03 Ribe i rakovi, mekušci i ostalo	2,1	0,0	1,4	2,3	0,2	4,2
04 Mlijeko i drugi mliječni proizvodi; jaja	34,2	0,0	8,0	3,5	10,6	11,9
05 Proizvodi životinjskog podrijetla, nespomenuti	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
06 Živo drveće i druge biljke	0,3	0,0	0,1	0,4	0,0	4,6
07 Jestivo povrće, korjenje i gomolji	2,9	0,0	1,7	0,6	15,3	10,6
08 Jestivo voće i orašasti plodovi	3,4	0,0	1,0	6,0	0,0	0,0
09 Kava, čaj, mate čaj i začini	3,3	0,0	0,0	0,0	6,4	6,6
10 Žitarice	31,5	0,0	0,0	0,5	14,8	13,3
11 Proizvodi mlinske industrije; slad; škrob; inulin	7,8	0,0	0,0	1,5	2,9	12,0
12 Uljano sjeme i plodovi, razno zrnje, ljekovito bilje	19,8	0,0	0,0	24,4	5,0	6,0
13 Šelak, gume, smole i ostali biljni sokovi i ekstrakti	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
14 Biljni materijali za pletarstvo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
15 Masti i ulja životinjskog ili biljnog podrijetla	14,8	0,0	0,0	0,4	13,1	12,9
16 Prerađevine od mesa, riba i rakova	29,0	0,0	43,4	10,9	2,0	7,9
17 Šećeri i proizvodi od šećera	5,9	0,0	1,4	1,5	1,9	6,7
18 Kakao i proizvodi od kakaa	15,8	0,0	0,0	3,8	0,0	10,9
19 Proizvodi na osnovi žitarica; slastičarski proizvodi	16,8	0,0	6,3	4,1	0,0	10,1
20 Proizvodi od povrća, voća i orašastih plodova	5,0	0,0	6,0	1,5	5,7	5,2
21 Razni prehrambeni proizvodi	31,2	0,0	0,0	14,5	1,7	0,4
22 Pića, alkoholi i ocat	61,9	0,0	0,2	6,0	13,5	9,5
23 Ostaci i otpaci od prehrambene industrije	15,0	0,0	0,0	1,2	0,0	6,7
24 Duhani i prerađeni nadomjestci duhana	30,5	0,0	14,5	4,9	10,0	57,6
UKUPNO (CT 01-24)	353,9	0,0	7,7	94,9	4,5	13,2

Izvor: Ćudina, A. i G Sušić, Utjecaj pristupanja Hrvatske Europskoj uniji na trgovinske i gospodarske odnose sa zemljama CEFTA-e. *Ekonomski pregled* 64/4, 2013, str.384

Ranije je spomenuto da su, od članica CEFTA-e, Srbija i BiH najbitniji partneri u hrvatskoj vanjskoj trgovini, a Tablica 12 prikazuje kakva su carinska opterećenja u međusobnoj trgovini za vrijeme kad je Hrvatska bila član CEFTA-e i članica Europske unije. Vidljiva je potpuna liberalizacija trgovine poljoprivredno – prehrambene robe iz Hrvatske u BiH u vrijeme zajedničkog članstva u CEFTA sporazumu i drastično povećanje carina na određene proizvode. Tako je ulaskom Hrvatske u EU izvoz u BiH carinsko opterećenje s 0% za žive životinje povećano na 24.4%, za meso i jestive klaoničke proizvode 20.9%, prerađevine od mesa, riba i rakova 43.4% dok duhan i prerađeni nadomjestci duhana sada podliježu carini od 14.5%. Trgovina sa Srbijom

nikada nije bila u tolikoj mjeri liberalizirana već su se primjenjivale snižene stope carina. Ulaskom Hrvatske u članstvo Europske unije, carine na 5 skupina poljoprivredno – prehrambene robe ostale su iste, 7 ih je smanjeno a 12 ih se povećalo. Najveće promjene na tržištu dočekale su izvoznike duhana i prerađenih nadomjestaka duhana kojima je carinsko opterećenje proizvoda skočilo s 10 na 57.6%. Hrvatska duhanska industrija 13% svojeg izvoza plasira na srpsko tržište.

Carine Republike Hrvatske primjenjuju se na proizvode po ključu podrijetla, a prije priljučivanja Hrvatske prvo CEFTA-i pa Europskoj uniji, carine su uvelike utjecale na razinu vanjske trgovine. Carinska tarifa za Republiku Hrvatsku podijeljena je po poglavljima Kombinirane nomenklature koja je zajednička svim zemljama EU-a i onima s kojima EU trguje. Poglavlja 1 – 24 obuhvaćaju prehrambeno – poljoprivredne artikle, a Poglavlja 25 – 97 industrijske proizvode.⁹¹ Carinska tarifa prepoznaje osnovnu carinsku stopu na proizvod po jedinici mjere i slobodnu prodaju proizvoda.

Tablica 13: Stope najviših i najnižih carina na uvoz u Hrvatsku za odabrane godine

Godina	1996		2000		2012	
	min	max	min	max	min	max
Poglavlja 1 - 24	5%	25%	2%	90%	2%	55%
Poglavlja 25 - 97	5%	25%	2%	40%	1%	20%

Izvor: izrada autorice prema podacima iz Narodnih novina za odabrane godine

Poslijeratno razdoblje bile je za Hrvatsku bitno za pokretanje razvoja gospodarstva i što brže uključenje na europsko tržište. Članstvo u Europskoj uniji bilo je cilj, no putem je trebalo učiniti gospodarstvo stabilnim i poželjnim trgovinskim partnerom. Domaći resursi nisu dovoljni te je Hrvatska premorana biti uvozno tržište. Stope carina za uvoz prehrambeno - poljoprivrednih proizvoda isti je kao i za industrijske, a budući da Hrvatska u 1996. godini nije pripadala ni jednom ekonomskoj integraciji, carine su za sve države partnere bile iste.⁹² Razlika između spomenutih Poglavlja bila je u tome da su određeni prehrambeno – poljoprivredni proizvodi imali i dodatnu carinu po mjernoj jedinici između 0 kuna i 16,85 kuna. Kasnije, u 2000. godini, Hrvatska se već

⁹¹ Narodne novine 135/12

⁹² Narodne novine 49/1996

približavala članstvu svojoj prvoj ekonomskoj integraciji, gospodarstvo je ojačalo, bili su potrebni prihodi od carina a i domaći interesi su se više štitili. Najniža stopa carine je snižena na s 5% na 2% za obje velike skupine proizvoda, a najveća je skočila na 90%. Najveće stope carina odnosile su se na neka žestoka alkoholna pića (70%) i vina, a najveća stopa odnosila se na uvoz šljivovice.⁹³ Najniže stope carina opterećivale su jestivo voće i povrće, orašate plodove, kavu, čaj i začine te neke žitarice od prehrambenih proizvoda, i na želatinu i neke tekstilne proizvode. Najviša stopa carine te godine, 40%, bila je na albumine od jaja. U navedenim godinama Hrvatska nije imala ugovore o slobodnoj trgovini na snazi, no od 2001. na snazi je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju s EU koji daje hrvatskim proizvodima privilegije kod ulaska na tržište i postupno ukida uvozne carine a od 2003. godine Hrvatska je članica CEFTA-e koja osigurava nesmetanu trgovinu između svih članica. Zemlje s kojima Hrvatska najviše trguje su članice EU-a ili manjeg, regionalnog sporazuma. Promjene u carinskoj tarifi su značajne, dodaje se kategorija trgovine sa zemljama s kojima Hrvatska ima važeći sporazum o slobodnoj trgovini. Broj proizvoda opterećenih carinama tako se smanjio a broj proizvoda u slobodnoj trgovini se povećao. Zbog značaja poljoprivrede u Europskoj uniji, 2012. godine prehrambeno - poljoprivredni proizvodi opterećeni su najvećim stopama carina, 55%.⁹⁴ Neki od tih proizvoda su i mesa domaćih životinja, kvalitetna vina te pića, alkoholi i ocat. Najmanje stope carina imaju propan (1%) te jestivo voće, kore agruma, kava, čaj, metačaj, začini i neke žitarice (2%).

Europska unija zemlje kandidatkinje za članstvo priprema na svoje zakone tako da u sklopu pregovora omogućava gotovo apsolutnu liberalizaciju pristupa i izvoza robe i usluga na EU tržište, dok u suprotnome smjeru to nije tako. Proizvođači i izvoznici tako mogu svoje proizvode plasirati na veliko europsko tržište, na svoje domaće tržište i na ostala tržišta gdje vladaju povlašteni uvjeti, tipa regionalni sporazumi o slobodnoj trgovini. Problem se javlja kad se ulaskom u članstvo EU-a gube povlastice drugih sporazuma i potrebno je prilagoditi se i na nove igrače na domaćem tržištu kojima su sada granice otvorene zbog zajedničkog tržišta. Iako je u godinama trajanja pregovora Hrvatska ostvarivala gospodarski rast, stupanj izvoza smatrao se razočaravajućim. Već

⁹³ Narodne novine 61/2000

⁹⁴ Narodne novine 135/2012

spomenutom problemu izvoza nisko tehnološke robe i resursa, tu se treba dodati i visok postotak koji u ukupnom izvozu drži turizam, koji nije grana koja svake godine može stabilno i ujednačeno pridonositi, već ovisi o previše različitih vanjskih faktora. Ukratko, hrvatski izvoz u prevelikom stupnju ovisi o dobroj turističkoj sezoni i izvozu usluga, a ne robe s dodanom vrijednošću.

Tržište CEFTA-e bilo je za Hrvatsku od velikog značaja i pozitivna bilanca vanjske trgovine s ostalim zemljama članicama pomogla je da se hrvatsko gospodarstvo ustabilji, a nakon pojave globalne ekonomske krize 2009. godine regionalno tržište zaslužno je za pozitivne pomake prema razinama trgovine zabilježenim prije krize. U odnosu na ostale članice EU-a, Hrvatska je u lošem ekonomskom stanju dočekala kraj pregovora i službeno pristupanje Uniji. Briga je postojala oko utjecaja eliminacije pogodnosti na regionalnom tržištu, CEFTA-i i pojavu na većem, jačem i zahtjevnijem tržištu EU-a. Prestankom primjene povlaštenih razina carinskog opterećenja u trgovini s BiH i Srbijom, najbitnijim partnerima u regiji, hrvatski izvoznici našli su se u lošijem položaju. Ostale novije članice nakon pristupanja Uniji izvoz na tržišta s kojima su imale preferencijalne uvjete su usporile ili smanjile, no koristeći potencijale ogromnog zajedničkog tržišta kojem su dobile pristup uspjele su razliku nadoknaditi. Problem za Hrvatsku je predstavljala činjenica da je Uniji pristupila s *„manje konkurentnim i strukturno manjkavim izvozom, što potvrđuje i stagnacija njegovog tržišnog udjela. U razdoblju od 2000 do 2012 hrvatski robni izvoz na tržište Unije rastao je dvostruko sporije nego izvoz novih članica (6.% naprama 13% prosječno godišnje), što je rezultiralo stagnacijom tržišnog udjela hrvatskih izvoznika.“*⁹⁵ Jedan od glavnih problema koji je identificiran je sastav hrvatskog izvoza koji je još uvijek previše pokriven resursima i nisko tehnološko intenzivnom robom. Negativno na izvoz utječe i visok trošak rada u usporedbi s produktivnošću, te slaba fleksibilnost i spora reakcija radne snage na promjene na tržištu.

⁹⁵ Ćudina, A. i G Sušić, Utjecaj pristupanja Hrvatske Europskoj uniji na trgovinske i gospodarske odnose sa zemljama CEFTA-e. *Ekonomski pregled* 64/4, 2013, str. 387

5. HRVATSKA NAKON PRISTUPANJA EUROPSKOJ UNIJI

Nakon pristupanja Rumunjske i Bugarske u članstvo Europske unije pojavila su se pitanja može li EU izdržati daljnje širenje i kakve bi, ukoliko bi ih bilo, posljedice dodavanja novih zemalja u članstvo EU-a bile. Srećom za Hrvatsku, već započeti pregovori pod do tada najzahtjevnijim uvjetima⁹⁶, mala državna površina i mali broj stanovnika Uniji su bili dovoljni da se nastavi zacrtani plan; pregovori Hrvatska – EU, implementacija i izvršavanje *acquis communautaire*⁹⁷, zatvaranje svih 35 ispregovaranih poglavlja i primanje Hrvatske u punopravno članstvo. Odlučeno je da Hrvatska nema dovoljnu površinu i stanovništvo da bi osjetno utjecali na institucije Unije, procedure i proračun. U slučaju, primjerice Turske, situacija bi bila malo drugačija zbog nekoliko faktora, među kojima je i populacija od gotovo 74 milijuna stanovnika i upitne ljudske i medijske slobode. U predviđanjima utjecaja članstva i nečlanstva Hrvatske u EU ponavljalo se pitanje institucionalnih reformi koje su prijeko potrebne za rast i napredak hrvatskog gospodarstva. Zemlje koje su se pridružile EU u dva ranija proširenja bilježile su pad trgovine zbog prestanka važenja pojedinačnih trgovinskih sporazuma, no uspjele su skrenuti svoju trgovinu u EU. Isto se moglo očekivati za Hrvatsku. Ranije je spomenuto kako se jednim od većih problema hrvatskog gospodarstva smatra prevelika ovisnost o turizmu i razne strukturne manjkavosti, točnije činjenica da su gotovo polovica izvoza resursi i roba niske tehnološke intenzivnosti, što znači da izlaze iz Hrvatske, dodaje im se vrijednost u nekoj drugoj zemlji i uvoze se natrag u Hrvatsku po višoj cijeni. Također, iako se inozemna izravna ulaganja u Hrvatsku nisu mnogo razlikovala od prosjeka zemalja iz regije i „novih“ članica EU-a, većinom su odlazila na uslužni sektor (bankarstvo, telekomunikacije i sl.), što ni u čemu nije pridonijelo izvozu robe iz proizvodnih djelatnosti koja bi pomogla domaćem gospodarstvu. Tako je u razdoblju od 1996. do 2012. od ukupnih inozemnih ulaganja 35% otišlo u sektor

⁹⁶ Pravna stečevina podjeljena je na 35 poglavlja umjesto dotadašnjih 31.

„Dovoljno je teško samo po sebi ući u Europsku uniju, ali odredbe koje su nametnute Hrvatskoj tijekom pregovora bile su mnogo strože nego za ijednu drugu zemlju. Zato je Hrvatska danas jedna od najboljih kandidatkinja koje smo ikad imali” (Berndt Posselt, CDU/CSU, Europski parlament, 01. 12.2011.)

⁹⁷ *Acquis communautaire* predstavlja skup prava i obaveza koje sve zemlje članice obvezuju unutar EU. Obuhvaća sadržaj, načela i političke ciljeve, zakonodavstvo, deklaracije i rezolucije koje EU donosi, mjere iz područja zajedničke vanjske i sigurnosne politike, pravosuđa, unutarnjih poslova, međunarodne ugovore i drugo.

financijskih djelatnosti, 16% u trgovinu, na vlasništvo i poslovanje s nekretninama 10%. Od proizvodnih djelatnosti najviše je ulaganja usmjereno u proizvodnju i vađenje nafte i plina (8.5%) i u proizvodnju kemijskih proizvoda (5%)⁹⁸. Hrvatskoj bi se mogla spočitati i neaktivnost na brzo rastućim tržištima koja drugim članicama čine i 20% udjela u trgovini. Očiti manjak inicijative ostavio je hrvatsku trgovinu u partnerstvu sa zemljama kojima vrlo sporo, ako ikako, raste uvozna potražnja, i propustila se prilika da se poveća razmjena s gospodarstvima kojima svake godine raste potreba za uvozom (i izvozom, no ako očekujemo da Hrvatska učini nešto za sebe po tom pitanju moramo ista očekivanja ostaviti i za ostala gospodarstva; a na njih hrvatski trgovinski ciljevi nemaju utjecaja). Takav osjećaj sigurnosti stabilno donosi hrvatskoj prihode od izvoza, no hrabriji nastupi na tržištu mogli bi ih povećati, možda dovesti do smanjenja manjka vanjsko trgovinske bilance, otvoriti nova tržišta i pokrenuti proizvodnju koja je toliko potrebna za hrvatsko gospodarstvo. Sve slabija konkurentnost hrvatskog gospodarstva sigurno ne ide u prilog opravku gospodarstva i povratku na stanje prije gospodarske krize. Kako u sklopu pregovora za članstvo Unija daje zemljama kandidatkinjama povlašteni ulazak na zajedničko tržište, očekuje se rast izvoza na razini proteklih godina i povećani uvoz jer se članstvom otvara tržište za robu iz 27 zemalja kojima je do tada ulazak na hrvatsko tržište bio carinski i količinski ograničen. Iako je hrvatsko tržište malo, ipak predstavlja nove partnere i 4 milijuna potencijalnih novih kupaca i potrošača. S druge strane, Europska unija kroz svoje preferencijalne trgovinske sporazume pruža Hrvatskoj pristup na nova tržišta koja rastu (Alžir, Maroko, Čile, Meksiko, Južnoafrička Republika, Republika Koreja i dr.) a s kojima je trgovina bila otežana zbog kvota i carina. S tim zemljama trgovina je brzo rasla u vrijeme pregovora o članstvu u EU a iako čine manji dio ukupne trgovine nego EU i CEFTA, pokazale su se stabilnijim partnerima u vrijeme krize i tim godinama ostvriale su najveći prosječni godišnji rast⁹⁹.

⁹⁸ Ćudina, A. i G Sušić, *Utjecaj pristupanja Hrvatske Europskoj uniji na trgovinske i gospodarske odnose sa zemljama CEFTA-e*. Ekonomski pregled 64/4, 2013, str.389

⁹⁹ *Ibidem*, str. 380

Prije ulaska u EU stanovništvo se uvjeravalo da nam EU donosi stabilnost, siguran rast, radna mjesta, ulaganja i pristup većem tržištu. Teoretski, to je sve istina, no pojava globalne krize, a kasnije i izbjegličke krize sve je to, ako ne onemogućila, barem usporila. Pristup tržištu i kretanje radnika jedine su prognoze koje su se u potpunosti ostvarile, no problem s nekonkurentnim hrvatskim gospodarstvom je taj da su i strani ponuđači dobili pristup našem tržištu. Tako su postali dodatna konkurencija koja bi trebala stimulirati domaće proizvođače; njihova uspješnost u stimulaciji već postojećih igrača na tržištu je upitna. Stalno povećanje nezaposlenosti i padanje na listama konkurentnosti i lakoći poslovanja pokazuju da ipak nije samo problem u krizi već i u načinu poslovanja, obrazovnom sustavu, sporosti u prilagođavanju na potrebe i promjene svjetskog tržišta, manjku investicija u sektore koji donose dodanu vrijednost proizvodima za izvoz i traženje državne pomoći, što u kapitalističkom društvu nije poželjno. Uz sve spomenuto, dodajmo i bruto inozemni dug koji je u 2015. dosegao €45¹⁰⁰ mlrd.

Tablica 14: Hrvatski BDP, BDP per capita i godišnja stopa rasta između 2007. – 2015.

GODINA	BDP (mil kn)	BDP pc	GODIŠNJI RAST(%)
2007	314 223	70 835	5,5
2008	345 015	77 794	2,2
2009	328 672	74 209	- 6,9
2010	323 807	73 276	- 2,3
2011	328 737	76 754	- 0,2
2012	330 456	77 408	- 2,2
2013*	329 571	77 473	- 1,1
2014*	328 431	77 533	- 0,4
2015 ^{101*}	334 219	79 330	1,6

* Godine u kojima je Hrvatska članica EU

Izvor: Izrada autorice prema podacima Statističkih ljetopisa za prikazane godine

Tablica 14 prikazuje kretanje hrvatskog BDP-a, BDP-a *per capita* i stope promjene na godišnjoj razini. Hrvatsko gospodarstvo bilježilo je rast BDP-a gotovo svake godine od 1995.¹⁰² do 2009. koja je prikazana u tablici iznad. S obzirom na razinu ovisnosti o

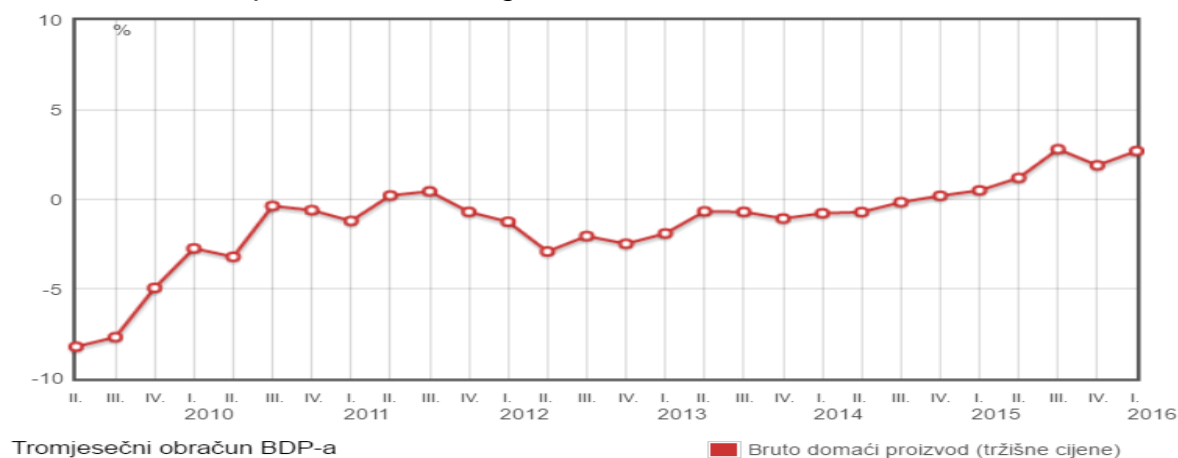
¹⁰⁰ Statističke informacije 2016, www.dzs.hr (05.07.2016.)

¹⁰¹ Podaci za 2015. su neslužbeni

¹⁰² Izuzetak je 1999. godina u kojoj je zabilježen pad od 1%; www.data.worldbank.org, (11.06.2016.)

inozemnim tržištima, pad od gotovo 7% nije iznenađenje i predstavlja veliki problem za svako malo gospodarstvo, a kako nebi za neefikasno i ovisno o turizmu i uvozu, kakvo je i hrvatsko. Pad u 2009. godini reakcija je na globalnu ekonomsku krizu i u skladu je s očekivanjima. Svi važniji partneri su također bilježili probleme i takva stanja prelila su se na ostale zemlje unutar EU-a i na zemlje koje su najviše trgovine obavljale s tim njima. Jedna od stvari u čemu Hrvatska ne uspijeva pratiti EU je brzina i razina gospodarskog oporavka. To je vidljivo kroz 6 uzastopnih godina u kojima BDP pada, od kojih je 1.5 godinu Hrvatska članica Europske unije. U 2015. godini zabilježen je rast BDP-a po prvi puta od početka globalne krize, iako je hrvatsko gospodarstvo još uvijek previše ovisno o turističkoj djelatnosti, koja ujedno i smanjuje nezaposlenost, iako tek na nekoliko mjeseci kad traje turistička sezona. Zanimljivo je da iako je BDP padao, BDP *per capita* se povećavao, no za to bismo objašnjenje mogli naći u stalnom padu procijenjenog broja stanovništva¹⁰³. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, u prvom kvartalu 2016. godine ostvaren je realni rast BDP-a od 2.7%, a to je vidljivo na Slici 8.

Graf 8: Realne stope rasta hrvatskog BDP-a

Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, www.dzs.hr (05.07.2016.)

¹⁰³ Prema službenom Popisu stanovništva iz 2011. u Hrvatskoj je živjelo 4 284 889 stanovnika, a za 2015. godinu procjenjuje se da Hrvatska ima 4 213 000 stanovnika (Statističke informacije 2016. , www.dzs.hr, 05.07.2016.)

5.1. Hrvatska vanjska trgovina nakon ulaska u Europsku uniju

Povećanje BDP-a najčešće za gospodarstvo znači povećanu zaposlenost, stabilnost tržišta i povećanu proizvodnju, što je sigurno jedan od ciljeva koje hrvatsko gospodarstvo mora ispuniti. Povećana proizvodnja potiče rast gospodarstva, dovodi do povećane razine izvoza, još kad bi to bili visoko tehnološki proizvodi kojima je dodana vrijednost, dovodi do veće cijene ostvarene prodajom tih proizvoda i može pomoći u smanjenju hrvatskog deficita ostvarenog u vanjskoj trgovini. Iako hrvatski izvoz bilježi rast, raste i uvoz. Pozitivno je da uvoz ne raste istom brzinom pa se iz godine u godinu povećava pokrivenost uvoza izvozom. Tako je prema Statističkom ljetopisu iz 2015. godine u 2007. pokrivenost uvoza izvozom bila 47.8%, 2009. porasla je na 49.5%. Godine 2012. izvoz je pokrivaio 59.4% vrijednosti uvoza, a 2014. i 2015. zabilježeni su mali pomaci na 60.5% i 62.4%. Porast vrijednosti pokrivenosti uvoza izvozom raste vrlo sporo, no ipak bilježi rast. Uzevši u obzir da se Hrvatska tek u posljednjih godinu dana naizgled oporavlja od krize, samo povećanje izvoza je dobar znak, a polako ali ipak stabilno smanjenje razlike u odnosu uvoz – izvoz dobra je vijest.

Tablica 15: Ukupna vanjska trgovina Hrvatske, od 2010. do 2015., u milijunima kuna

Godina	Izvoz	Uvoz	Bilanca
2010	64 892	110 297	-45 405
2011	71 234	121 036	-49 802
2012	72 381	121 899	-49 518
2013*	72 595	125 052	-52 457
2014*	79 099	130 673	-51 574
2015*	87 723	140 648	-52 925

* Godine u kojima je Hrvatska članica Europske unije

Izvor: Izrada autorice prema podacima Statističkih ljetopisa za prikazane godine

Iz Tablice 15 vidimo da je Hrvatska zadržala trend rasta obujma vanjske trgovine ulaskom u članstvo Europske unije i da je rast malo brži nego ranijih godina. Brži rast trgovine nakon pristupanja Europskoj uniji dobar je znak, označava određenu stabilnost u međunarodnoj zajednici, kao članici Unije potencijalni trgovinski partneri imaju malo više povjerenja u Hrvatsku. Tijekom 2014., prve u kojoj je Hrvatska kalendarski cijelu

godinu bila članica, ostvaren je veći rast izvoza nego uvoza, no već godinu kasnije uvoz je više i brže porastao. Hrvatska je potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju po povlaštenim uvjetima, točnije istim uvjetima koji vrijede za 27 zemalja punopravnih članica EU-a, dobila pristup zajedničkom tržištu te je imala vremena prilagoditi se i naviknuti se na manjak carina u svom izvozu. S druge strane, kako bi se pomoglo i ubrzalo hrvatskom gospodarstvu u razvoju, s europske strane iste povlastice nisu bile na snazi. Tako je Hrvatska od 2005. godine zapravo imala u potpunosti liberaliziranu ili povlaštenu trgovinu gotovo sa svim svojim najvažnijim partnerima, 27 zemalja članica Europske unije i svim tadašnjim i budućim zemljama članicama CEFTA sporazuma. Nakon ulaska u Europsku uniju izgubljen je povlaštenu status u trgovini sa CEFTA zemljama, a najbitniji trgovinski partneri iz te grupacije za Hrvatsku su Srbija i BiH. Cilj pristupanja CEFTA-i je buduću ulazak u EU, pa su tako obje te zemlje na svom putu prema članstvu potpisale Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i dobile povlaštenu pristup europskom tržištu. Tako one mogu lakše ući sa svojim proizvodima na hrvatsko tržište, dok je obrnuti smjer opterećen carinama, iako obje zemlje još uvijek u velikoj mjeri uvoze proizvode iz Hrvatske.

Tablica 16 prikazuje razinu trgovine koju Hrvatska ostvaruje s tri ekonomske grupacije s kojima najviše održava trgovinske veze. Kao i prije službenog članstva u EU, ostale zemlje članice najčešće su zemlje podrijetla i zemlje odredišta hrvatskih roba i proizvoda. Odmah po ulasku u EU izvoz u tu grupaciju porastao je gotovo nezamjetno, što možemo pripisati već prije spomenutim povlasticama koje je Hrvatska uživala kao zemlja kandidat, ali je zato uvoz iz zemalja EU-a drastično skočio. To možemo smatrati posljedicom potpune liberalizacije ulaska na hrvatsko tržište za ostalih 27 zemalja. Njihove robe i proizvodi koji su do 01.07.2013. ograničavani carinama i kvotama, sada su dobile slobodan ulazak na hrvatsko tržište po istim uvjetima kao i za domaće ponuđače. Takvi ostvareni rezultati bili su očekivani, iste su rezultate ostvarivale i zemlje koje su se priključile EU u prijašnja 2 vala proširenja. Trgovina sa zemljama CEFTA-e u prvoj godini hrvatskog članstva u EU smanjila se, no ne dovoljno za zabrinutost. Također je već godinu dana kasnije Hrvatska zabilježila izvoz veći i manji

uvoz od onog ostvarenog prije pristupanja Uniji. Ulaskom u veću ekonomsku grupaciju s više sporazuma o slobodnoj trgovini povećao se obujam trgovine sa zemljama OPEC-a s kojima se izvoz još nije vratio na razinu koja je zabilježena 2010. godine i koji je uvelike premašivao uvoz. S druge strane, uvoz je stalno bilježio rast i od 2014. Hrvatska u trgovini sa zemljama OPEC-a ostvaruje negativnu trgovinsku bilancu. Jedno od mogućih objašnjenja za to je i povećana trgovina s grupacijom zbog ekonomskih sankcija koje je EU nametnula Rusiji.

Tablica 16: Trgovina Hrvatske i najbitnijih ekonomskih grupacija, mil kn, 2010 - 2015.

		EU	CEFTA	OPEC
2010	izvoz	39 623	12 137	2 384
	uvoz	66 387	5 916	615
2011	izvoz	42 632	13 670	1 731
	uvoz	74 842	7 170	968
2012	izvoz	42 106	15 164	1 324
	uvoz	76 197	7 455	1 196
2013*	izvoz	44 816	14 286	1 428
	uvoz	92 408	7 431	1 055
2014*	izvoz	50 528	15 973	1 828
	uvoz	99 818	6 805	1 907
2015*	izvoz	58 464	15 698	1 757
	uvoz	109 730	7 723	2 282

* Godine u kojima je Hrvatska članica Europske unije

Izvor: Izrada autorice prema podacima Statističkih ljetopisa za prikazane godine

Pretvorimo li te apsolutne iznose trgovine u udjele pojedine grupacije u ukupnoj hrvatskoj vanjskoj trgovini, što je prikazano u Tablici 17, vidimo da promjene u udjelima prate fluktuacije u ostvarenoj vanjskoj razmjeni. Hrvatska u vanjskoj trgovini ne bilježi velike promjene, ali ostvaruje rast obujma trgovine gotovo svake godine, stoga su i podaci iz Tablice 17 slični i ne prikazuju drastične promjene. Da se svake godine više trguje je vidljivo uspoređujući uvoz iz zemalja CEFTA-e 2013. i 2015. godine. Naime, veći apsolutni iznos trgovine ostvaren u 2015. godini činio je činio je manji udio u ukupnoj vanjskoj trgovini Hrvatske nego manji apsolutni iznos ostvaren u 2013. godini.

Tablica 17: Udjeli ekonomskih grupacija u ukupnoj hrvatskoj vanjskoj trgovini u postocima, 2010. – 2015.

		EU	CEFTA	OPEC
2010	izvoz	60,10	18,70	3,70
	uvoz	60,20	5,30	0,60
2011	izvoz	59,85	19,18	2,43
	uvoz	61,82	5,92	0,80
2012	izvoz	58,18	20,96	1,83
	uvoz	62,49	6,12	0,98
2013*	izvoz	61,80	19,65	1,96
	uvoz	73,94	5,92	0,84
2014*	izvoz	63,87	20,20	2,31
	uvoz	76,37	5,26	1,50
2015*	izvoz	66,65	17,90	2,00
	uvoz	78,02	5,49	1,62

* Godine u kojima je Hrvatska članica Europske unije

Izvor: Izrada autorice prema podacima Statističkih ljetopisa za prikazane godine

Ranije je prikazana trgovina Europske unije i njenih 7 najznačajnijih trgovinskih partnera. Hrvatska trgovina biti će prikazana s njih pet; to su Sjedinjene Američke Države, Kina, Švicarska, Rusija i Turska. One su također među najvećim pojedinačnim trgovinskim partnerima za Hrvatsku.¹⁰⁴ Podaci za 2015. pojedinačno su od Državnog zavoda za statistiku dostupni samo za Rusiju a i kao takvi su neslužbeni.

5.1.1 Hrvatska i SAD

Hrvatskoj je SAD osmi najveći partner u vanjskoj trgovini i najbitniji u Sjevernoj Americi. Bilateralna trgovina, ulaganja i ostali načini suradnje postoje još od 1992. godine. Prije ulaska u članstvo Europske unije Hrvatska je bilježila negativnu trgovinsku bilancu prema SAD-u i nije imala nikakav sporazum o slobodnoj trgovini, no ulaskom u EU izvoz je postao veći od uvoza, a kao punopravna članica EU-a, Hrvatska sudjeluje u pregovorima sa Sjedinjenim Državama oko potpisivanja TTIP sporazuma koji bi liberalizirao poslovanje SAD-a i Europske unije, samim time i Hrvatske.

¹⁰⁴ Iako je Švicarska članica skupine EFTA, Državni zavod za statistiku joj i kao pojedinačnoj zemlji pridaje priličnu pažnju s obzirom na obujam trgovine.

Tablica 18: Hrvatska trgovina s SAD-om, 2010 – 2015, u mil kn

Godina	Izvoz	Uvoz
2010	1 617	2 382
2011	1 902	2 772
2012	2 119	2 696
2013	1 871	1 268
2014	1 654	1 158
2015	--	--

Izvor: Izrada autorice prema podacima Statističkih ljetopisa za prikazane godine

5.1.2. Hrvatska i Kina

Kina je brzo rastuća ekonomija koja svoje proizvode izvozi na svjetska tržišta, tako i na hrvatsko. Trgovinska bilanca između zemalja partnerica je uvelike na kineskoj strani, no proizvodi koje Kina uvozi su većinski nisko tehnološki, tekstilni, kućanski proizvodi i slično. Iako se uvoze i proizvodi iz automobilske industrije i razni strojevi, prevladavaju razni gotovi proizvodi, dok Kina voli hrvatske prehrambene proizvode. Uzimajući u obzir da Kina brzo raste i da je ona sama čini veće tržište od zajednice 28 zemalja, vrlo je poželjan trgovinski partner. Stoga je Europska unija već u procesu pregovora o potpisivanju ugovora o slobodnoj trgovini, no ne pod svaku cijenu. Naime, EU je zabrinuta zbog političke situacije u Kini, možebitnim kršenjima ljudskih i medijskih sloboda te bi pregovori mogli potrajati. Hrvatska, kao članica EU-a, dionik je u ovim pregovorima i u odličnom položaju da maksimalno iskoristi veličinu kineskog tržišta. Posebice ako uzmemo u obzir da Hrvatska ima mogućnosti poslužiti kao prihvatna/iskrcajna i ukrcajna luka koju joj pruža geografska pozicija.

Tablica 19: Hrvatska trgovina s Kinom, 2010 – 2015, u mil kn

Godina	Izvoz	Uvoz
2010	206	7 908
2011	291	8 572
2012	268	8 697
2013	434	4 391
2014	388	3 343
2015	--	--

Izvor: Izrada autorice prema podacima Statističkih ljetopisa za prikazane godine

5.1.3. Hrvatska i Švicarska

Iako Švicarska nije članica EU-a, članica je Europskog ekonomskog prostora te je za pristup na zajedničko tržište preuzela određeni dio europskih zakona te u trgovini s ostalim članicama ima povlašteni status i mali dio njenih roba i proizvoda podliježe carinjenju. Za trgovinu s Hrvatskom vrijede ista pravila. Hrvatska bilježi stalni i popriličan negativni rezultat trgovinske bilance sa Švicarskom, iako ne toliko izražen kao s Kinom. Švicarskoj su glavni izvozni proizvodi kemijski i farmaceutski proizvodi, strojevi, fini instrumenti i satovi.

Tablica 20: Hrvatska trgovina s Švicarskom, 2010 – 2015, u mil kn

Godina	Izvoz	Uvoz
2010	545	1 893
2011	585	2 120
2012	537	2 722
2013	799	1 647
2014	912	1 432
2015	--	--

Izvor: Izrada autorice prema podacima Statističkih ljetopisa za prikazane godine

5.1.4. Hrvatska i Rusija

Rusija je jedan od najvećih svjetskih proizvođača i trgovaca naftom, naftnim derivatima i zemnim plinom. Iako Hrvatska ima vlastite izvore istih, oni nisu dovoljni i potrebno ih je uvoziti. Najviše ih se uvozi iz Rusije, što i objašnjava veliku razliku između izvezenih i uvezenih roba i proizvoda u trgovini s Rusijom. Najčešći hrvatski izvozni proizvodi u Rusiju su farmaceutski, metaloprerađivačka oprema, elektronička oprema i razni proizvodi za široku potrošnju. Osjetni pad razine trgovine 2015. godine posljedica je ekonomskih sankcija koje je EU nametnula Rusiji zbog političkih razloga.

Tablica 21: Hrvatska trgovina s Rusijom, 2010 – 2015, u mil kn

Godina	Izvoz	Uvoz
2010	1 273	9 953
2011	1 710	8 802
2012	2 489	9 312
2013	2 141	5 645
2014	2 091	6 537
2015	1 476	3 279

Izvor: Izrada autorice prema podacima Statističkih ljetopisa za prikazane godine

5.1.5. Hrvatska i Turska

Hrvatska i Turska 2002. godine potpisale su Ugovor o slobodnoj trgovini a tri godine kasnije zajedno su krenule s Europskom unijom pregovarati o članstvu u Uniji. Ulaskom Hrvatske u EU prestao je važiti taj sporazum i postojeći ugovor o Carinskoj uniji između Turske i Europske unije počeo se odnositi i na trgovinu između Turske i Hrvatske. Hrvatski izvoz u Tursku osjetno je manji od trgovine u suprotnom smjeru, iako bilježi rast. Dvostruko se povećao u 2011. godini, istoj kad se uvoz gotovo prepолоvio. Samo godinu dana kasnije razina izvoza je pala na razinu koja se mogla očekivati ukoliko bismo preskočili ovaj drastični skok. Nakon što je 2012. uvezeno 50% vrijednosti robe koja je 2010. uvezena iz Turske, bilateralna trgovina se stabilizirala bez pretjeranih oscilacija. Vrijednosti trgovine otprilike su se kretale u istim razinama i hrvatska trgovinska bilanca ostala je negativna u trgovini s Turskom. Najviše se iz Turske uvozi strojeve, transportne uređaje, tekstilne proizvode, razne gotove proizvode, biljna ulja i masti te poljoprivredne proizvode (agrume i orašaste plodove). Turska je također jedan od izraženijih ulagača u hrvatsku turističku infrastrukturu. Hrvatski proizvodi koji se najviše izvoze u Tursku su sirovine i poluproizvodi te poljoprivredni proizvodi (žive životinje, meso životinja, uljana repica, soja, kukuruz). Trgovina s Turskom u sektoru poljoprivrednih proizvoda odličan je primjer jednog od najvećih hrvatskih gospodarskih problema vezanih uz trgovinu. Naime, Hrvatska u Tursku izvozi sirovine poput uljane repice i soje a iz Turske onda uveze to isto, no kao biljno ulje. Dakle, prodava sirovinu i kupi gotov proizvod s dodanom vrijednošću.

Tablica 22: Hrvatska trgovina s Turskom, 2010 – 2015, u mil kn

Godina	Izvoz	Uvoz
2010	617	3 207
2011	1 288	1 814
2012	897	1 606
2013	984	1 733
2014	633	1 456
2015	--	--

Izvor: Izrada autorice prema podacima Statističkih ljetopisa za prikazane godine

6. ZAKLJUČAK

Reći da postoji samostalna hrvatska vanjskotrgovinska politika bilo bi pogrešno. Način na koji Hrvatska izlazi na međunarodno tržište uvelike je određen od strane EU-a. To je i logično budući da proizvodi iz Hrvatske nose oznake „Made in EU“. Također, pristup na hrvatsko tržište za zemlje koje nisu članice EU-a znači pristup i na to ogromno zajedničko tržište po jednakim uvjetima. Ulaskom u članstvo Europske unije, postojeći sporazumi su stavljeni izvan snage, a jedan takav od posebne važnosti je bio CEFTA sporazum. Unutar tog Sporazuma Hrvatska je bila vodeća ekonomija i održavala je pozitivnu trgovinsku bilancu, članovi tog Sporazuma bile su zemlje iz regije koje su uvozile veliki broj hrvatskih proizvoda i s kojima postoje jake povijesne i političke veze. Hrvatska je oduvijek gospodarski ciljala biti što sličnija zapadnoeuropskim zemljama i tome se približila pristupanjem Europskoj uniji, iako se smatra jednom od zemalja koja se gospodarski najsporije razvija i oporavlja u Europi. Nekoliko puta unutar rada spomenut je problem nekonkurentnosti hrvatskog gospodarstva i izvoza, ovisnost o turizmu i slaba pokrivenost uvoza izvozom. Takvo stanje pomoglo je da globalna ekonomska kriza iz 2008. godine ima toliki utjecaj na hrvatsko gospodarstvo. Taj problem EU za Hrvatsku ne može riješiti, to mogu samo opsežne strukturne reforme, jasno postavljeni gospodarski ciljevi, modernizacija i olakšanje poslovanja domaćim i stranim investitorima te smanjenje porezne opterećenosti. Posljednja dva vala proširenja EU-a dodala su ukupno 12 zemalja u članstvo i one su pokazale da se gubitak preferencijalnih tržišta može nadoknaditi, a gledajući trgovinske rezultate koje je Hrvatska ostvarila, to je i njoj pošlo za rukom.

Hrvatska je gotovo cijelo desetljeće prije službenog pristupanja Europskoj uniji bila prisutna na europskom tržištu po povlaštenim uvjetima dok je pristup hrvatskom tržištu bio ograničen. Ta mjera pomogla je da se hrvatski proizvodi predstavljaju na velikom tržištu s mnogo konkurenata, a da na domaćem jačaju svoje gospodarstvo i brend. Iako hrvatska prisutnost na međunarodnom tržištu raste, ona je još uvijek nedovoljna uzevši u obzir resurse koji stoje na raspolaganju. Gledajući samo financijske rezultate, ulazak u Europsku uniju nije na hrvatsku vanjsku trgovinu imao prevelikog utjecaja. Razina

trgovine sa zemljama CEFTA-e raste u oba smjera i ostaje pozitivna za Hrvatsku, razina trgovine s OPEC zemljama raste iako je odnedavno negativna i razina trgovine s ostalim članicama Europske unije bilježi rast i ostaje s negativnom bilancom, a to nije promjena već zadržavanje postojećeg stanja. Što se tiče izvoza na zajedničko tržište, tu je Hrvatska imala dovoljno vremena prilagoditi se konkurenciji, strožim propisima, zahtjevima tržišta i načinima poslovanja. S druge strane, članstvo u EU znači i otvaranje vlastitog tržišta ostalim zemljama članicama, a to tržište bilo je zaštićeno u razdoblju kad je Hrvatska bila u pregovorima. Inertnost hrvatskih poduzetnika, proizvođača i poljoprivrednika jedan su od razloga zašto se nisu uspjeli bolje probiti na europsko tržište; naime oni su još navikli od države tražiti pomoć kroz subvencije a EU to ne odobrava.

Iako se Hrvatska obvezala pratiti vanjskotrgovinsku politiku Europske unije, ne znači da si sama ne može pomoći. Na raznim listama o lakoći poslovanja i konkurentnosti gospodarstva Hrvatska nezadrživo pada, što dalje odbija investitore, otežava zaposlenje, pridonosi smanjenju proizvodnosti koja dovodi do smanjenja izvoza i povećanju uvoza. Začarni krug tako se nastavlja. Strukturne reforme, modernizacija i obrazovanje, pametnija ulaganja, poneke izmjene u stopama i količini poreza, prilagođavanje potrebama tržišta i smanjenje birokracije mogle bi dovesti do konačnog korištenja obilja resursa koje Hrvatska ima na raspolaganju. S vremenom bi umjesto izvoza sirovine i uvoza gotovog proizvoda od te sirovine, Hrvatska sama mogla proizvesti taj proizvod i izvesti ga na zajedničko tržište. S obzirom na to koliko EU drži Sporazuma o slobodnoj trgovini na snazi, to tržište nebi moralo biti samo europsko, već i globalno. Jedina izravna promjena u vanjskoj trgovini Hrvatske nakon ulaska u EU je ta da kao članica Unije ima pristup na mnoga međunarodna tržišta na koja prije nije mogla ući zbog kvota i carina. Kao članica Unije, Hrvatska ima zaleđe u najvećem svjetskom trgovcu. Europska unija Hrvatskoj nudi mnoštvo prilika, samo ih treba znati iskoristiti, i ako zbog nijednog drugog razloga, zbog toga je vanjskotrgovinska politika Europske unije pozitivno utjecala na Hrvatsku.

7. LITERTURA

Knjige:

1. Kersan-Škabić, I., *Ekonomija Europske unije*, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile, 2012.
2. Kandžija, I., *Gospodarski sustav Europske unije*, Rijeka, Ekonomski fakultet Rijeka, 2003.
3. Mintas-Hodak, Lj. (ur.), *Europska unija*, Zagreb, Mate d.o.o., 2010.
4. Mintas-Hodak, Lj. (ur.), *Uvod u Europsku uniju*, Zagreb, Mate d.o.o., 2004.

Članci u časopisima:

5. Ćudina, A. i G Sušić, „Utjecaj pristupanja Hrvatske Europskoj uniji na trgovinske i gospodarske odnose sa zemljama CEFTA-e“. *Ekonomski pregled* 64/4, 2013, str.376 - 396
6. Katunar, M., i M. Maljak i M., S. Martinić, “The Evolution of the EU’s Foreign Trade Policy”, *Pravnik*, vol. 47, no. 96, 2014, str. 123 – 140
7. Kersan – Škabić, I., „Perpektive gospodarske suradnje Hrvatske i mediteranskih zemalja u okviru Europske politike susjedstva“, *Političke analize* 6/22, 2015, str.8-15
8. Turčić, Z., „Hrvatsko gospodarstvo u vanjskotrgovinskoj razmjeni“, *Poslovna izvrsnost*, vol. 9, br. 1, 2015, str.167 -190

Ostali izvori:

9. Statistički ljetopis Republike Hrvatske, 2005. – 2015., www.dzs.hr, pristup 05.07.2016.
10. Statističke informacije, 2005. – 2016., www.dzs.hr, pristup 05.07.2016.
11. Europska komisija, *EU Position in world trade*, 2014, <http://ec.europa.eu/trade/policy/eu-position-in-world-trade>, pristup 19.05.2015.

12. Europska komisija, Implementing the EU – Turkey Statement, Memo/16/1664, pristup 10.09.2016.
13. Europska komisija, *The EU's Generalized Scheme of Preferences (GSP)*[pdf], http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/generalised-scheme-of-preferences/index_en.htm, pristup 22.05.2015.
14. de Gucht, K, Economic Partnership Agreements – State of Play; Govor u Europskoj komisiji 13/812, 2013.; http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13.812_en.pdf
15. Europska komisija, *Everything But Arms – Who Benefits?*[pdf], http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/generalised-scheme-of-preferences/index_en.htm, pristup 14.03.2016
16. Europska komisija – arhiva dokumenata, <http://trade.ec.europa.eu/doclib>, pristup 14.03.2016
17. Europska komisija, *Eurostat pressrelease 60/2016*, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/International_trade_in_goods, pristup 31.03.2016.
18. Diplomatska služba Europske unije - European External Action Service; http://eeas.europa.eu/russia/about/index_en.htm, pristup 10.09.2015.
19. Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat>, pristup 15.05.2016.
20. Svjetska trgovinska organizacija, *International Trade Statistics 2015*, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2015_e/its2015_e.pdf, pristup 20.02.2016.
21. Konferencija Ujedinjenih naroda o trgovini i razvoju - UNCTAD, <http://investmentpolicyhub.unctad.org/ISDS>, pristup 26.05.2016.
22. Konferencija Ujedinjenih naroda o trgovini i razvoju – UNCTAD, <http://investmentpolicyhub.unctad.org/ISDS>, pristup 26.05.2016.
23. Međunarodni institut za održivi razvoj - International Institute for Sustainable Development, *The State of Play in Vattenfall v. Germany II: Leaving the German public in the dark*, www.iisd.org, Briefing Note December 2014, pristup 25.05.2016.

24. EUR-Lex, *Konsolidirana verzija Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije - pročišćeni tekst Ugovora o Europskoj uniji*, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT>, pristup 25.05.2016.
25. Svjetska banka, <http://data.worldbank.org/country/croatia>, pristup 03.06.2016
26. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske, *TTIP pregovori*, <http://www.mvep.hr/files/file/2015/150217-ttip-info.pdf>, pristup 20.05.2015.
27. Međunarodni centar za rješavanje investicijskih sporova (Svjetska banka) - International Centre for Settlement of Investment Disputes, <https://icsid.worldbank.org/apps/ICSIDWEB/icsiddocs/Pages/ICSID-Caseload-Statistics.aspx>, pristup 29.05.2016.
28. Narodne novine 49/1996; 61/2000; 135/2012

POPIS TABLICA, GRAFOVA I SLIKA

POPIS TABLICA

Tablica 1: Lista vodećih zemalja uvoznica/izvoznica robe 2014.	6
Tablica 2: Lista vodećih zemalja uvoznica/izvoznica robe 2014.	8
Tablica 3: Saldo vanjskotrgovinske bilance EU28, 2005.- 2015., grupe proizvoda, mil €	36
Tablica 4: Vanjska trgovina EU-a u razdoblju 2005. – 2015. u mil €	37
Tablica 5: Vanjska trgovina EU28 izvan EU-a u razdoblju 2005. – 2015. u mil €	38
Tablica 6: Intra-EU28 trgovina u razdoblju 2005. – 2015. u mil €	51
Tablica 7: Saldo trgovinskih bilanci za EU28 zemlje za intra-EU trgovinu u mil €	54
Tablica 8: Hrvatski BDP, BDP per capita i godišnja stopa rasta između 2002. – 2012.	56
Tablica 9: Ukupna vanjska trgovina Hrvatske, od 2003. do 2012., u milijunima kuna	57
Tablica 10: Trgovina Hrvatske i najbitnijih ekonomskih grupacija, mil kn, 2003. - 2012.	59
Tablica 11: Carine za izvoz poljoprivredno – prehrambenih proizvoda iz Hrvatske u BiH i Srbiju prije i nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju	62
Tablica 12: Stope najviših i najnižih carina na uvoz u Hrvatsku za odabrane godine	63
Tablica 13: Hrvatski BDP, BDP per capita i godišnja stopa rasta između 2007. – 2015.	68
Tablica 14: Ukupna vanjska trgovina Hrvatske, od 2010. do 2015., u milijunima kuna	70
Tablica 15: Trgovina Hrvatske i najbitnijih ekonomskih grupacija, mil kn, 2010 - 2015.	72
Tablica 16: Hrvatska trgovina s SAD-om, 2010 – 2015, u mil kn	74
Tablica 17: Hrvatska trgovina s Kinom, 2010 – 2015, u mil kn	74
Tablica 18: Hrvatska trgovina s Švicarskom, 2010 – 2015, u mil kn	75
Tablica 19: Hrvatska trgovina s Rusijom, 2010 – 2015, u mil kn	76
Tablica 20: Hrvatska trgovina s Turskom, 2010 – 2015, u mil kn	77

POPIS GRAFOVA

Graf 1: Saldo trgovinske blance za EU28 zemlje za 2015., u mil	9
Graf 2: Najvažniji trgovinski partneri EU 2002. – 2015.	40
Graf 3: Udio zemalja partnera u ukupnoj vanjskoj trgovini EU28 2015. godine	41
Graf 4: Udio zemalja partnera u ukupnom izvozu iz EU28 2015. godine	42
Graf 5: Udio zemalja partnera u ukupnom uvozu u EU28 2015. godine	43
Graf 6: Zastupljenost proizvodnih kategorija u ekstra-EU trgovini u 2015.	44
Graf 7: Saldo trgovinskih bilanci zemalja članica EU28 u 2015. godini	52
Graf 8: Realne stope rasta hrvatskog BDP-a	69

POPIS SLIKA

Slika 1: Prikaz ugovora o slobodnoj trgovini i ostalih trgovinskih sporazuma koje je EU potpisala	25

SAŽETAK

Ovaj diplomski rad istražuje kako se vanjskotrgovinska politika Europske unije odrazila na trgovinu Republike Hrvatske. Uspoređuju se rezultati ostvareni u vremenu prije ulaska u tu grupaciju i u kratko vrijeme otkako je Hrvatska punopravna članica. Promatran je razvoj vanjske trgovine i vanjskotrgovinskih sporazuma Europske unije i hrvatska trgovina s najbitnijim zemljama partnerima i ekonomskim grupacijama. U radu je analiza usmjerena na trgovinu robom zbog lakše kvantifikacije, dok trgovina uslugama nije obuhvaćena. Zaključak rada je da je utjecaj vanjskotrgovinske politike Europske unije na hrvatsku međunarodnu razmjenu ogroman i uglavnom pozitivan, ali i puno duže traje od samog članstva Hrvatske u Uniji.

Ključne riječi: vanjska trgovina, Republika Hrvatska, Europska unija

SUMMARY

This thesis explores the impact of the European Union's foreign trade policy on Croatian trade. It compares the foreign trade results achieved during the time before Croatian membership in the European Union and the short time it's been a member. The development of EU foreign trade and various trade agreements and Croatian trade with its key partner countries and economic groups were observed. The focus for this thesis was on trade in goods due to its easier quantification, while trade in services wasn't covered. This paper concludes that the impact of the European Union on Croatia's foreign exchange is vast and mostly positive, but also reaches further in time than Croatian membership in the Union.

Key words: foreign trade, Republic of Croatia, European Union